

YÖN

HAFTALIK GAZETE

YILIN İFŞAATI

S. DEMİREL, NASIL MİLYONER OLDU?

YÖN'ÜN ÇAĞRISI

Unlu 141 ve 142. maddeler, uzun yıllar boyu sayısız aydınımıza istirap çektirmiştir. Ciddiyetten uzak emniyet fiş ve raporları, bilirkişi raporları bu maddelerin desteğini teşkil etmişlerdir.

Bütün bu olaylarla ilgili vesikaları kamu oyuna duyurmanın zamanı gelmiştir. Okuyucularımızı, 141 ve 142 olaylarını vesikalarıyla birlikte YÖN'e göndermeye çağırırız.

Y Ö N

Boşu boşuna çile çeken aydınlar

Düşünce özgürlüğünü baltalayan 141 ve 142. maddeler ve bu maddelerin savunucularına karşı gösterdiği çabası başından beri izliyorum. 141 ve 142. çok aydınımızın başına belâ olmuştur toplumumuzda. Bunlardan bir de benim. Bu maddelerin yaşaması o kadar korkunçtur ki, bu sebeple haklarında kovuşturma açılıp beraat edenler bile, halk deyimi ile «mim» lenirler, fişlenirler. Fikirden yoksun ve ancak ilk ve orta öğretim olan bazı yetkili memurların düzenledikleri ilkel raporlarla birçok aydını varı yoğu geleceği tehlikeye sokulur. İse alınmazlar, gölge gibi takip edilirler. Halbuki adı suçlardan, örneğin lükselik veya ihtilafatın beraat eden kimse için tehlike yoktur. Her tür. İhtilafatın yararlıdır ve işe alınabilirler.

Benim durumumun özel bir yönü vardır. 1952 yılında İstanbul'da yargıç adayı olarak görevliken İzmir'de bulunan bir arkadaşımın yazdığı bir mektup emniyet memurları tarafından açılıyor. Bu mektupta sosyal yasantsımızdaki bozukluklar ve düzensizliklerden yakılmıştır.

Hakkımda tahkikat açılıyor ve 1953 yılında İzmir Ağırceza Mahkemesine veriliyorum. Mektupta geçen «dialektik» kelimesi, üçü de profesör olan Sulhi, Dönmez, Ali Nihat Tarlan, Z. F. Fındık oğlu bilirkişilere fırsat vermiştir. Raporlarında beni, hücumu yapmak için fırsat bekleyen bir komünist olarak tasvir ediyorlar. Be-reket versin ki, iki kişi arasındaki yazışma ve konuşma propaganda olmuyor ve ben de suç unsurları tekemmül etmediği için bir celse de savcının talebiyle beraat ediyorum.

Bu arada Bakanlık duruşmadan evvel bana isten el çekildi. Beraat ettikten sonra yaptığım başvurular sonuçsuz kaldı. Aylarca bekledikten sonra, İnzibat Meclisi, sicilim ve mesleki hayatım ve beraat edişimi gözönünde tutarak hakkımda işlem tayinine yer olmadığna karar verdi. Fakat bundan sonraki başvurularım da sonuç vermedi ve ben işi fa etmek zorunda kaldım.

Bir önemli noktaya dikkatinizi çekmek isterim: Bir kimseye bir suç isnat edilir ve yetkili adli makamlar yalnız bu suçun unsurlarını teşkil eden olay veya olayları nazara almak zorundadırlar. Halbuki tabiiyatla böyle olmuyor. Saviçlik ve mahkeme, emniyet makamlarına yazı yazıp samimiyet eğilimlerini ve mazisini soruyorlar... Pek tuhaf ve hukuka uymayan bir durum...

Bir adam 141 ve 142'den halta yıllarca yatar da, yine aynı ma-j. deden açılan bir dâvada suç unsurları olmadığından beraat edebilir. Bir polis memurunun düzen-

lediği cahillane ve dayanaksız raporlarla insanların geçmişi ve geleceği gölgelenebiliyor. Ben kendi davamda böyle acayip raporlar gördüm. Kehanete dayanan ithamlar, saçmalarla dolu. Tarihler bile uydurma. Örneğin ben 1951'de liseden mezun olmuşum... Oysa 1948-49'da Hukuk Fakültesini bitirdim. Alle efradımı bile yalan yanlış rapora yazmışlar. Üstü hı-lâli zarflar hep bunlarla dolu...

1955'ten beri İstanbul'da serbest avukatlık yapıyorum. 27 Mayıs'ın getirdiği Anayasa ve Hukuka bağlı devlet ilkelerine güvenerek yendi-den mesleğe alınmam için başvurmam da iki üç satırık ve gerekçesiz bir kararla reddedildi. Halbuki, 1954'de Yüksek dereceli hakimlerden kurulu İnzibat Meclisi'nin hakkımda verdiği olumlu bir karar var. Şimdi gelin de siz Anayasadan, hukuk devletinden bahsedin... Anayasayı çiğnedikleri için Yassıada'da hüküm giyenler idare meclisi üyeliklerine atanmış, bir mektup ve uydurma raporlar yüzünden mesleğinden ol-mak insanın gülcüne geliyor.

Faşist kanunlarla, gerici ve stalinist tutumlarla mücadele etmek ilericilerin aydınlarına düşen bir görevdir. Bahis konusu mektubu, her türlü hukuku çiğneyerek açanlar ve uydurma raporlar düzenler yüzünden çektiğim istirabı bir nebze hafifletsin diye bu mektubu YÖN'e yazdım. Okuyucular sü-tununda yayınlanmasını istiyorum. Fakat maksadım sadece iç dökmek değildir. Benzeri olayların mağduru birçok toplumsal aydın vardır ki, onların da böyle sık sık sesi duyurulursa, toplumdaki yankıları etkili olur ve olumlu sonuçlar verir Saygılarımla.

Maclt DERİN
Avukat - İstanbul

Amerikan tüzüğü

Birkaç gündür Karadeniz Bölgesi dolayışyorum. Ve, dolayıştığım yerlerde memleketin genel durumunu izliyorum. Meselelere ve insanlara bakıyorum, karmakarı-şık oluyorum.

Bir şehrin sokaklarında insanlar elleri böğründe dolayış du-ruyor. «İş» diye kavranıyor. Renksiz, çalız ümitsiz dünyadan bezmiş insanlar... Bu şehrin ileri gelen insanları kahvehanelerde, kulüplerde masaları etrafına çevrelenmiş: «Al papazı, ver kız» kâğıtı oynuyor, kumar oynuyor. Öyle ki, bu insanların gözü oyundan başka hiç bir şey görmüyor. Dünyada su oluyormuş, su oluyormuş... ya da memleketin şu derdi varmış, bu derdi varmış... İssizlikmiş, sefaletmiş, cehaletmiş, geri kalmış-lık hiç böyle bir şey yok onları için. Oyuna ara verdikleri zaman da konuştukları yine oyun; Kim ne kazandı, kim ne kaybetti. Bazan evvelsi akşamlarda başka yerlerde oynanan oyunlardan söz ediliyor: 10 bin kazandımsın, 25 bin kazandımsın, 50 bin kaybedimsin. Acı acı düşünüyorum, bir elde 50 bin lira kaybedilen kumarı oynayan bir insan, o elli bin elde etmek için kim bilir başka ne oyunlar oynar.

Ahbab olabildiğim kimselere soruyorum: «Bu kumar buralarıda hep oynanır mı, yoksa sadece kıy-

YALAN'A SON

Haksızca kendilerine mal ettikleri sloganlara paydos!..

MİLLİYETÇİLİK pespaye ağuların ciktet edeceği eğlen-celik bir kavram değildir. Bir kaç kitabın sıgımayacağı kadar boş kafaların yarattığı aşırılık kompleksini yumruklarıyla güdermeye çabalarının sayılabarını aktarmakta kullanılabacak bir sorum da değildir. **MİLLİYETÇİLİK**, bir yüzyıl boyu, emperyalizme karşı, padişah zulmüne karşı, « m ü s t e v i l l e r » le işbirliği yapmış ağalara karşı, **TÜRK HALKININ**, Türk aydınlarının kafasıyla, kanyla yazdığı ve **ANTIEMPERYALİST KUVVAYI MİLLİYE RUHU** içinde en gerçek yerini bulan **ÜLKÜDÜR**.

Suretîhâkdan gözükürler. Dinci kesilirler; **KURAN**'ın Türkçeye çevrilmesine karşı koyarlar. Çoğunluğunun ilkokulu okuma imkânını zor bulduğu bir Halkın kendi dinini bilme-mesinde fayda umarlar. Kuran'ın yasak ettiği büyüculüğe, bil-medene ibâdeti, muskeliğe imkân hazırlarlar.

Kuran'ı Türkçeye çevirmek için yıllarını haremşyan AKIF, «Minarelerden Türkçe Ezan» isteyen GÖKALP, bu gün, kendi adlarını hayrak edilmek istiyenlerin düşünce sistemlerini bil-miş olsalardı, şüphesiz, yüzlerine tükürürlerdi.

Akif'in **İSTİKLAL MARSİ** Türkiye Büyük Millet Meclisinde alkışlarla kabul edilirken de, onlar, **MUSTAFA KEMAL ATATÜRK**'e «Bolşevik» diyorlardı.

Milliyetçiler! Halkçılar! Toplumcular! Yurtseverler! Kuv-vayı Milliyecilerin çocukları!.. **UYANINIZ!**.. Milliyetçilik kal-kan edilecek Kuvvayı Milliyi Ruhu tahrir ediliyor.

BU YALANA SON!

Salon basıcıların, kız dövücülerin maskesini düşürelim ar-tık... Gerçek kimliklerini yuralım yüzlerine. **ATATÜRK**'ün **CUMHURİYETİ EMANET** ettiği **TÜRK GENÇLİĞİ**.. **BU, SE-NİN GÖREVİNDİR**.

MİLLİYETÇİ — HALKÇI — TOPLUMCU
UNİVERSİTE GENÇLİĞİ

BASINDAN

Toprak reformu

Yeni İstanbul

TÜRK köylüsüyle toprağın arasını açan başkaca sebep, yanlış idare edilmiş yatırımlar ve muvazenesizce köy aleyhine işgürlü kasabalar.. Ayrıca, iktisadi politika-da, ziraat veya sanayi temellerinden hangisine dayanılacağı bu-susundaki bilgisizlik ve şaşkınlık..

Biz, toprak reformunun, kökünden baltalanmış bulunan zirai hayatımızı canlandırabileceği kanaatinde değiliz. Aksine, tıpkı kapitalizma davasında olduğu gibi, insaf ve adalet sahibi ağa elinde köylünün her türlü saadeti ve müdir güdümü bul-cağı telâkkisindedeyiz.

Bir nevi (tröst) rolündeki ağalar mülkiyeti zirai bütün-leştireceği ve hedeflendireceği gibi, köylünün daimi kredi mer-kezi ve her türlü ihtiyaç vasıtası olarak, onu, kurabiye kadar küçük toprak parçalarında kendi başına ve himayesiz bırak-maya nispetle kıyas kabul etmez derecede verimlidir.

Bir zirai güdüm politikası olmadıkça, vatan sathım bölüm bölüm köylülere teslim etmek ve köylüyü birleştirici tavassut sınıftan ortadan kaldırmak, ancak büyük gemiler ve tayfa teş-kilatıyla varılması mümkün hedeflere, herkese birer sandal verip ulaştırmayı düşünmek kadar abestir.

Toprak sahibi ağa sınıfı, sadece, ziraatin devletleştirilme-si ve (Kolhos) tasarrufu şartıyla tasfiye edilebilir. Bu da, aşıkça komünizma olur. Öbür türlü, köylüyü toprağa isandırıcı tedbirleri almak ve toprak sahibi sermayedarları islah ve murakabe etmekten başka çare yoktur. Kabahat ağasının değil, onu zalim bir sömürgeci haline getireceydek kayıtsız kalan, eski, çok eski rejimlerimizin..

Bir şifa unsuru bile, murakabesiz bırakılınca zehir ola-bilir. Böyledir diye onu kökünden kesip açığa teslim olmak mı gerekir?

Necip Fazıl

mevsimisin sıkıntıları içinde mi oynanır? Cevap veriyorlar: «Hep oynanır kardeşim, bu Karade-niz'in korkunç hastalığıdır. Yünlü dört mevsiminde de muntazaman oynanır. Bu hastalık halk'a da si-rayet etmiştir. Bilhassa fındık sa-hiplerine. Bu yüzden fındıklar, daha fındık dalları yeşermeyen, fındık ağalarına satılır. Kumar fındık ağalarının en büyük ticari dayanağıdır. Adam oyna-kumar, kaybeder. Ceketini ya da sila-hını yandırdıkları rehin verip borç para alır. Yine kaybeder. Koşar fındık ağasına para ister. Ağa istenen parayı verir. Verir, tekrar tekrar verir. Ve, fındıkların toplanmasını bekler. Adam fındık-ları toplat-ağaya götürür. Ağa tartar: Fındıklar çok yaş der, şu kadar fire düşer. Randıman; Öter, randımanı düşük bulur. İfati ona göre biçer. Elbasıl, şu kadar kilo fındık şu kardan şu kadar e-der, der. Benden bu kadar borç para almışın, faizi bu kardan (ki, en insafı ağa % 30 faiz alır-mış) bu kadar eder, daha bana şu kadar borcum var der. Ve, a-dam daha o günden gelecek yılın mahsulü için yakasını ağaya kap-tırır. Esasen, ağanın fındık sahibini yarı beline kadar borç batağına saplanmış şekilde tut-ması usulüdür. Çünkü onu za-cak öyle oynatabilir. Adam bataktan kurtulmak için ağaya uzanır. Ağaya uzandıkça batar. Böylece adam bataktaki, ağa çıtahta olur. Satın anasını dünyanın.» Fındık ağa-larının politik güçlerini soruy-rum. «Mühtesir» diyorlar, «aynı zamanda politika ağasıdır. Ya bizzat seçilirler ya da istediklerini seçtirirler. Bir imanal vardır, fin-dık çuvalları sayarken 100 olur, ca ayakbaşımsın tekini çıkarıp çuvallık üzerine koyar, ondan son-ra yeniden bir, iki, üç diye sayı-mağa başlar. Oyla yüzbir, yüziki, yüzüç diye saymasını bilmez. Şin-diki milletvekildir.»

Bir adamın tenisyonum. Adam sendikacı olduğumu öğrenince: «Biz 20. asır liberalizmini uygula-yacağız, kalkınmak için sermayeyi futacağız, ama sermayeye de emeğin hakkını ödeteceğiz. Bunu büyük kongrede Demirel de söy-ledi, çok alkışlandı.» diyor. «Na-sil olacak bu iş?» diyorum. «20. asır liberalizmi ne demek?» diyo-rum. Cevap yok. «Sanayileşmeyi nasıl sağlayacaksınız? sefaleti, ce-haleti nasıl alt edeceksiniz? eme-ğin hakkından söz ettiniz. İssiz-

liğin kol gezdiği bir memleket-te bunu, işsizliği önleyici elddi programları benimsemeden ve hattâ reddederik, nasıl yapacak-sınız? hepsini geçelim, programı-ntıda, greve sermaye birikimine ve kalkınmaya engel olmayacak bir çimde yer vermektensiniz. Bu gre-vin kaldırılması demektir. Düpe-düz sermayeden yana olan ve di-pedüz grevi önleyen bir idare için de emeğin hakkını nasıl teslim edeceksiniz?» diyorum. Cevap yok. Ve sonra tepeden inme bir laf ediyor: «Atatürk» diyor. «Bu memlekette her inkilabı yaptırma ma bir şey yapmadı, o da ahlak inkilabıdır. Ashnda bu memle-ketin bir ahlak inkilabına ihtiyacı var.» Haa, bu çok kurmaca bir şey. Atatürk'ü büyütürmüş gibi görünüp küçültmeğe çablamak. Yani Atatürk ahlaka kıymet ver-medi demeye getirmek. E. mem-lekette ahlaksızlık gırtlakla bu dan yaka silker durumda. Pa-ti-kacı (aslında molitikacı) ne yap-sın? Ahlak oyunu oynasın. Sonra kaldı ki, bu laf o anda o adamın bulup ta «öylediği» bir laf değil. Çünkü hiç mümasebeti yokken, damlan dilercesine, söyledi Bel-li ki, bazı ağarlarda basma bis ed-er. Politik sermaye... Anlatın adama: «Atatürk» dedim, «yap-mağa çalıştığınız devrimlerle gar-çekte ahlak devrimi yapacaktı. Çünkü halkçılık, devrimcilik, dev-letçilik sefalet ve cehalet ezecek ti. Sefalet ve cehalet ezilince ah-laksızlık kalmayacaktı. Çünkü ah-lakla biraz uğraşanlar bilirler ki, ahlaksızlık, sefalet ve cehaletin doğar. Ahlaksızlık öyle kuruku-ruya ortaya çıkmaz, öyle kuruku-ruya da ortadan kalkmaz. Biz ne yaptık? Atatürk'e de karşı geldik, devrimlere de karşı geldik, ahlaka da karşı geldik. Şimdi, bu tutum-larımızdan sonra, ahlak diye vi-yaklamamızı da bir ahlaksızlık-ın başka bir şey değildir.

Bir adamla dertleşiyorum. A-dam: «Hepsi düzelecek» diyor, «ben A.P. ye güveniyorum, o D.P. nin devamıdır.» Meselelerden söz ediyorum. «Meselelerin halli ak-lımızın işlemesine, gerçekleri gör-memize bağlıdır, diyorum. Adam: «Meselelerin hepsi paraya bağ-lı» diyor. «siz paradan haber ve-rin. Biz para bulacağız. Amerika-lılar bize para verecek. Çünkü onlarla tüzüklerimiz aynı...»

Saban ERIK
(Yol - İş Federasyonu Genel Sekreteri)

İLAN: Benes istünde sant-t. mi 25.- T.L. dir. Sü-rekib çzacak ilan ve reklamlarına kitap tianları için özel indirimler yapılır. İlan ve reklamlar-ını yayınlanmasından ötürü hiçbir sorumluluk yüklenilmez.

HAFTALIK FIKIR VE SAN'AT GAZETESİ
Kurucuları: Cemal Reşit Eyüboğlu - Mümtaz Soyral - Doğan Avcıoğlu
İmtiyaz Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Doğan Avcıoğlu
Basıldığı yer: Güneş Matbaacılık T.A.Ş.

Yazı İşleri : Sümer
ADRES : sokak No: 16/8 Yen-işehir - ANKARA
Telefon: 17 00 09. - İstanbul Büro-su (Satış - İlan ve Abone İşleri): Mol-lafazari sok. No. 32 Çarşıoğlu - İs-tanbul Tel: 22 93 78 - Posta Kutu-su 512 İstanbul.

Bir yıllık (52 sayı) 80
T.L., Altı aylık (26 sa-yı) 30.- T.L., Üç aylık (13 sayı) 15.- T.L.'dir. Yurt dışı abonmanlarda bu bedellere ayrıca posta pulu ücreti kadar ilâve yapılır. Geçen sayıların fiyatı 2.50 T.L.'dir.

BAKIŞ

MİLLİYETÇİLİĞİN TEMELLERİ

MİLLİYETÇİYİZ

YÖN'ün üçüncü sayısında «Bizim Milliyetçiliğimiz» başlığı altında yazdığımız yazı şöyle başlıyor du:

«... Az gelişmiş Asya ve Afrika ülkelerinin milliyetçilik akımları, kapitalizmin sömürgecilik karakterine isyanla başlamıştır.»

Bu yazıda gerçek Türk milliyetçiliğinin esaslarını açıklıyor ve onu bilimsel temeline oturtmağa çalışıyorduk. Zira milliyetçilik akımı, az gelişmiş ülkelerin kalkınmalarında bir edebiyat olarak gözükmüyor. İktisadi kalkınmanın zorunluğundan doğan bir ilke olarak karşımıza çıkıyor. YÖN'ü çıkarmağa karar verdiğimiz günlerde, tutacağımız yolun tartışmalarını hatırlıyorum. Atatürkçülüğü benimsemiş ve milliyetçilik ilkesinin iktisadi anlamını lâf ve edebiyattan uzak bir gerçekçilik içinde yerine oturtmuş kişilerin dergisi idi YÖN... Ankarada, Çankayanın ışıklı gecelerinde süren konuşmalarımızda milliyetçilik kavramını kullanıp memleketi sömüren yabancı sermaye usaklarının gerçek yüzlerini ortaya koymak kararına varıyorduk.

O günden bu yana geçen olaylar başarıya kavuştuğumuzu göstermektedir. Kökü dışarıda kuruluşların teker teker ipliğini pazara çıkaran YÖN, gerçek milliyetçiliğin ne olduğunu kamu oyuna duyurmuştur. Ama bundan üç yıl öncesine giderek üçüncü sayımıza yazdığım fıkradan birkaç paragrafı burada tekrarlamak istiyorum:

«... Atatürk İhtilâlinin dayanak noktası «özgürlük içinde yaşayan Türk halkı» idi. Yabancı şirketlerin millileştirilmesi, kapitülasyonların kaldırılması, Dünyaya Umumiyenin temizlenmesi, iktisadi ve siyasi özgürlüğünü kazanmış bir halkın güvenlik duygularını okuyordu. Türkiye'de milliyetçilik akımını bu tarihi doku örgüsünde düşünmek gerekir. Yalnız Türkiye'de değil, özgürlük savaşlarını gerçekleştirmiş veya gerçekleştirmekte olan öteki az gelişmiş ülkelerde de aynı noktayı kapitalizmin emperyalizmine karşıdır. (...)

Ama Türkiye, 1950 den beri iç politikada, Kurtuluş Savaşından sonra tuttuğumuz politikanın tersine tavretlerin içindedir. Bugün ki bu hareketimizin toplamını esaslık Dünyaya Umumiye nazırlarından bir devese sarkkadek düşüp hareket. Bugün Türkiye yabancı devlet temsilcilerine sınırları içindeki haklarını teslimatları tanımıştır. Bugün Türkiye yabancı sermayeyi ulusal hakları ve menfaatleri ile davet etmektedir.

O GÜNDEN BU GÜNE...

Bu yazının yayımlanıp tarihinden bu güne kadar kâğıtlarından çıkan çok sayıda Memleketteki yabancı

sermayenin dökümü yapıldığında, millî çıkarlarımıza ne kadar aykırı kuruluşlar içinde oldukları teker teker görüldü. Petrol kumpanyalarının Üniversitelerde ve siyasi iktidar kadrosunda kendilerine avukatlar bularak ve hattâ bakanları avuçları içine alarak çevirmek istedikleri dolaplar açıklandı. Yabancı Sermaye Kanunu ile Petrol Kanununun Türk milleti adına yüz kızartıcı hükümlerle dolu olduğu ispatlandı. Kıbrıs davasında millî haysiyetimizi yerle bir etmek için önümüze çıkanların Türkiye'de gazoz fabrikası kurup kâr etmek küstahlığında yerli kompradorlarla işbirliğine girdikleri meydana kondu. Türk işçisi çalışırken alm terinden yabancı sermayeye prim vermekle kalmıyacak; alm terini kurutmak için bir şişe gazoz içtiğinde gene yabancı sermayeye haraç vermek zorunda bırakılıyor. Demir - Çelik tesislerinde kapitülasyonlara rahmet okutacak imtiyazlarla memleket içi piyasasında at kosturan yabancı sermaye suçüstü yakalanarak kamu oyuna tanıtıldı.

Ve bütün bu kuruluşlarda yabancılarla işbirliğine giren çevrelerin beslediği kişiler, halkoyu önüne çıkıp daha da:

— Milliyetçiyiz... demek cürufinde ve yalanında ısrar ediyordular.

Bu büyük yalana artık inanan kalmamıştır. Herkes biliyor ki bunlar milliyetçi değil, menfaatçilerdir. Dış kapitalizmin merkezlerinden kendilerine telkin edilen fikirlerle, Türk milletini kökü dışarıda iktisadi kuruluşların veseyi altına almışlar, Türk halkını Atatürk milliyetçiliğinin ilkelerinden uzak düşürmüşlerdir. Davalarımızın çözümlenmesini millet gerçeğinden uzak bir takım yabancı işbirlikçilerin eline vermişler ve yabancı sermayenin Türkiye'deki temsilcilerinin liderliğine bırakmışlardır. Yabancı sermaye işbirlikçileri, kökü dışarıda iktisadi kuruluşların başına geçerek halkı yabancı sermaye ile ortaklaşa sömürmektedirler. Bugün Türkiye'de 5 milyon koyan bir yabancı sermayeli boru fabrikasının beş yılda 45 milyon lira, 30 milyon lira sermaye koyan bir yağ fabrikasının on yılda 140 milyon lira kâr ettiği bilip de bu gerçeğin peşine düşmeyen insanın milliyetçiyim demeye utanması gerekir. Bugün Türkiye'de yabancı petrol şirketlerinin oyunlarını bilip de saklamağa çalışan ve bu yüzden petrol bağımsızlığımızı baltalamak yolunda hizmet edenlerin milliyet lâfını ağızlarına almaları haramdır.

MİLLİYETÇİLİĞİN SOSYAL VE TARİHİ TEMELİ

Bilindiği gibi milliyetçilik akımı tarihte burjuvazinin paraleli olarak ortaya çıkmıştır. Feodaliteden

merkezi yönetimlere geçiş, derebeylik toplumunun millet toplumu doğru değişimini sağlamıştır. Aristokrasinin egemenliğini yıkmaya doğru giden burjuvazi iktisadi güçleri elde ettikçe millî sınırlar içinde bir toplumsal alışveriş hızlanmıştır. Derebeyinin kale duvarları dışında, kendini daha geniş sınırlar içindeki ortak yaşayışta hissedilen insanlar, millet bilincine doğru yol almışlardır. Aynı süre içinde kapitalizmin kuruluş kesimine girilmiştir. Burjuve sınıfı memleket içinde yönetimi ele geçirmiş, yalnız iç pazarda değil, millî sınırlar dışındaki pazarlarda çıkarlarını aramak akımı gittikçe güçlenmiştir. Sömürgecilik tarihi, geri kalmış ülkelerin millî pazar adına sömürülmesi tarihidir. Az gelişmiş ülkeler, uzun yıllar boyu Batı kapitalizminin sermaye birikimi için sağlamıştır. Batı kapitalizminin öncülüğünü yapan milletler, bu yükseliş safhasında milliyetçilik akımlarının kaynağı olmuşlardır. Ve bu milliyetçilik akımının öncülüğünü yapan Batı burjuvazisi az gelişmiş ülkelerde daima o az gelişmiş ülkenin komprador adı verilen sınıfıyla işbirliğine girmişlerdir. Az gelişmiş ülkenin iç düzeni muhafaza edilmiş, muhafazakâr akımlar bu iç düzenin sürüp gitmesinde başrolü oynamışlardır. Komprador sınıfı toprak ağalarından ve ticaret işlerini elinde tutan aracı sınıftan ibarettir. Sanayi kurulmamış olduğu için geri kalmış ülkelerde bir millî sanayinin temsilcilerinden söz edilemez. Ağa ve aracı sınıfı, eski düzeni sürdürerek ve kendi fakir ülkelerinin aleyhine palazlanarak, eski düzeni devam ettirmek isterler. Kapitalist ülkelerin burjuvazisi ise sanayini kurmuş, millî çıkarlarına sahip çıkmış insanlar olarak bu durumdan elbette kârlıdır. Dış pazarlarda elde ettikleri kârları kendi ülkelerindeki işçi sınıfına bölüştürerek bir refah paylaşımına gidebilirler. Ve kendi millî sınırları içinde dengeli bir demokratik rejimin ekonomik icaplarını yerine getirebilirler. Bu suura sahip bir burjuvazi sınıfının elbette:

— Milliyetçiyim... demeye, herde göğsünü kabartarak övünmeye hakkı vardır.

MADALYANIN TERSİ

Madalyanın tersi az gelişmiş ülkelerde oynanan oyundur. Batı kapitalizminin geçmiş yüz yıllarda kökleşen milliyetçilik akımları az gelişmiş ülkelerde nasıl yürürlüğe girmiştir? Ve nasıl yürürlüğe girebilir?

Az gelişmiş ülkelerde ne Batıdaki gibi bir burjuva sınıfı gelişt-

mi olmuş, ne kapitalist yönden bir sanayi kuruluşuna gidilmiş... Feodal kalıntıların üstünde bir ümetçilik duygusunun kırpıntıları, milliyetçilik şuurundan uzakta kalmış... Kendi yakın tarihimize baktığımız zaman bunun belirtilerini açıkça görüyoruz. Osmanlı İmparatorluğunun çöküntüsünde Galata sarraflarıyla işbirliğine giren yabancı şirketler devlete hâkim durumda idiler. Devlet katındaki komprador temsilcileri, yabancı şirketlere para ve rüşvetle imtiyaz satarlardı. Sadrazam Mahmut Şevket Paşanın anlattığına göre, Sadrazam Sait Paşa Beyazıt - Şişli arasında tünel kurmak için imtiyaz isteyen Deutsche Bank'tan 15.000 altın rüşvet istiyor, bir Fransız şirketi aynı imtiyazın kendisine verilmesi için zamanın iktidarına 3 milyon altın teklif ediyordu. Bu imtiyazları yabancı şirketlere satmak yolunda ve onlarla ortaklık etmek için yarışan muteberlerin durumu, az gelişmiş ülkelerdeki acıklı durumun çevrevesini çiziyor. Sadrazam Mahmut Şevket Paşanın iktidarından birkaç yıl sonra Çanakkale'de tam 167.869 şehit yaralı ve kayıp verecektik. Ama bu evlâtları kapitalist ülkelerin reka betine katılıp savaşa sürenler yukarıdaki rüşvetleri ve imtiyazları paylaşanların ta kendileri idi.

Bütün az gelişmiş ülkelerde durum birbirine yakın safhalar geçirmiştir. Bugün İranda petro' gelirini kapitalist ülkelerin sanayicileriyle paylaşanlar da milliyetçilik iddiasıyla iktisadi tenkitlerin karşısına çıkmakta... Ve İranlı gerçek milliyetçileri komünistlikle itham etmektedirler.

SONUC

Az gelişmiş ülkelerde milliyetçilik akımı, ileri güçlerin, aydınların, işçilerin, öğretmenlerin, memurların, bütün sağlam kuvvetlerin uyanışıyla başlar ve dış kapitalizme işbirlikçilerini kontrol altına alabilirse yürür. Nitekim Atatürkün milliyetçiliği de böyle olmuştu. Atatürk ilk iş olarak bütün kökü dışarıda şirketleri millileştirmişti.

Milliyetçilik az gelişmiş ülkelerde edebiyat değil, bağımsızlığın ve iktisadi kalkınmanın ayrılmaz bir yöntemidir. Davul zurna çalıp, marş söyleyip, nutuk atıp ve sonra da petrolümüzü yabancı şirketlere peşkes çekmekle milliyetçilik olmaz. Bütün Asya ve Afrika milliyetçilerinin bilimsel temelleri açık ve kesindir. Bu temeller Türk milliyetçiliğinin çığır rotasını tespit etmektedir. YÖN bu rotanın savunucusu, bu yolun yolcusudur.

İlhan Selçuk

İŞTE YILIN İFŞAATI!..

S. DEMİREL, NASIL MİLYONER OLDU?

27 Mayıs öncesinin Genel Müdürü Süleyman Demirel, geçmiş askerliğini bitirdikten sonra, Morrison temsilciliğinin yanı sıra, müteahhittliğe de başladı. 27 Mayıs öncesindeki Genel Müdürlük döneminde öğrendiği müteahhittlik incelemeleri sayesinde, genç iş adamı, doğru su daha ilk taahhüt işinde büyük başarı sağladı. Yöneticilerinin iyi niyetinden ve dürüstlüğünden şüphelenmediğimiz bir üniversitenin mütevazı inşaatında dahi Demirel milyon vurması bilirdi.

Hikâye, Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin Kampus inme suyu inşaatıyla ilgilidir. İnşaatın keşif bedeli, 5 milyon 750 bin liradır. Genç iş adamı Demirel bu ilk taahhüt işinde, 4 milyon 10' bin lira ile en düşük fiyatı vermiştir. Ne var ki daha işin başında ufak bir pürüz çıkmıştır: Demirel, müteahhittliğine talip olduğu Üniversitenin Mühendislik Fakültesinde ek görevli bir öğretim üyesidir. Üniversite kuruluş kanunu ve Sınama Yönetmeliği, hocaların üniversitede müteahhittlik yapmasına elverişli değildir. Nitekim Üniversite İhale Komisyonu, genç iş adamına öğretim görevlisi olduğu için ihaleyi vermemek istemedi. Bu sebeple, 7107 Sayılı Kuruluş Kanununun 6. maddesinin Hukuk Müşavirliği tarafından yorumlanması gerektiği Hukuk Müşavirliği, ek görevli hocalar müteahhittlik yapabilir sonucuna vardı. Ne var ki, Üniversitenin İhale Yönetmeliği, hocaların iş adamlığı konusunda daha açık önleyici hükümler getirmişti. Müteahhitt hocaların önüne dikilen bu ikinci engel de, yönetmelik değiştirilerek aşıldı. Bu ilk engelleri kolaylıkla aşan genç müteahhit, girdiği ilk ihalede, harika çocuklara has bir beceriklilikle, müteahhittlik mesleğinin bütün incelemelerinden fütursuzlukla yararlanarak 4 milyonluk mütevazı bir işten normal kârın dışında milyona yakın kâr sağladığını bildirdi. Bu işbirliği madde madde inceleyelim:

1 — Gümrük ve Vergi Muafiyeti Meselesi: Su tesisatı, inşaat için gerekli ithal malzemesinin vergi ve gümrük resmine tâbi olacağı belirtilerek ihaleye çıkarılmıştır. Müteahhittler bunu bilerek fiyat vermişlerdir. Ne var ki Demirel, ihaleyi aldıktan sonra, Rektörlüğün 26 Kasım 1963 tarih ve 715/1505 sayılı

bir yazısında belirtildiği üzere, «geçmişteki tecrübelerinden bildiğine göre bir amme müessesesi olarak Orta Doğu Teknik Üniversitesinin bu vergilere tâbi olmaması icap edeceğini, bu muafiyeti nazarı itibara alarak tenzilatı yüksek tuttuğunu bildirmiş ve muafiyetin elde edilmesi hususunda Üniversite İdaresini harekete teşvik etmiştir. Demirel'in bu «geçmişteki tecrübeleri»ne dayanarak, Üniversite, vergi ve gümrük resmi muafiyetinden faydalanmak için İmar ve İskân Bakanlığına başvurmuştur. Fakat Bakanlığın Amme Tesisleri Dairesi Başkanı Mehmet Uslu'nun imzasını taşıyan bir yazı, Üniversitenin muafiyetten yararlanamayacağını belirtti. Bu engel, Mehmet Uslu izin verince aşıldı, yerine başkan Reşit Yalvaç, muafiyeti tanıdı. Hem de üniversite adına değil, Demirel adına gümrük vergi ve resimlerinden muafiyeti uygun buldu. Bir amme kuruluşuna değil, şahsa imtiyaz veriliyordu! Görülmemiş şahsi imtiyaz, sonradan Üniversite imtiyazı haline getirildi ve iş bilir Demirel, ihale şartlarına göre hakkı olmadığı halde, muafiyetten yararlanmaya başladı. Üniversite, Demirele, Hazine'nin sırtından bir hediye veriyordu! Bu usulsüzlüğe Üniversite İnşaat Başkanı itiraz etti. 9 Ocak 1963 tarih ve 715/4953 sayılı bir yazıda Başkan Muhittin Kulin şunları yazıyordu: «Üniversite adına vellehine muafiyet istihsal olunmuştur. Buna rağmen işlerin ve formalitelerin sureti cereyanı dolayısıyla, bu muafiyetten doğan vergi ve gümrük farklarından müteahhitt istifade eder hale gelmiştir.

Bu hususta Hukuk Müşavirliğinden alınan ekli mütalaa, muafiyetin amme işi gören müesseseye olduğu kadar, bu işi gören şahıslara da tanınacağı kabul edilmiştir.

Reisliğimiz, gümrük ve vergi muafiyetlerinin yalnız amme hizmeti gören resmi teşekkülere râci olacağı ve bağışlanan vergilerin, muafiyetin tanındığı müesseseye ait olması gerektiği ve bunun dışındaki işlemin mesuliyeti mucip olacağı kanaatindeyiz.

Bu mülahazalarla:

Muafiyet tanınmasından doğan vergi farklarının müteahhidin istihkaklarından temzili cihetine gidilip gidilmemesi hususunu tensiplerinize saygı ile arz ederim.»

Bu hususta ikaz edilen İmar ve İskân Bakanı Fahrettin Kerim Gökay da 5.11.963 tarihli bir yazıyla Üniversiteden bilgi istemişti. Gökay, «Orta Doğu Teknik Üniversitesi inme ve kullanma suyu tesisleri için lüzumlu malzemenin gümrük ve ya gider vergisinden muaf tutulması hususunda verilen belgelerin müteahhit tarafından kendi menfaatine kullanıldığı» ibharı üzerine aydınlatıcı bilgi istiyordu. Mesele, Üniversite Mütevelli Heyetinin 27.3.964 tarihli toplantısında sonuçlandırıldı. Mütevelli Heyet, Demirel'in muafiyetten faydalandırılmasında bir mahzur görmedi. Böylece, Demirel, mukavele şartlarında mevcut olmadığı halde, muafiyetten yararlandı. Su tesisleri için 282077 marklık malzeme ithal edilmiştir. Türk parasıyla 700 bin lira civarındaki bu ithalat dolayısıyla sağlanan gümrük vergi ve resim muafiyetinin en asgari hesaplarla, 2000 bin lirayı bulduğu söylenebilir. Bu 200 bin lira Demirel'e açıktan sağlanmış bir kazançtır.

2 — Avans İş: Müteahhidimize inşaat için para lazım. Çabuk ve kaliteli iş elde etmek endişesiyle müteahhittlere büyük kolaylıklar gösteren Üniversite yöneticileri, Demirel'e muhtaç olduğu parayı fazlasıyla sağladılar. 4 milyonluk bir işte, mukavelede yer vermediği halde, Barajlar Kralına 2 milyon 100 bin lira avans verildi. Hak sızlık olmasın diye öteki müteahhittlere de avans verme yoluna gidildiyse de bu düşük miktar tarda kaldı. Avans, faizsiz bir kredidir. Demirel, ihtiyacı olan bu parayı bankadan sağlasaydı, yüzde 18 — 20 faiz ödeyecekti ki bu 300—400 bin lira eder. Biz yine asgari ölçülerle, bu cömertçe avans yüzünden genç müteahhidin 150 bin lira açıktan bir kazanç sağladığını kabul edelim.

3 — Erken Bitirme Primi: Mukaveleye göre, Demirel'in su tesislerini 30.6.963 tarihinde bitirmesi gerekmektedir. Erken bitirmeye prim tanınmıştır. İş bilir müteahhit, inşaatı 14.4.963'te bitirdiğini iddia etmiştir. Bu tarih üniversitece 21.4.963 olarak tanınmış ve Barajlar Kralı, 2 ay 9 güne tekabül eden 248 bin lira erken bitirme primi almıştır. Halbuki iş o tarihte tamamlanmış değildi. Rektörlük,

gün, 11.7.963 tarihinde, yani işin bittiği ileri sürülen günden 3 ay sonra seçtiği kabul heyeti, 26—29 Ağustos 1963 tarihlerinde tesisatı iş yerinde incelemiştir. Bu arada müteahhit inşaatı tamamlamaya çalışmaktadır.

Bu tetkikin sonunda tanzim edilen rapora muhalefet serhi koyan Yüksek Mühendis Mehmet Uysal, kabarek bir noksanlar listesi tesbit etmiş ve kabulü o işlerin tamamlanmasına bağlamıştır. Yani 21.4.963 tarihini kabul etmemiştir. 23 Ekim 1963 tarihinde Rektör yerine Orhan Alsaç imzasıyla Demirel'e gönderilen bir yazı, tesisatın değil 21 Nisanda, 23 Ekimde dahi kabulü yapılamayacak durumda bulunduğunu açıkça göstermektedir. Orhan Alsaç yazısında şöyle denilmektedir: «Kabul Heyetince istenilen tecrübeler bugüne kadar hazırlanmadığından kabul muamelesi tekemmül edememektedir. 25.10.963 gününe kadar istenilen tecrübe yerleri kabul heyetine arz edilmediği takdirde kabul tarihi bu müddet kadar sonraya atılacaktır.

Kabul heyetince tesbit ve 30.11.963 tarihine kadar ikmal istenilen kusur ve noksanlar listesi eklidir.»

Demek ki tesisat, ancak 30.11.963'te bitebilecek durumda, ama 21.4.963'te bitmiş sayılmış ve Demirel'e gecikme tazminatı talep edilmesi lâzım iken üstelik 248 bin lira öden-

miştir! İş bilir müteahhit ayrıca, borunun kanallara yerleştirilmesi durdurulmuş diye, durdurma, işin yürütülmesini zerre geciktirmediği halde usulsüz olarak 65 bin lira almıştır. Böylece «Barajlar Kralı» 313 bin lira daha açıktan kazanç sağlamıştır.

4 — Tesisatın kat'i kabulü 15/25 Temmuz 1964 tarihleri arasında yapılmıştır. Ne var ki Barajlar Kralının elinden çıkan tesisat perişan haldedir. Su sistemi ihaleye esas olan şartları yerine getirmemiştir. Bir kısım malzeme şartnameye uygun değildir. Sistem, istenilen şekilde çalışmamaktadır. Emniyetli değildir. Borular patlayabilir.

İnşaat Başkanlığı mensuplarından Yüksek Mühendis Şevket Göğöglunun tesisat hakkındaki 17 Kasım 1964 tarihli raporu, Barajlar Kralı hesabına geçecek korkunçtur. Rapordan bazı pasajlar aktarıyoruz: «Üniversitenin günlük ihtiyacının üç mislinde daha fazla su basılmasına rağmen, Üniversite su şebekesinde (Kampus'ta) su buluna mamaktadır.

Bunun ifade ettiği mânâ ve sonuç isale, maslak, depo ve şebeke tesislerinin teknik olarak istendiği ve gerektiği şekilde iyi tesis edilmediği, bu sebepten işlemediği, suların maslaklardan, depolardan ve boru eklerinden boş aktığıdır.

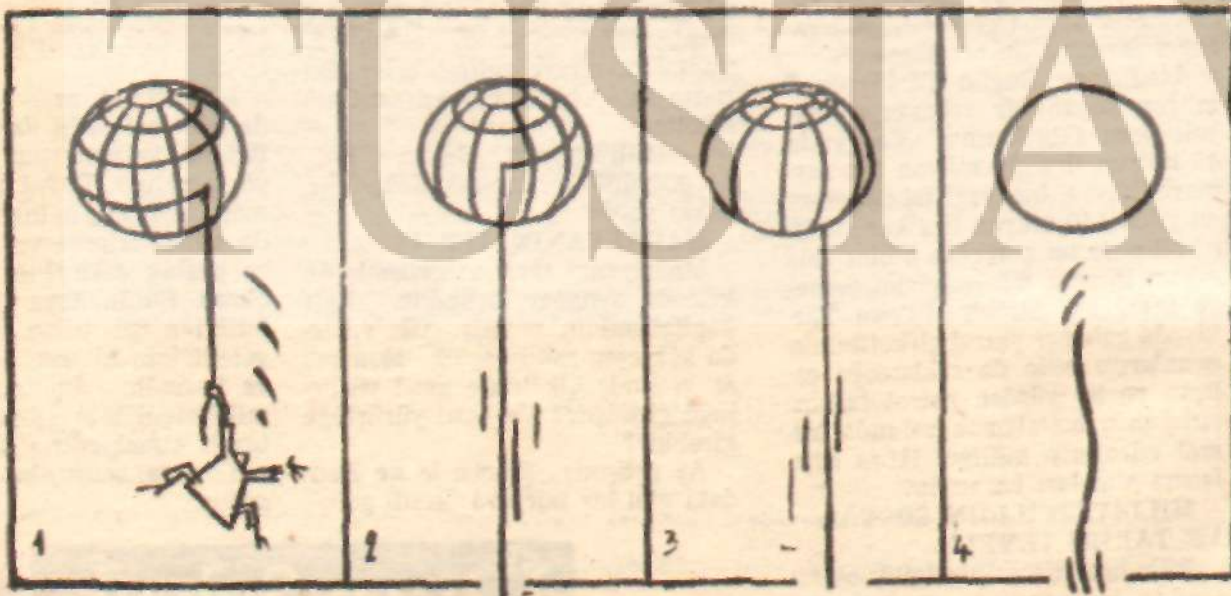
Bu boş akışlara bütün ilgililerce mükerrenen şahit olunduğu gibi, her an dahi gidildiğinde görülecek kadar sızır.

Bu teknik kusur ve hatalar yüzünden sistem rejim haline girememekte, depolar dolduktan sonra suları kesip otomatik olarak terfi istasyonuna intikal etmesi gereken kumandayı intikal ettirememektedir. Tulumbalar fuzuli olarak çalışarak hem enerji ve para israfına hem de malzeme israfına sebep olmaktadır.

Kanaatimce terfi tulumbalarının ve derin kuyu tulumbalarının bu anormal çalışması neticesi ömürlerini kısa zamanda tüketecek ve yakın bir gelecek te büyük çapta yedek malzeme ihtiyacı gösterecek ve daha fenası üniversiteyi susuz bırakacaktır.

Ayrıca şebeke tesisleri itinalı yapılmadığı için eklerden sular kaçmaktadır.

Su tesislerinin en az bir seneden beri çalışmakta olduğunu kabul edersek, geçen bir senede 650 bin lira kayıp olmuştur ve bundan sonra da durum

takdir ve tashih edilinceye kadar daha uzun bir müddet bu kayıp devam edecektir.

Universitenin ve işletmecilerin başına belâ edilen ve zaman zaman çarşamba günleri meşhur gazap yağdıran bu kusurlu tesis, şekli ve sahî görünüşi ile muvaffak olmuş adedilerle tebrük ve taltif edilen ve fakat bütün çabalarımıza rağmen teknik ve işçilik bakımından kötü bir eser bırakan müteahhidin armağanıdır.

Barajlar Kralını sıfıra indiren bu rapor üzerine, Rektör büyük hassasiyet göstererek, İller Bankası, Devlet Su İşleri ve Bayındırlık Bakanlık mühen distlerinden müteşekkil bir inceleme komisyonu kurulmasını istemiştir. Fakat Orhan Alsag, «iç bünyede araştırma» görüşünü kabul etmemiştir. Fakat iç bünyede dahi yapılan araştırma tesisattaki aksaklıkları gizlememiştir. Nitekim tesisattaki tehlikeyi önlemek için yeniden 25 bin Marklık teçhizat sipariş edilmiştir ki bu da aslında Demirel'in ödemesi gereken 100 bin liralık bir aşıkatan harcama dır.

Özetlersek, Demirel ilk ihalesinde, 313 bin prim, 150 bin gümrük muafiyeti, 150 bin avans kârı, 100 bin lira tesisattaki noksanlık olmak üzere, 4 milyonluk bir ihaleden 713 bin lira aşıkatan kazanç sağladığını bilmiş, buna karşılık israf ve tehlikeli bir su tesisatı bırakmıştır.

Nâzım Hikmet davası

Nâzım Hikmet girileri dolayısıyla açılan davaya Çarşamba günü Ankara Toplu Basın Mahkemesinde bakıldı. Doğan Avcunoğlunun avukatlığını Turan Güneş, Cemal Reşit Eyüboğlu, Adnan Aral ve Sırrı Hocaoğlu yapıyordu. İlk celsede iddia makamı, yetkisizlik ileri sürdü. Savcıya göre, YON'un idarehanesi Yenisehirde bulunduğu için davaya Çankaya'da bakılması gerekliydi. Avcunoğlunun avukatları mahkemenin yetkili olduğunu ileri sürdülerse de, mahkeme savcısına görüşüne aykırı. Şimdi, davaya Çankaya'da bakılacak.

Dış politikada yeni ses

Türk dış politikasının son gelişmeleri konusunda Faruk Sükan'ın Meclisteki konuşmasını Başbakan Yardımcısı Kemal Satır ilgi çekici bir biçimde cevaplayarak dedi ki: «Sizin ve size bu ilhamları verenlerin endişelerine mahal yoktur.»

Aslında tabii bir sözü bu... Ancak Faruk Sükan'ın ilham veren çevreler Başbakan Yardımcısının bu sözlerinden alındılar. Meclisteki dış politika konuşmalarını özel tereddüleriyle izleyen Amerikan Büyükelçilik mensupları, Kemal Satırın bu sözleri kendiliğinden söylemeyeceğini ima ederek: «Paşa bize vuruyor...» dediler.

Türkiyedeki bu havaya paralel olarak Amerikada bulunan Erkin'in davranışlarından söz açmak yerinde olacaktır. Erkin Dean Rusk'la görüşmedi.

Johnson'un hastalığı da Türkiye Dışişleri Bakanının Birleşik Devletler Başkanı ile görüşülmesine engel olmuş sayılır. Feridun Cemal Erkin ise birleşmiş Milletlerde yaptığı konuşmada yeni bir dil kullandı:

«Türkiye bundan kırk yıl önce yabancı istilasından kurtulmuş, bağımsızlık, toprak bütünlüğü ve ulusal haysiyetini korumak için emperyalizme karşı olan bir mücadele yapmış olmasına şükür. Türkiye ulusların kendisi geleceğini kendilerinin tayin hakkını ilkesini ilân eden, ulusal meselelerine siyasi veya etnik her çeşit yabancı müdahalesini reddeden ilk ülkelerdendir.»

Bu Atatürkçülüğün çoktan beri duyulmayan sesiydi. Ve tabii ki Asya ve Afrika ülkelerinin kâhşerini ustalıkla bir örnek olarak. Az gelişmiş ülkeler, Türkiye'nin bu seslerinde kendi düşüncelerine bir vakitler lideri

olmuş bir ülke olduğumuzu hatırlamakla kalmıyacaklar, Türkiye de bu seslerde kendi kendisini bulacaktır. Fakat Türkiye'nin yıllardır ilk defa gösterdiği biraz bağımsızca davranış, Amerikalı dostlarımızı çok rahatsız etmiş benziyor.

Atalay ve 141 — 142

Bu hafta Senatoda Anayasa Mahkemesinin bütçesi görüşülürken birçok senatörün bu Yüksek Mahkemenin çalışmalarından yakınmaları dikkati çekti. Tenkitlerin çoğu, Anayasa Mahkemesinin ağır çalışmasına yöneltiliyordu. Bir senatörün belirttiği gibi, örneğin Fransa'da 9 üyesi olan Anayasa Mahkemesi, işleri 8 günde sonuçlandırırken bizde uzun aylar geçmeden bir dosyanın kararı bağlandı; görülüyordu.

Tenkitlere cevap veren Adalet Bakanı Atalay geçime şikâyetlerini haklı buldu. Anayasa Mahkemesinde işler gerçekten ağır yürüyordu. Fakat her işte olduğu gibi bunda da bir hayır vardı. Nitekim Bakan, 141 ve 142. maddeler hakkında Türkiye İşçi Partisinin Anayasa Mahkemesine yaptığı müracaatın incelemedeki gecikmelerden üzüntü duymak şöyle dursun, a-deta sevinçliydi. Adalet Bakanının söylediğine göre, Anayasa Mahkemesi, TIP'ın istediğini uygun bularak bu maddeleri Anayasa çerçevesi içinde değerlendirmiş bulunsaydı, Türkiye'de komünistler ve komünist partileri elleri kolları serbest dolacaklardı... Acele edilememesi çok iyi olmuştu...

Adalet Bakanı, Senatoda yaptığı konuşma ile Anayasa Mahkemesine 141 ve 142. maddeleri incelerken tutulacak yolu göstermeğe, tabii elindeki imkanlar ölçüsünde, gayret etmiş oluyordu.

Senatörler bu «önemsiz» konuyu bırakarak daha «önemli» meselelerin tartışmasına geçtiler. Örneğin başka hükümlerin terfileri iki yılda bir yapılırken Anayasa Mahkemesi hakimleri 3 yılda bir terfi ediyorlardı. Bundan daha önemlisi Anayasa Mahkemesi hakimlerinin makam otomobilinden yoksun olmaları ve işlerine otobüs veya taksiyle gidip gelmeleri yürekler acıydı.

Bakla Çıktı

Tabii Senatör Suphi Karaman iddia eder ve der ki: «Millî Emniyet Teşkilatı. Yeni İstanbul gibi, Toprak gibi gazete ve dergilere yardım etmektedir», bu iddiasını parlamentoya da getirir. Başbakan adına Suphi Karaman'a cevap veren Devlet Bakanı Nüvit Yetkin — hiç şüphesiz kendisine verilen resmi bilgilerle dayanarak—, böyle bir yardımın bahis konusu olmadığını açıklar. Karaman, iddiasının doğruluğunda ısrar eder ve mesele böylece unutulmaya yüz tutarken, işin aslı birinci derecede bir ilgili tarafından, hem de mahkeme huzurunda açıklanır:

Yeni İstanbul Gazetesinde çıkan ve bir çok yazar arasında Cumhuriyet Başyazarını da karalamaya amaçlı güden yazı üzerine Sayın Nadir Nadi tarafından açılan davanın duruşmasında, kendisini savunan Yeni İstanbul Yazı İşleri Müdürü, baklayı ağzından çıkarır ve bahis konusu yazının kendilerine Millî Emniyet kanalıyla itikâf ettiğini açıklar. Yazı İşleri Müdürü, Millî Emniyetin bu konudaki raporunun işçileri Bakanlığında da mevcut olduğunu bildirir. Mahkeme, raporun celbi için İçişleri Bakanlığına bir yazı gönderilmesine karar verir.

Şimdi, Devlet Bakanı Sayın Yetkin, kamu oyu ile birlikte öğrendiği bu olay karşısında elbette durumla ilgilenecek ve parlamentoda yaptığı açıklamaya yanış ve noksan bilgi vererek kendisini yanılmalara bunun sebeplerini soracaktır.

Grev hakkı

275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi ve grev kanununun yürürlüğe girmesinden hemen sonra işverenler, işçi aleyhine bir akım doğması için çalışmaya başladılar. Çalışma Meclisine de grev hakkını daraltmak amacıyla güden tekliflerle gittikleri herkesce bilinmekteydi. Fakat grev hakkının daraltılması yolundaki teklifler işverenlerden önce Ulaştırma Bakanlığının Çalışma Meclisine gönderdiği temsilciden gelince herkes hayret etti.

Çalışma Meclisinin açılışında söz alan Başbakanla Çalışma Bakanı toplu sözleşme ve grev düzeninin birtakım zorluklar getirdiğini kabul etmekle beraber, bu zorlukları yenmek için hakların kısımları yolunun doğru olmadığını bildirmişlerdi.

Hükümet politikası bu yönünde belirlediği halde Ulaştırma Bakanlığı temsilcisinin demiryollarında ve İstanbul şehir hatlarında grevin yasaklanmasını istemesi Çalışma Meclisinde acele bir hava yarattı.

Bilindiği gibi bundan bir süre önce Denizcilik Bankası, İstanbul Şehir Hatları vapurlarında ve ondan sonra da devlet demiryollarında sendikaların yapmayı kararlaştırdıkları iki grev Bakanlar Kurulu kararı ile durdurulmuştu.

Grevleri dilettiği anda kanunen değilse bile fiilen durdurmak imkânına sahip olan ve bu imkânı birkaç defa rahatlıkla kullanmış olan hükümetin bu işkollarında grevlerin yasaklanmasını yolunda Çalışma Meclisine yaptığı teklif bazı yetkililerin uygulanmamış grevlerden bile ne kadar rahatsız olduklarını göstermektedir.

Başbakanın ve Çalışma Bakanının demecileri ile bağdaşmayan bu teklifin geri alınmasını isteyen Çalışma Meclisi işçi temsilcilerine, Ulaştırma Bakanlığının temsilcisi rahat bir hayır çekmiş ve gereklerini şöyle açıklamıştır: Demiryollarında grevlerin kanunla yasaklanması aylardanberi Ulaştırma Bakanlığınca «etüde» edilmiş ve Bakanlığın görüşü bu yönde bitirilmiştir. Bu sebeple teklifi geri almağa yetkili değilim. Ulaştırma Bakanlığının bu görüşü diğer Bakanlıklara da bildirilmiştir.

İşveren temsilcileri de Ulaştırma Bakanlığının temsilcisiyle beraber şikâyetçi oldukları grevlerin yasaklanmasını istedikler. Bundan çıkan sonuç şu idi: Hükümet gibi özel sektör de grevleri önlemek için işçilerin hakkı isteklerini karşılamaktan sa grevi yasaklamayı daha kolay bir yol olarak düşünüyorlardı. Demek ki, yarın diğer önemli iş kollarında da grevler yapılsa veya grev ihtimalleri doğarsa, o işkollarının işverenleri de ister kamu kesimi ister öz zem kesim olsun kendi işkollarında grevin yasaklanmasını isteyeceklerdi.

Başta Türk—İş Başkanı Seyfi Demirsoy ve Genel Sekreteri Halil Tunç olmak üzere çalışma meclisindeki işçi temsilcileri tehlikeyi derhal sezdi. Ya demiryollarında ve bankalarda grevlerin yasaklanması teklifleri geri alınır, ya da işçi temsilcileri komisyon çalışmalarından çekilirlerdi. İşçi temsilcileri esasen greve katılacak işçiler bakımından gerekse grev yapılabilir işkolları bakımından son derece sınırlı olan grev haklarının şimdi sağından solundan kırılarak kuşa çevrilmesini de gözü «tartışma» konusu, «söz konusu» bile yapmak istemediler.

Komisyon çalışmalarından çekilmeden önce Türk—İş Genel Sekreteri Halil Tunç, işveren temsilcileri ile hükümet temsilcilerine bu tutumları karşısın da düşüncelerini anlatmak zorunluğunu duydu. Halil Tunç Başbakan ve Çalışma Bakanının demecileri ile Ulaştırma Bakanının teklifi arasındaki çelişmeyi ve Anayasanın Devlete yüklediği görevleri belirtmekle sözce başladı.

İsteklerinde bugüne kadar «son derece kanaatkâr» davra-

GERÇEK SAYGISI

AŞIRI

Fethi Naci

ROTUŞÇULUG karşı gerçek Atatürkçülüğü tutmak, ağıla karşı toprak reformunu savunmak, antidemokratik kanunlara karşı düşünce ve söz özgürlüğünü savunmak yurdumuzun öz kaynaklarının yağma edilmesine karşı yabancı çıkarların karşısına dikilmek kalkınma davamızın iki yüz yıldır denenen kapitalist yolla gerçekleştirilemeyeceğini söylemek ekonomik ve sosyal meselelerimizin bilim yöntemleriyle çözülebileceğini söylemek... Bir yanda bunlar.

Öbür yanda bir konuşma:

— Gençlik CHP'den uzaklaşıyor Paşam!

— Nereye gidiyor, AP'ye mi?

— Hayır Paşam! Gençler de, aydınlar da sosyalizme gidiyor!

Ve sonra Paşa, daha dün «Fikir cereyanlarından korkmuyoruz!» diyen İçişleri Bakanı ve dosyaları, rektörler, dekanlar...

Ankara Üniversitesi Rektörü'nün unutulmaz sözü: «Hükümet kendi istihbarat kaynakları vasıtasıyla istemleri tesbit edip bildirdiği takdirde, üniversiteler kendi işlerinde tedbir gideceklerdir.» Hükümetin kaygısı: sağ cereyanlar, ikna kabiliyeti olmadıktan toplumdaki etki yaratamıyor ama sol akımlar memleket gerçeklerini daha iyi anlattığı için etkili oluyor. Etki konusunda hükümeti tekzip etmek istercesine bir davranış: Karakurt olayı... Ve bunların ardından Başbakan'ın gönüllü düdüğü ötüyor: «Cumhuriyet ikili tehdit altında».

«Aşırı akımlarla savaş» diyorlar. Sosyal meseleler karşısında heri sürülen düşünceler için bir ölçü aramak kaygısını anlıyoruz. Ama bir ölçü olabilir mi «aşırı» sözü? Neye göre aşırı? Aşırı olmayan düşünceler neye göre aşırı değil?

Ölçü olarak «aşırı» gibi ne iddii befallsız bir söze sarılmak, gerekte, objektif bir ölçü aramak kaygısının değil, ölçü korkusunun sonucudur. Çünkü çağımızda, sosyal meseleler tartışılırken, ölçü «aşırı» gibi kaypak laflar olamaz; ölçü artık, sosyal bilimlerin verileridir. Birtakım düşünceleri «aşırı» diye susturmak istiyentirin korkusu da iste buradadır: onlar bizim ölçülerinden korkuyorlar çünkü gerçeklerden korkuyorlar. Bu gerçekler onların zararına gelişliği için bunların söylenmesine engel olmak istiyorlar; bilimsel ölçüler yerine «aşırı» gibi iktidarı ellerinde tutanların keyiflerine göre yorumlanabilecekleri bir söze dört elle sarılmaları bundandır!

Aşırı sağcılar, aşırı solcular gibi deyimlere bakarak bunlara da «aşırı ortacılar» demek imkânın. Biraz kurcalayınca aşırı ortacılığın altında kurulu düzenin savunuculuğu çıkar. Açıkta açığa insanın insanı sömürmesi; dayanan bir düzenin savunulmasıyla anlıyanlar, bu savunmayı üstü üstü yapabilmek için, ortaya bir «aşırı» sözü atmışlardır. Bu aşırı'nın ölçüsü, kendi düşünceleridir. Onların düşünceleriyle çıştan her düşünce «aşırı'dır! Aşırı'nın yanına ya «sağ» ; getirirler ya «sol» u! Üstüne: gençliğini aşırı Atatürkçülükle, aşırı Anayasacılıkla, aşırı bilimsellikle suçlamak gülmeye değer için bu defa da gene o eski «aşırı» sol» lafı piyasaya sürülmüştür.

İnsan artık böyle laflar edilmez santıyor, böyle lafların geçerliliği kalmadığını artık anlamışlardır diye düşünüyor, ama bakıyoruz, gene aynı laflar tekrarlanyor. Anlaşılan Süleyman Demirel gibi, bugünkü iktidar da bir hat çekmek istiyor: insanları kafalarına bir hat çekmek ve bu hatın sonunda ya da sonunda düşüncelerine engel olmak! Bakınız, üniversitelerin bile doğrudan doğruya eğitilirden ayırıl edilebileceğini insanıyortar! Ama yüze: 60'ın cabli bıraktıkları bu halk kendilerini seçince pek memnun oluyorlar.

Geçen haftanın getirdiği düşünceler, bunlar. Ve haftayı tanımlayan bir manzara: beyaz peynir, siyah ve yeşil zeytin, gül reçeli düğün çorbası, sebzeli kuzu kıvırtması, iç pilav ve baklava... Bay Vehbi Koc'un İmam-Hatip Okulunda, 1650 kişiye verdiği iftar yemeği bu. Aşırı sağ sözcüklerine karşı 20.000 liralık bir kafa tutma! «Hürriyet» yazıyor, iftar yemeği yirmi bine mal olmuş.

nan işçilerin bu tutumlarının istismar edilerek işçi hak ve hürriyetlerinin daha da kısıtlanabileceğini sananların aldandığını, işçilerin haklarını almak yolunda gösterdikleri mücadele azminin daha fazlasını bu hakları korumakta göstereceklerini ve bu yolda hapse dahi girmeyi göze alarak genel grevleri yapacaklarını beyecanla anlatan işçilerin daha fazla fedakârlık beklemeye kimsenin hakkı olmadığını behîten Halil Tunç memlekette işsizlerin ve açların hergün biraz daha çoğaldığını, bu sebeple gelecek bir sosyal felâkette işçilerin kaybedecek birşeyleri olmamasına karşılık işverenlerin herşeylerini kaybedeceklerini düşüncelerini gerektiriyor söyledi. Halil Tunç'un sözlerini hem işçi temsilcileri hem de işverenlerle devlet kesimi temsilcileri nefesleri kesilmiş bir durumda dinliyorlardı. Sözlerini bitirip hemini ayağa kalkan H. Tunç ve işçi temsilcileri komisyonu terkettiler.

İşçi temsilcilerinin Çalışma Meclisinin «grev» komisyonundan çekildikleri haberi kısa za-

manda Ankara'da yayıldı ve bu haberi ilk dayanağın başında Çalışma Bakanı ile Ulaştırma Bakanı geliyorlardı.

Anlaşıldığına göre her iki bakan da olaydan son derece üzülmüşlerdi. Ulaştırma Bakanı komisyonadaki temsilcisine Bakanlığa grevin yasaklanmasını istemesi yolunda bir «talimat» verilmediğini söylüyordu. Herhalde bu durumda sorumluluk komisyondaki Bakanlık temsilcisinin üstünde kalacağı benziyordu. Çalışma Bakanı ise, Çalışma Meclisinin Çarşamba günü yapılacak genel kurul toplantısına katılacağını ve gerek Bakanlığının gerek hükümetin grev haklarını kısıtlamasını düşünmediğini açıkladığını bildiriyordu.

Nitekim ertesi günü Çalışma Bakanı Bülent Ecevit Çalışma Meclisinin öğleden sonraki oturumuna gelerek başkanlık etti ve hükümetin grevleri yasaklamak niyetinde olmadığını açıkladı. Böylece mesele tatlıya bağlanmış ve Çalışma Bakanı Bülent Ecevit hakkında işçilerin besledikleri sevgi ve güven boşa gitmemiş oluyordu.

POLİTİKA ve ÖTESİ

ŞAŞKINLAR ÇAĞI

Mehmed Kemal

TARİH bir medeniyetler savaşmasıdır. Medeniyetler gelişir ömürlerini tamamlarlar ve giderler. Buna kendinizden bir şey katarsanız varırsınız, katmazsanız yoksunuz. Medeniyetleri geliştirken, derinliğinden keşfedebilirsiniz. Keşfedemediğiniz mi yandı.

Lozan'da bizim için: — Anadolu'da bunların nesli var? diyorlardı. Anadolu medeniyetlerinin hepsi Yunan ve Romalı! Oysa biz Anadolu'ya medeniyet getirmiştik.

Selçuk'un ve Osmanlı'nın kahitleri, getirdiklerimizin işareti. Yeni bir medeniyetin doğuşunu görmüyordu yöneticilerimiz. Buhar sanayile uygulanıyordu ve yeni bir dünya kuruluyordu. Buna gözlerimizi kapamışık. Çünkü bu medeniyet gözle görülmeyecekti. Kafanın için buna göre ayarlamak gerekiyordu. Atatürk devrimleri bir kafa içi ayarlamasıydı. Fes çıkarılıp şapka giyilirken, yazının biçimi değiştirilirken kafa içi ayarlaması yapıyordu. Atatürk kafa içi ayarlamasına engel olan pürüzleri temizleyici idi. Kendinden sonra geleceklere yolu açıyordu.

Batı medeniyetinin baskısı, batı medeniyetini bilmeyle önlenemiyordu. Eski Ankara Valisi Dr. Reşit Bey istasyondan şehre gelen yolu yaptırabilmek için üç ay uğraşmıştı. Çünkü yol yapmayı bilen eleman yoktu elinde. Sivas Valisi Halil Rifat Paşa, yolun önemine işaret etmek için: — Gidemediğin yer senin değildir.», diyordu. Hapishanelerdeki, beyhude içgüdü toparlayarak yol yapımına yükleniyorlardı. Yine oluyordu. Çünkü yol yapımı da, ötekiler gibi bir güç meselesi değil, bir kafa ve medeniyet meselesiydi. O kadarını biliyorlardı.

Atatürk kafaya giden yolların bütün engellerini temizleme çabası gösterirken, kendinden sonra geleceklere önünü temizliyordu, dedi. Kendinden sonra gelenler bunun farkına varabiliyorlar mı? Varamadılar. Çünkü onlar bir medeniyet savaşçısı değildiler. Var olan düzen sömürücüydüler, onunla yetiniyorlardı. Bugün dahi mutlu azınlıktan yanadırlar. Mutlu azınlık yerinde sayar.

Köy İşleri Bakanı, bir toplantıdaki konuşmasında Anadolu'daki medeniyetleri araştırırken, çıkan kahitler arasında, hem Mİ-lattan yüzyıllarca önce, karasapan, kağıt, çanak-çömlek bulduğunu söylüyor ve Anadolu halkının elindeki araçların çoğunu da karasapan ve kağıt olduğuna öfkeli çekiyordu. Hiç mi sevmiyorduk bu halkı? Meydan nutuklarında ve oy dilenciliğinde sevdiğimizi belirtir nice sözler söylemekteyiz. Ama bunlar «kuru kurban olayım» dan İleri gitmiyor.

Bu toprakların başı her belaya girince bu halk bütün varını yoğunu vererek bu toprakları kurtarıyor ve aydınları teslim ederek —«Ama dilemiş gibi yeniden düzenleyin.» diyor. Aydınlar ele alıyorlar, aradan bir yirmi yıl geçmeden, yine bozuk düzen bir hale sokuyorlar. İşleri her bozulduğunda, halk yeniden direniyor, güçlükleri yeniyor, ve yine aydınları teslim ediyor.

1965'in eşliğinde yine bozuk düzen çalıyor. Yine halkın istek ve ihtiyacından habersiz, biçim tartışmaları ile vakit kaybetmekteyiz. Ulusal artıklar kaybolmasın, birleşik liste iyidir, tartışmaları biçim tartışmalarıdır. Halkın sofrasındaki ekmeğe bir dilim daha katılmaz, yamalı papucunun altına pençe olmaz. Ama halktan yana olduğuna söylenen liderler, halkın haberi olmayan işleri gün öldürürler.

★

Dünyada geri bırakılmış ülkeler halkı kafaların içine yeni bir medeniyet sokma kavgasındalar. Bunun ilk işaretini de emperyalizme ve kapitalizme karşı koyan Atatürk'ten aldıklarını söylüyorlar. Atatürk, bizim önümüzdeki engelleri temizlememiş de sanki fikir platformunda onların gözünü açmış. Onlar Atatürk'ü kitaplardan biliyorlar. Benim kuşağım dahil, bir çoğumuz Atatürk'le birlikte yaşadık. Onun yaşantısında onunla birlikte nefes alıp verdik. Sofrasında oturdu, onunla birlikte yiyip içenlerin çoğu, şimdi anılar yazıyor. Farkına bile varmamışlar büyük insanın. Millî kurtuluş hareketleri zincirini tamamlayan Asya ve Afrika liderleri kadar bile onu anlamamışlar.

Yeni bir medeniyet savaşması başlıyor. Onun lideri ve öncüsü idik, şimdi çoktan yitirdik. İzleyicisi bile olmadığımızın ayubunu gelecek ve yetişen kuşaklar yüzümüze vuracaklardır. Onlara söyleyecek hiç bir lafımız bile olmayacaktır.

Batı medeniyeti, makinesi, nükleer denemeleri, ekonomik bulguları ile, kendine yeter durumdadır. Sonunun geldiğini biliyor. Bu medeniyet de Yunan, Roma, Osmanlı medeniyetleri gibi ömrünü tamamlamıştır. Ekonomik güç ve yeterlikle doyumuştur. Bunun karşısında, bağımsızlık savaşması veren, emperyalizme ve kapitalizme karşı koyan; millî kurtuluş hareketleri yapan bir medeniyet doğmaktadır. Bağımsız halklar uyanmaktadır. Kapitalist ve emperyalist ülkeler bu uyanmaya bu yeni medeniyete var güçleri ile karşı koymaktadırlar. Ama beceremiyorlar. Çünkü, Kongo bağımsızlığına karşı koyan Belçika halkı değildir. Belçika'yı da, Kongo'yu da sömüren kapitalistlerdir. Kongo halkı ile, Belçika halkı bu savaşmada masumdur. Kongo'da satılık Çombe, Belçika'da bir avuç emperyalist kapitalist iş birliği yapmaktadırlar. İşte bu anlaşılmalıdır, işte biz bu gelişen düşünceye yeni medeniyet demekteyiz.

Filan bölgesinde yabancı sermaye ile kurulan bir ağır sanayide sömürenler, o ülkenin sermaye araçları ile, yabancı sermayeyi getirirlerdir. Halkın bu sömürücüleriyle işi yoktur. O alıyor, öteki veriyor. Ama bunun artık farkına varılmakta, buna karşı durulmaktadır.

Geçende bir doçent, toplumculuğun halka immedigini, halkla ilintisi olmadığını söylüyordu. Yanılıyor. Nerde millî bir hareket varsa, orada halkla birlikte vardır. Ama bugün halkla birlik olduğunu söyleyen liderler, halkın adamı değil ve halkı aldatıyorlar. Halkın aldatılması için gerekli bütün hukuki engelleri de koyuyorlar. Ama buna rağmen başarı sağladıklarını başka yerlerden gelen haberlerden anlıyoruz. Bizde de bu anlaşılacaktır.

Çünkü yüzümüz yeni medeniyete dönüktür. Onu anlatıyoruz. Hele biraz daha anlatılabilmeli. Hele biraz daha söyleyebilirmeli. Görün ne mucizeler doğacaktır. Umudunu yitirmiş olan «ulemas» da bu durum karşısında şaşıracaktır. Böyle şaşkınlığa çok düşmüştür bu ülkede.

SÜLEYMANCILAR

MANISA'NIN Kırkağaç İlçesinin Karakurt köyündeki olayın yankıları sürüp gidiyor. Hiç değilse bazı gazetelerimiz, yeni yeni, kıyasından köşesinden olayın dış yüzünden sıyrılıp iç yüzüne inmeye çalışıyorlar. Görüyorlar ki suç Karakurt'ta değil, halktan kopuk kravatlardadır.

Karakurt Köyü, Batı Anadolu'da, bu bölgenin özelliklerini oldukça iyi gösteren tipik bir köy. Halkı 93 Savaşında Bulgaristandan göç etmiş. Beş bin dönümlük eski bir çiftlik üzerindeki köyde 1300 e yakın insan yaşıyor. 1960 sayımına göre 924 olan nüfusun 494 ü kadın, 430 u erkek. 1961 Anayasa referandumunda köy halkı «Hayır'da hayır vardır» diye kurnazı oy kullanmış. Son seçimlerde ise AP 357, CHP ise 79 oy almış. Köy halkının yüzde 65'i okuma yazma bilmiyor. Halkın yüzde 50'sinin ise toprağı yok. Civar ilçe ve illere ırgatlığa gidiyorlar. Köyde büyük toprak sahibi, ağa da yok. Ailelerin ortalama toprak büyüklüğü 15 - 20 dönüm. Tütün ve pamuk ekiliyorlar. Köydeki ailelerin yıllık geliri 5.000 - 7.500 lira arasında. Yani ortalama Türk köylü ailesinin 5.800 liralık gelirinden biraz fazla. Köyde bir ilköğretim okul, bir de Kuran Kursu var. Köylüler dışardan pek kız alış veriş yapıyorlar. Bulgaristandan hicret ettikleri günlerin özelliklerini kaybetmemişler. Köyde kızlar 13 - 14, erkekler 17 - 19 yaşında evleniyorlar. Köy imamına Köy Sandığından ayda 100 lira ücret veriliyor. Ramazan dolayısıyla köye çağırılmış ve olayların çıkmasına yol açmış olan Kuran Kursu Hocasına bir aylık hizmet karşılığında 800 lira ödenecektir. Olaya adı karışan yedek subay öğretmenin aylık ücreti ise 382 lira.

Karakurt köyü sakinleri tütün ziraatine 1930 da başlamışlar. Tütün para ettikçe yüzleri gülüyor, emmedikçe kaderlerine rıza göstermişler. Köyün gençleri genellikle yapı ve duvar ustası, marangoz ve nihayet ırgat olarak civar il ve ilçelerde çalışıp tarım gelirlerine bir şeyler eklemeye çalışıyorlar.

Köy halkı dine bağlı. Sünni müslüman olan halk arasında özellikle 1959'dan sonra Nakşibendilik ve Nurculuk yayılmış. AP — CHP koalisyonunun İçişleri Bakanı Ahmet Topaloğlu'nun söylediğine göre, Manisa Jandarma Komutanının olaylardan sonra verdiği ama açıklanmayan bir rapora göre köyde nurculuğu bir jandarma karakol komutanı assubay yapmış. Nur talebeleri oldukça yaygın ve etkili imiş.

Olayın soruşturması ortaya bir başka gerçek daha çıkarıyor ama, başta Diyanet İşleri Başkanlığı, konunun bu tarafta üstünde durmaya niyetlenen pek kimse yok. Ortaya çıkan bu yeni husus şu: Kuran Kursu hocasının «Süleymancı» oluşu. Yani, Nureuların dışında Karakurt'ta bir de Süleymancılar var. Süleymancılığın AP Genel Başkanı Süleyman Demirel-

le bir ilişkisi yok. Bu Süleymancılık başka bir Süleymancılık.

Bundan birkaç yıl önce ölen bir Süleyman efendi varmış. Batı Anadolu'da üni yaygın bir kişi. Özellikle Kuran Kurslarının bolca açıldığı günlerde bu zat kendi anlayışına göre bir takım din adamları yetiştirmiş, çoğunluğu lâtin alfabesi ile okuyup yazmayı bile bilmeyen, ama arapçayı ayınları çatlatarak okuyan, bir tabaka kartonun üstüne yazılmış bir takım islami bilgileri ezberlemiş ve dolayısıyla dünyanın bütün bilimlerine hâkim olduklarını sanan adamlar. Bunlar, laik devlet düzenine de pek hoş görülürle bakıyorlar. İslami bir devlet düzeninden yanalar ama, bunu da açık söyleyemiyorlar. Din, iman laflarının gerisine sığınmayı uygun buluyorlar. Amaçları, Türkiye'de laik eğitimi kurumlarının karşısına dikilmiş olan Kuran Kurslarının tamamının yönetimini ele geçirmek. Bu yolda oldukça da başarı sağlamışlar. Diyanet İşlerinin üst kademelerine kadar de etkilerini genişletmişler.

Manisalı etkili vâizlerinden Halit Başaran bunlardan biri. Hem de epey gözü karalarından. 1964'ün son aylarında Ankarada yapılan Türkiye Hayrat Hademesi Federasyonu Kongresinde kalkıyor, «Türkiyenin her köyünde bir din adamını imamı asabilirler, ama Kuran Kurslarını kapatamazlar. Bu memleketi kuran okunacak ve okutulacaktır. Çünkü Allah, (topu al, bana at, tut) çeklinde okumayı değil, Kuran okumayı emretmiştir.» diyebiliyor. Bu sözleri zabıtlara geçiriyor, uzun uzun da alkışlanıyor. Kendisi ile eş zihniyetle olanlar aynı kongrede mesela Tabii Senatörlerden 27 Mayıs İhtilâlcisi Ahmet Yıldız'ı homurtularıyla susturuyorlar, eski Sivas Müftüsü Turan Dursun'u konuşurmuyorlar da Halit Başaran'ı konuşuruyorlar.

Karakurt Köyü Kuran Hocası Nevzat Öz kaya, Vâiz Halil Karakurt işte bu Süleymancılardandır. Hâlen Türkiye'deki Süleymancılarının en önde gelen kişisi ise İzmirin eski Müftüsü —Müftü Yardımcısı— olup, hâlen Antalya'nın Alanya İlçesine çekilmiş ve harıl harıl yeni Süleymancı Kuran Kursu hocaları yetiştirmektedir.

Karakurt'tan çok uzaklarda ise, AP olayı görmezlikten gelmeyi tercih etmiştir. Din tüccarı basın, azampara öğretmene teması işlemleri hesaplı bulmuştur. CHP, halktan kopuk kravat devrimciliğinin erişilmez bir örneğini vererek, Diyanet İşleri Başkanına «Vatan savunmasında futbol» konulu radyo konuşmaları yaptırmıştır. Mecliste, Karakurt olayının nedenleri hakkında açıklama yapan Başbakan, olayı değil, ortayolculuğun faziletini anlatmıştır. Ve başına gelenlerden şaşkın Karakurt halkı, içine kapanmış, fırtınanın dinmesini beklemektedir.

Halka ne verdik ki, ne istiyoruz?

İlhami Soysal

bilmeden oy mu verecektir? Ya da usule uygun hareket edemiyerek oyunun iptâl edilmesini sonucuyla mı karşılayacaktır? Şimdiden kesir bir şey söylenemez. Yalnız ufak ve parasız partilerin oy pusulalarını en uzak k'lere götürebilmesini sağlamak gibi olumlu bir yanı olan birleşik oy sisteminin, okuma, yazma bilmeyen yük seçmen kütlesini az ve ya çok cezalandırdığı muhakkaktır. Cezanın derecesini ve hangi partinin bundan daha çok zarar göreceğini seçimler ortaya çıkacaktır. Muhakkak olan başka bir husus, yeni seçim sisteminin, en iyi ihtimalle, AP'nin yüzde 50 yi aşmasını önliyerek bugünkü durumu sürdürmekten öte bir amaç gütmeyeceğidir. Yalnız, 190 milletvekiline sahip olduğu için bugünkü Meclis'te CHP liderlik etmeksizin hükümet kurmak imkânsız gibidir. Yarın AP, 190—200 milletvekili ile gelirse, liderlik AP ye geçecektir.

Yeni sistemin en olumlu yanı TIP e, Parlâmentoya hayli avantajlı şekilde girbilme imkânını getirmiş olmasıdır.

Prof. Z. Hatiboğlu'na cevap

Yeni yayımlanan «Meydan» dergisinde, Prof. Zeyyat Hatiboğlu'na bir sayfa ayrılmış. Bu sayfada sayın profesör, basında rastlanan iktisadi yanlışları ortaya koymakla görevli. Doğrusu, fena bir buluş değil. Ne var ki «meydan» bos bulan Zeyyat Hatiboğlu, ancak delikanlılıkta mazur görülürse bile kelemeye sarılarak fena bir başlangıç yaptı. Mesela sayın profesör, kalkınmayı hızlandırmak için makine — tehlizat yatırımlarının bina yatırımlarına aleyhine artırılması gerektiğini söyleyen meslektaş Prof. Dr. Besim Üstünel'e, bu salfiyetinden dolayı çatıyor. Zira yatırım fonları, yatırım alanlarından ayrılmaz. Hatiboğlu aynen şöyle diyor: «Bir memleketinde bir yıl içinde yatırımlara tahsis olunabilecek fonları (paralar, tasarruflar) yatırım sahalarından ayırmaya ekseriya imkân yoktur.

Bir taraftan çok yatırım yapılırsa, diğer taraftan bunu sağlayacak yatırım fonlarının gözden düşürmeyle yazır, tehlikeli bir çelişmeye saplanmaktadır.

Zira, mevcut şartlar altında yatırım hacmi, büyük ölçüde bina inşaatının miktarına bağlıdır. Bu sebeple bina inşaatını gözden düşürmek değil, tam aksine teşvik etmek yerinde olur.»

Bu sözler, yatırımların kompozisyonu değişmez, yani plânlama imkânını değildir anlamıdadır. Bu görüşü benimsemek, yatırımların bugünkü dağılışı, sanayileşmeyi ve kalkınmayı sağlayamaz.

Yeni seçim sistemi

Tasarımın Senatoda da kabul edileceği anlaşılacağına göre, yeni seçim sisteminin sonra AP'nin tek başına iktidara gelme ihtimali şüpheli hale gelmiştir. Ulusal kalıntı sistemi, AP'nin yüzde 50'nin üstünde oy almasını önlemeye büyük bir ihtimalle yetmeyecektir. Fakat birleşik oy sistemi, Türk politik hayatına kocaman bir meçhul getirmiştir. Yüzde 70 i okuma, yazma bilmeyen seçmen, bütün partilerin ismi yazılı bir listeye tek başına hücreye kapanınca, mühürü istediği yere basmayı becerebilecek midir? Yoksa yanlışlık yaparak arzu etmediği partiye

Prof. Dr. Muammer Aksoy, Ankara Hukuk Fakültesindeki konuşmasında Türk petrolünün düşmanlarını açıkladı...

Millî Petrol Dâvâmız

Petrol çağımızın en önemli maddesidir. Mareşal Foch, «Müttefikler zafere petrol dalgaları üzerinde yüzerek ulaştılar» demiştir. Bunun yeni ve acıklı tecrübesini Kıbrıs olayları dolayısıyla yaşadık. Müdahale bahis konusu edilince, ilk mesele jetlerinizin akaryakıtını sağlamak oldu. Yetkililer ancak bunu sağladıktan sonra rahat bir nefes alabildiler.

Az gelişmiş bir ülkemiz. Kalkınma, yaşayabilmemizin şartıdır. Ama kalkınmıyoruz. İleri ülkelerle aramızdaki mesafe gittikçe açılmaktadır.

Kalkınmanın temel unsuru emektir. Mevcut düzen içinde emeği değerlendiriyoruz, dışarıya ihraç ediyoruz. Çok yatırım yapmak gerek, ama sermaye az. Tavuk yumurta fasit dairesi içinde bo-culuyoruz. Petrol bizi bu çıkmazdan kurtarabilir. Petrol kaynaklarımızı iyi değerlendirebilirsek, büyük döviz tasarrufu elde edebileceğimiz gibi, belki gelir de sağlayabiliriz. Mesele, petrol alanında doğru bir siyaset güdebilmeektir. Sımdıye kadar doğru bir politika izleyebildik mi? İlim adamlarına düşen görev gerçekleri, hatâ rütüş bile etmeden söylemektir. Goethe, «Ben zararlı hakikati, faydalı yalana tercih ederim» demiş. Çünkü faydalı yalan, ancak başlangıçta faydalı olabilir, sonra büyük zarar getirir. Başlangıçta zararlı gibi görünen bir gerçek ise, içinde sonunda fayda sağlar.

Petrolde doğrular olduğu gibi söylenmelidir. Bir ara dediler ki, «Petrolde doğruların konuşulması memleketi zarar getirir. Yabancı petrol şirketlerini darıtabiliriz. Onlar darıınca müttefiklerimiz de darıtabilir. Hükümet müşkül durumda kalabilir. Millî menfaat bu konuda susmamızı gerektirmektedir. Hatâ kapalı parti grubunda bile bu mesele konuşulmamalıdır. Susmalıyız.»

Bu mantıklı hareket etmek, çok zararlı olmuştur. Demokrasilerde her şey, millî savunma da, bağıtkillerin ihaneti de açıkça konuşulmalıdır. Yarasalar karanlıkta uçar, aydınlıkta yarasalar dağılır. Petrol meselesinde, bütün doğruların açıkça ortaya konması memleketin yararınaadır.

1954 ten sonraki petrol politikası yanlışdır, memleket aleyhinedir. Bu, apaçık bir gerçektir. Aksi fikirdede olanlar gel-sinler, tartışalım diyoruz. Gelmiyorlar. «Biz petrol bulup işletemeyiz. Bunu ancak yabancı sermaye yapar» diyenler açık tartışmaya cesaret edememektedirler. Yabancı şirketlerin ünlü isimleri, tartışmadan kaçmaktadırlar. Petrol siyasetimizi çıkmaza götüren bir bakan tartışmaya yanaşmamıştır. Mesele radyoda konuşulmuyor. Radyo açık oturumları aslında kapalı oturum. Meseleyi şahsiyeta götürmeyelim deniyor. Müddet aşılı diye konuşmalar istenilen yerden kesilebiliyor. Radyolar, dışarıdaki bir açık oturumu tamamen nakledeyorlar, gerçek bir açık oturum tertiplemiş olurlar. Basının da büyük bir kısmı bu konuda görevini yapmıyor. Birçok dergi ve gazete bunların paralarıyla yaşamaktadır. Petrol şirketleri, satılık kalemlerle gerçekleri gizlemeye çalışmakta, doğruları söyleyenlere iftiralar yağdırmaktadırlar. Kıralık kahramanların sayısı az değildir.

Ferman yabancı şirketlerin

1954 Petrol Kanunu, şu inancı hareket etmektedir: Türkiye kendi elemanları ve personeliyle petrol dâvasını çöze-mez. Maden Tetkik Arama bu işi başaramamıştır. Petrol işini yabancı şirketlere bırakmak şarttır.

Biliyorsunuz ki o zamanlar bir yabancı sermaye hayranlığı vardı. Hayranlıktan da öte bir yabancı sermaye aşkı mevcuttu. Petrol Kanunu bile bir Amerikalıya hazırlanmıştı. Kanuna bir 136. madde konulmuştu. Bu maddeye göre kanun, ancak yabancı şirketlerin muvafakatiyle değiştirilebilirdi. Bereket D.P. icinden de «Artık bu kadarı da olmaz» diyenler çıktı da, bu kapitülasyon mad-desi tasarıdan çıkartılabildi.

Deniliyordu ki Petrol Kanunu ile en kısa zamanda memleketin petrol ihtiyacı karşılanacak. Sonra ihraçata geçeceğiz. 100 milyonlarca dolar kazanacağız. Yabancı petrol şirketleri toprağımıza dokununca petrol fıskırarak, kurtulacağız. Ara-

dan 10 yıl geçti. On yıl kısa bir zaman değildir. Ama bir yıl öncesine gelineceye kadar, yerli petrol üretiminin yüzde 90 ını Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı sağlamaktaydı. Esasen yabancı şirketlerin petrol bulup bulmaması da önemli değildir. Önemli olan döviz tasarrufumuzdur. Halbuki petrol için yılda hâlâ 5 - 600 milyon liralık döviz ödemekteyiz. Demek ki yabancı şirketler eliyle petrol dâvâmızı çözüme denemesi başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Atatürk'ün petrol politikası ise millî sermayeye dayanmaktaydı, devletçiydi. Bu politikadan ayrılmak zarar getirdi.

Petrol dâvamızın yürütücülere

Petrol Kanunu iyi değildir. Fakat hiç değilse bu kötü kanunu, millî menfaatlere uygun şekilde uygulamaya çalıştık mı? Dâvayı iyi ellere teslim ettik mi? Petrol dâvasının yürütülmesi, «Petrol Kanunu, yabancı şirketlerin müsaadesi olmadan değiştirilemez» maddesini tavsiye eden 15 kişilik komisyondan kalan tek adama bırakılmıştır. Bu zat, İşletmeler Bakanı olarak Yabancı Sermaye Kanunu-nun da sözcülüğünü yapmıştır. Memleketi yabancı sermaye kurtarı düşünce-sindedir. Devletçiliğe karşıdır. Yabancı sermayeyi savunurken Meclis kürsüsünden «Asistanlığında devletçi idim, profesör olunca özel teşebbüsçü oldum» demiştir. Devlet teşebbüsleri bu zatın eline bırakılmıştır. Sürü, kimlere teslim edilmiştir. Sanayi Bakanlığında getirilen bu zatın politikası, «Petrol kaynaklarımız ve devlet şirketi Türkiye Petrolleri A.O.'nin mahvı pahasına da olsa, aman yabancı şirketleri darılmayalım» olmuştur. O tarihlerde mesele, bugünkü gibi kamu oyununa mal edilmiş değildi. Durumu bilen birkaç kişi vardı. Bunlara karşı, İftira kampanyası kolayca işletiliyordu. Millî petrolü savunular, aşırı solculukla, müttefiklerimizle aramızı açma maksadını gütmekle suçlandırılıyordu. Parlâmentoda milletvekilleri ilgisizdi. Milletvekilleri, genellikle oy ve seçimle ilgili meselelere merak duyarlar. Onlar için ancak, seçimleri etkileyen konular millî dâvalardır.

Mukadaes serbest rekabet

Yabancı sermaye hayranı bakan gibi, Petrol Kanununun bekçisi olarak kurulan Petrol Dairesi de, Türk petrolünü değil, yabancı şirketleri korumuştur. Petrol Da-

iresi, Petrol Kanununun hükümlerini da-hi, kanunun ruhuna ve mânasına uygun şekilde yorumlamamıştır. Kanunun ikinci maddesi, amacın petrol kaynaklarımızı geliştirmek olduğunu açıkça yazar. Petrol kaynaklarımızın geliştirilmesi ise, öncelikle yerli petrolün işlenmesini gerektirir. Halbuki yabancı şirketler, dışarıdan ithal ettikleri petrolü işlemeyi tercih ediyorlardı. Serbestçe diledikleri kadar petrol ithal ediyorlardı. Memlekette rafine-ri kapasitesi, ihtiyacın üstündeydi. Bu yüzden yerli petrolün üreticisi olan Türkiye Petrolleri A.O., millî petrolü satmakta güçlük çekiyordu. TPAO, Petrol Dairesine başvurdu: «Benim istihsalimin elinde kalmaması için tedbir alınız, 600 bin ton yerli petrol üretiyorum. Satışım teminat altına alınmazsa, petrol kaynaklarımızı nasıl geliştiririm?» dedi. Kanuna göre, bu durumda Bakanlıklararası Kurulu toplanıp tedbir alması gerekliydi. Fakat Bakan ve Petrol Dairesi dayattılar. «Mukaddes serbest rekabet vardır, tedbir alınmaz» dediler. Bakan ve Petrol Dairesi, petrol servetimizi baltalayan, kanunun ruh ve mânasına aykırı bu görüşte sonuna kadar ısrar ettiler. Bakan, yerli petrolün geliştirilmesini savunanları iş-ten uzaklaştırıp meseleyi kapatma çareleri bile aradı. Dâva ancak Danıştayın ittifakla aldığı bir kararla kurtarılabildi ve yerli petrolün öncelikle satış kararlaştırıldı.

Yabancılar, petrol bulunması muhtemel en önemli yerlerde arama ruhsatlarını kapatmaktadırlar. Maksatları kendilerinin petrol bulmasından çok, TPAO'nun bulunmasını engellemektir. En önemli petrol bölgesi Sirt'tir. Kanuna göre azami 8 arama ruhsatı verilir. TPAO'nun Sirt'te 8 arama ruhsatı vardır, yabancı şirketlerin ise 32. Fakat o bölgede en büyük istihsalı gene de TPAO yapmaktadır. Yabancı şirketler TPAO'yu baltalamakla meşguller. Petrol Dairesi, yabancı şirketlerin bu petrolçülük oyununa seyircidir. Şirketler üzerinde kat'iyen kontrolü yoktur.

Çombeler

Yabancı şirketleri kınamıyorum. Bunlar, Albert Schweitzer değillerdir. Azami kâr için gelecektir. Petrol Kartelinin yedilerine, «Dünyanın altını büyük kuvveti» denilmektedir. Hükümetler devirirler, milletleri birbirleriyle harp ettirirler. Mattei ve Kennedy'nin ölüm sebepleri çözülemedi. Bazı yazarlar, petrol şirketlerine cephe alan bu iki zatın, petrol şirketlerince öldürtüldüğünü ileri sür-

mektedirler. Geçenlerde yabancı bir dostum bana da haber yollamış «Yabancı şirketlerle fazla uğraşılıyor, otomobil kazandı kurban gidebilir» diye.

Bu şirketlerden âlicenaplık bekleyecek değiliz. Bizi üzen bu şirketlere zarar olan siyaset adamlarının, bakanların, dergi ve gazetelerin mevcudiyetidir. Millî petrolü savunanları, komünistlikle suçlayan bir dergi, TPAO'nun sempoîü TPAO'ya hatırlatıyor şeklinde kelime oyunları yapmakta, TPAO yöneticilerini aşırı soldan da ileri olmakla suçlamaktadır. Kelime oyunu yapmak kolaydır. İsmi ile başlayan Durum adlı bu derginin de-ları hatırlattığı söylenebilir. Soyadı ile başladığı için eski bir bakanın Çombelikle getirdiği ileri sürülebilir. Kelime oyunu yapmak kolaydır, fakat biz kelime oyunu yapmayız.

Değitim gibi, yabancı petrol şirketlerini kınamıyoruz. Fakat bu şirketlerin davranışları, asgari adap ile bağdaşamaz-cak durumdur. Her şeyi karıştıran TPAO, pipe - line yapmak kararında, «İla-yı, zararlı yatırımdır, yapmayın» diyor-lar. Petrol Dairesine verdikleri bir dökü-mente, kanundan çıkartılan 136. madde mevcudmuş gibi «Yabancı şirketler ru-olmadan kanunu değiştiremezsiniz» diye yazabildiler... Devletin kendinden petrol almasına, ticaret serbestisini ortada kaldıracak, diye karşı koyabildiler. Broşürler bastırıp milletvekillerine, petrol bâyilerine dağıtıyorlar. Devlet en ta-bii hakkını kullanıp kendinden alış -veriş ederse Mobil ve Shell'in beiki kâr azalır, ama bu herhalde büyük bir millî günah olmaz. Ölçülü davranmıyorlar. Menfaatleri ölçülü davranmaktadır.

Neden petrol bulmazlar?

Bir gerçeği bilmek gerekir. Büyük petrol şirketleri Türkiye'de petrol üretimi için ciddi yatırım yapamazlar. Dünya petrol istihsalı, istihlakın çok üstündedir. Satış güçlükleri vardır. Yeni bulunan zengin petrol bölgelerinde daha az yatırımla petrol çıkarmak mümkündür.

Yabancı büyük şirketler Türkiye'de petrol üretimi için ciddi yatırımı ancak iki halde yapabilirler, o da —riziko-ya dahi hesaba katarak— petrol bulma halinde pek büyük pay almaları şartıyla ve ya Türkiye'nin yerli sermayesi ile esasen Türkiye'de petrol istihsal edilecekse Türk piyasasını kaybetmemek için. Her petrol ithalatı serbest bırakılırsa, bu şirketler bir kurus yatırım yapmadan kes-dilerinin başka yerlerde pek ucuza ma-ettikleri ham petrolü mükemmel fiyatlarla Türkiye'ye satmayı elbette tercih ederler. İşte bunun içindir ki, bu şirketler petrol bölgelerini ellerine aldıkları ruhsatlarla kapatıp TPAO'nun oralarda pe-

Prof. Fethi Çelikbaş

Kongo'nun ünlü Çombel'i

rol bulmasını önledikten sonra petroleli-
lük oynarlar.

Batı Batman'da petrol bulunmuşlardı.
Sonra kurudu dediler, iyi petrol değil de-
diler. Petrolün iyisi kötüsü olmaz. Her
petrol işe yarar. TPAO, verin ben işlete-
yim dedi, vermediler. Şimdi Şelmo'da
petrol bulduk diyorlar. Ama Şelmo için
ileri sürülen rakamlar çok düştü. Yarın
Şelmo da kurudu derlerse, şaşmamalı.
Petrol Dairesi, pasif kalıyor. Ankarada
oturuyor. Halbuki Şelmo'da define bulun-

du diye oraya koşmalıydı. Petrol Dairesi-
nin bambaşka zihniyette adamıdır kurul-
ması gereklidir.

Türkiyedeki petrol kaynakları mütevazı
de olsa ve işletme maliyet fiyatları nis-
beten yüksek bulursa da, bunları bulup
işletmek bizim için çok kârlı ve caziptir.
Bugün yabancı şirketler Türkiye'de ham
petrol bulma konusunda ciddi bir ilgi gös-
termedikleri halde, TPAO bütün imkânla-
rıyla petrol bulmaya çalışmaktadır. Esa-
sen yabancı büyük petrol şirketleri Tür-

kiyede bütün ihtivacımızı karşılayacak ka-
dar petrol arayıp bulsa dahi Petrol Kanu-
nunun öngördüğü transfer imkânı karşın-
da döviz tasarrufu bakımından memleketin
bu sonuçtan hemen hemen hiç bir kâ-
rı olmayacaktır. Petrol Kanunumuzun çe-
şitli hükümlerinde petrol hakkı sahibi ya-
bancı şirketlere tanınmış olan malî imkân-
lar, memleketimizin asla lehine değildir.
Petrol şirketlerinin bulacakları her milyon
ton karşılığında transfer edecekleri döviz,
memleketimizin bir hayli aleyhine olarak

düzenlenmiştir. Özellikle «tükenme payı»
gibi hukuki ve mantığı hiç bir sebebe da-
yanmayan (ve ancak büyük petrol şirketle-
rinin ellerinde bulundukları, inhisar
durumunu kötüye kullanma ve istismar et-
me sayesinde bazı yerlerde ve hatta Ameri-
kada kabul ettirdikleri) kavram sonucun-
da, kârları ve transfer imkânları anormal
şekilde çoğalmaktadır. Bu durumda yaban-
cı şirketlerin Türkiye'de bulacakları petrol
dolayısıyla yapacakları kâr transferi, o mik-
tar petroleli ithal fiyatının üstündedir. Kendi
petroleli müzükendimiz bulup işletirsek
kârlıdır. İşte bu sebeptendir ki Petrol Kanu-
nunu değiştirilmelidir. TPAO'nun istediği
bölgede, istediği kadar petrol arama hakkı
sağlanmalıdır. TPAO'nun yatırım imkân-
ları artırılmalı, Petrol Dairesinin TPAO
önüne diktiği çeşitli engeller kaldırılmalı-
dır. Yabancı şirketlere arama müsaadesi
vermeden önce, TPAO'ya sorulmalı, arama
müsaadesi TPAO o bölge ile ilgilenmiyorsa
verilmelidir. TPAO bu işi başaracak bilgi-
ye ve yetkiye sahip olduğunu ispat etmiş-
tir. Yerli petrolün çok büyük bir kısmını
TPAO üretmektedir.

Yabancı şirketlerin payları azaltılmalı
ve tükenme payı gibi acayip kavramlar (da-
ha doğrusu hokkabazlıklar) ölenmelidir.
Kâr transferi sağlanan döviz tasarrufunun
yarısını aşmamalıdır.

Petrol hissemiz artırılmalıdır. Mevcut
kanunla hissemiz bütün vergiler dahil vü-
de 50'yi aşamaz. Halbuki İtalyan ENI şir-
ketinin açtığı çığırta tatbikat, meselâ İran-
da yüzde 75'tir.

Yabancı şirketler, millî müesseselerle
ortaklık kurmaya zorlanmalıdır. Ortaklık-
ta millî müessesenin hissesinin yüzde 51
den yüksek olması tercih edilmelidir.

Türkiyenin ihtiyaç bulunduğu ham pet-
rol miktarının tamamı öz kaynaklarımız-
dan istihsal edilinceye kadar, ihtiyacımız-
dan artı kalan kısmın dünya piyasasından
en ucuz surette karşılanması gerekir. Ham
petrol ithal ederken, bunu, milletlerarası
tröstün diktiği emsâl fiyatları (ilân
edilen fiyatlar, afişe fiyatlar) üzerinden de-
ğil, dünya piyasasında çok daha aşağı fi-
yatlarla petrol satan diğer şirketlerin tek-
lif edecekleri fiyatlar üzerinden satın al-
malıyız. Eğer - satıcı kim olursa olsun -
en ucuz teklif yapandan almak yoluna gi-
derssek, bizzat milletlerarası tröste dahil
bulunan şirketler dahi, bize aynı düşük fi-
yatlarla petrol satmayı teklif edeceklerdir.
Nitekim bazı müstahabın ilân edilen fi-
yatların yüzde 35 altında satış yapmaktadı-
rlar. Ataç rafinerisinin yaptığı ithalat ba-
kımından da, Petrol Kanunundaki hüküm-
lere dayanarak Petrol Dairesinin gerekli
tenzilatı yaptırması, yani ithal edilen ham
petrolün gerçek fiyat olan serbest rekabet
fiyatı üzerinden hesaplanmasını sağlanması
lazımdır. Petrol Dairesi bunu bile halleder-
memiştir.

Yerli ham petrolden elde edilen ürün-
lerin (veya Türkiye döviz bakımından
daha çok tasarruf sağlayan yabancı men-
şeli ham petrolden elde edilen ürünlerin)
diğerlerine nazaran daha kolaylıkla satış-
ta sağlayabilecek tedbirler alınmalıdır.
Türkiye Petrollerinin ve İPRAS'ın satış o-
ganı durumunda olan Petrol Ofisinin Türki-
ye Petrolleri A.O. ile birleştirilmesini müst-
ahabın kanununun bir an önce çıkarılması
ve bunun ikinci maddesinde öngörülen,
kamu sektörünün bütün petrol ihtiyacını
Petrol Ofisten alınmasını sağlayacak kanu-
nî tedbirlerin gerçekleştirilmesi şüphesiz
ki memleketin hayrına olacaktır. Devlet
devletten petrol alınması, yani bir şahıs
kendi ihtiyacını kendinden sağlamanın da-
hî Anayasaya ve Hukuk Devleti kavramına
aykırı göstermeye çalışan hukukî mugala-
tadır, her türlü objektiflikten ve değerden
yoksun olduğunu bir kere daha belirtmek
gerekir.

Cevapla

Prof. Aksoy, konuşmasının sonunda sö-
ruları cevaplandırmıştır. Sorulardan biri,
1954'te Petrol Kanununu değiştireceğiz,
bırakmamızın diyen Başbakan İnönü'nün
son bir beyanında durumu rıza göster-
miş gibi konuşmasının nedenleri ile il-
giliydi. Aksoy şu cevabı verdi: «Paşa iyi si-
yaset adamdır. Konuşur, fakat bir şey
belli etmek istemedi mi, etmez. Petrol Kanu-
nunu, pek tabii ki değiştirebilir ve değiştiril-
melidir. Paşa, herhalde gerekli çoğunluğa
sahip olmadığını belirtmek istemiştir. Co-
ğunluk elde edilebilmez gerçekten zor. Ama
mevcut kanuna ruh verilebilir. Bugün iyi
niyetle birşeyler yapmaya çalışan Enerji
ve Tabii Kaynaklar Bakanının buna gücü
yetmez. Bunu, Başbakan verecektir. Sayın
Başbakan iyi bir Petrol Dairesi kurabilir ve
bu şükranla yad edilir.»

MADENLERİMİZ TEHLİKEDE !..

Yüksek Planlama Kurulunda, yeni Maden Kanunu tasarı-
sı hakkında bilgi alan Başbakan İnönü, «Petrolü kaptırdık, bari
madenlerimizi kurtaralım» dedi. İnönü haklıydı, zira madenleri-
miz gerçekten tehlikedeydi. Amerikan Yardım Teşkilâtının telkin-
leriyle 1963'te Sanayi Bakanlığı, Amerika'da madencilerin müsta-
virlüğünü yapan Northcutt Ely'ye bir maden kanunu tasarı-
sı hazırlaması için sipariş vermişti. Mr. Ely'ye bu büyük hizmeti dola-
yısıyla, 50 bin dolar + 120 bin lira, yani 620 bin lira ödemiştik. Ely,
7 Şubat 1964'te, 620 bin lirahık tasarı-
sını Enerji ve Tabii Kaynak-
lar Bakanına sunmuştu. Tasarı-
sı İnönü'nün 1945'te kapitülasyon
kanunu ilân ettiği Petrol Kanununun bir eşi-
ydi. Mr. Ely, Bakana
yazdığı mektupta, «Petrol Kanununu model aldım» diye bunu
açıkça söylüyordu ve «Eğer Kanada Kanununu örnek alsaydım,
çok daha liberal davranmak gerekecekti» tarzında seccat arzedi-
yordu. Mr. Ely'nin övündüğü bir başka husus, 120 ülkenin maden
kanunlarını incelemesi idi. Ne var ki, maddelerini savunurken
örnek verdiği ülkeler Suudi Arabistan, Petro Rico, İran, Libya,
Fransız Sahrası gibi yarı sömürge durumunda bulunan ülke-
lerdi. Mr. Ely sık sık teklif ettiği maddelerin benzerleri bu
ülkelerde de var diyordu.

Tasarının felsefesi, Petrol Kanunu ile aynıydı: «Siz kendi im-
kânlarımızla madenlerimizi bulup işletemeyiz. Bunu ancak
Amerika'nın egemenliğindeki büyük milletlerarası maden tröstleri
başarabilir. O halde yabancı tröstlere her türlü imtiyazı verin.»
Tabii ki, bu görünüşteki gerçekçiydi. Gerçek maksat, en ucuz fi-
yatla Türk maden kaynaklarına el koymaktı. Nasıl Petrol Kanu-
nu ile yabancı şirketler petrol de bulular bundan yararlanmaya-
caksak, Ely tasarısı ile de yabancıların bulup çıkaracakları ma-
denlerden faydalanamayacaktık. Tasarı-
sı korkunç bir kapitülasyon
belgesiydi.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının dürüst ve bilgili tek-
nisyenleri, çevrilmek istenen oyundan Bakan Hüdal Oral'ı ha-
berdar ettiler. İyi niyetli Bakan meseleyi çabuk kavradı ve yeni
bir tasarı hazırlamak için teşebbüslere girişti. Ne var ki, bize
borç veren Konsorsiyum üyeleri Mr. Ely tasarısının bir an önce
kanunlaşmasını istiyorlardı. Konsorsiyum toplantısında Maliye
Bakanı Ferit Melen'e yardımlarını şartı olarak liberal bir maden
kanunu çıkarılmasını istediler. Alacaklarımız «Borç içindesi-
liz. Tediyे bilançonuz büyük açıklar veriyor. Liberal bir maden
kanunu çıkartırsanız, memleketimiz döviz girer» diyorlardı. Bu
masallar, Petrol Kanunu dolayısıyla de söylenmişti. Masallara artık
herkes inanmıyordu. Nitekim Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakan
Hüdal Oral, Yüksek Planlama Kurulu toplantısında Başbakan'a,
Mr. Ely tasarısının nasıl bir millî felaket olduğunu anlattı. Yeni
borçlar sağlamanın sıkıntısı içinde bulunan Maliye Bakan «döviz
getirecek» diye Mr. Ely tasarısını savunmaya çalıştıysa da Baş-
bakan İnönü, «Petrolü kaptırdık, bari madenlerimizi kurtaralım»
sözleriyle durumu kavradığını gösterdi. Ne var ki, tehlike geçmiş
değildi. Türkiye yeni borçlanmalarla ayakta durabilen bir ülke-
dir. Borç verenler ise, başta Amerika Yardım Teşkilâtı olmak üze-
re Mr. Ely tasarısından yanadılar ve tasarıyı kanunlaştırılmak için
çeşitli baskılara başvuracaklardı. Bunların, işlerini kamu oyundan
gizli, karanlıkta yürüttükleri zaman dalma başarıya ulaştıkları or-
tadadır. Bu sebeple Mr. Ely'nin kapitülasyon tasarısının kanunlaş-
masını önlemenin ilk şartı, dâvânın kamu oyuna mal edilmesidir.
Bütün milliyetçiler, bu kapitülasyon tasarısına karşı koymayı ken-
dilerince iş edilmeli, Parlâmentoyu, Basını uyarmalıdır. Ancak
bu takdirde, yeni yeni kapitülasyon sürprizlerinden kurtulabiliriz.

Mr. Ely tasarısı daha ikinci maddede «Kanun, Türk maden
kaynaklarımız özel teşebbüs ve özel yatırımlar yoluyla çabuk kes-
fil müessir işletilmesini ve kullanılmasını teşvik edecek şekilde
uygulanacaktır» diyerek maksadını açıklamaktadır. Burada kas-
tedilen özel teşebbüs yabancı büyük şirketlerdir. Çeşitli maddeler
de, «madenleri büyük teknik ve malî imkânları olan, en modern
metodlarla vakif şirketler işletir» şeklinde hükümlerle durum
ortaya konmaktadır. Tasarının beşinci maddesiyle, Petrol Kanunu-
nda olduğu gibi, yabancı devlet kuruluşlarına Türkiye'de maden ara-
ma ve işletme hakkı kapatılmaktadır. Bilindiği gibi bir İtalyan devlet
şirketi olan ENI, petrol alanında, yabancı tröstlerle başarıyla
çarpışmış, petrol aradığı ülkelerde kârın yüzde 75'inin petrol sa-
hibi ülkeye vererek dev tröstlerin sömürme düzenini bozmuştur.
ENI'nin dinamik direktörü Matei'nin bu dev şirketler tarafından
öldürüldüğü söylenir. İşte maden tröstleri, bu cins devlet ku-
ruluşlarının rekabetinden korkmaktadır. Mr. Ely, bu devlet ku-
ruluşlarının Türkiye'ye gelmesini yasaklayarak maden zenginlik-
lerimizi büyük kapitalist şirketlerin tekeline bırakmayı sağla-
mak istemiştir. Mr. Ely, yabancı maden tröstlerinin, Türk ma-
denleriyle ortaklık kurmasına dahi, Petrol Kanununda olduğu
gibi, müsaade etmemektedir. Mr. Ely'ye göre, bir Amerikan şir-
keti, dünyamın her tarafında maden ararını, bazı yerlerde kâr
edermiş, Türkiye'de ise uzun yıllar zarar edeceğim, yerli ma-
denlerle ortaklık kurarsa zararı kâdan düşemezmiş. onun için
Türkiye'de maden arama ve işletme işini yabancı şirketler tek
başına yapmalıymış...

Ely tasarısı, bütün topraklarımızı ve tuz harif bütün maden-
lerimizi yabancı şirketlerin aramalarına açmaktadır. Ancak Ma-
den Tetkik-Arama Enstitüsü, iki yıl için 100 bin hektarla sınırlı
bir araziyi kendi aramaları için kapatabilecektir. Fakat M.T.A.
bulduğu madeni, eşit şartlarla müzayedeye çıkarmak zorunda-
dır. Madeni Etibank'a devredemez. Yabancı şirket ise, maden
hakkına dayanarak yaptığı aramalarda maden bulduğu takdir-

Başbakan İsmet İnönü
«Petrolü kaptırdık, madenleri kurtaralım...»

de, buna tükenene kadar işletebilir.

Etibank gibi devlet teşekkülleri, kendi madenlerini bulup
işletmekte yabancı şirketlerle eşit duruma konmaktadır. Mr. Ely,
tasarının çeşitli yerlerinde bunu beşirmiştir. Daha ilk maddede
«arama, geliştirme ve işletmede, devlet ve özel sektör eşit durum-
dadır» denilmektedir. Başka bir yerde «Etibank ve benzeri devlet
şirketleri, tefrik ve tercih olunmaksızın, maden haklarını özel
şahıslar ve şirketlerle aynı şekilde kullanacaklardır» hükmüne
rastlanmaktadır. Kâğıt üzerindeki eşitlik, aslında Etibank'ı
üvey evlat durumuna getirmektedir. Zira belli bir şirket, bir
maden sınıfında ancak 3 arama ruhsatına sahip olabilir. Dev tröst
ler istedikleri kadar paravana şirket kurabileceklerine göre,
petrolede olduğu gibi bir sürü arama ruhsatı toplayabilirler. Eti-
bank ise 3 ruhsatla kalarak üvey evlat durumuna düşebilir.

Mesele bu kadarla da bitmemektedir. Yabancı şirketlere
tanınan maden hakları, bir cins mukaddes mülkiyet hakkına
benzemektedir. Maden hakkı devleti bağlayan bir anlaşmadır.
Mr. Ely, sermayesini riske eden müteşebbisin böyle bir garan-
tiye hakkı olduğunu söylemektedir. Libya ve Peru'da da böyle
bir hüküm var imiş... Dördüncü maddede yer alan ikinci bir
garanti daha az müthiş değildir: «Rızası olmadıkça, maden hak-
kı sahibinin hiç bir mülkü kamulaştırılmaz». Ancak Mahkeme,
kamu yararını zorunluluğu ile, mümasip bir tazminat hemen
ödenmek şartıyla kamulaştırma kararı alabilir. Mr. Ely, bu sa-
heler hükmü, Suudi Arabistan'da ve Malagasy'de ve Amerika-
da var gerekçesiyle savunmaktadır. Amerikan Anayasasında
böyle bir hüküm mevcut imiş... Amerikan Anayasası var iken,
Türk Anayasasından elbette ki, söz edilemez!...

620 bin lira bedelli tasarı-
nın sahibi, cömertçe peşkes çekti-
ğimize madenlerimizi için bari mümasip bir bedel ödemekte mi-
dir? Ne gezer. Mr. Ely'nin patronları, madenlerimizi parasız
el koyma peşindedirler. Madenden alınacak devlet hissesi tonu
100 lira olan madenlerde yüzde 1, 100-200 lira olanlarda yüzde
2,200 liranın üstünde olanlarda yüzde 3'tür. Mr. Ely, İran'da
bile bu oranın yüzde 4 olduğunu söylemektedir! Buna karşılık,
yabancı şirketlere, Petrol Kanununun bütün avantajlarını tanımış-
tır: Gerekli teşhizat, gümrüksüz gelecektir. Sermaye ve kâ-
rın tamamı serbestçe transfer edilecektir. Mr. Ely Petrol Kanu-
nundaki güllüğe tükenme payını dahi unutturmuştur. Tükenme
payı, madenlerimizi tüketenlere, bizim ödediğimiz yüzde 27,5
oranında ağır bir haraçtır. En geniş şekilde amorfismanlarını
yapan şirketler, ayrıca tükenme payı alır. Bu teksat petrol-
cülerinin bir imtiyazdır. Kennedy'nin izahı mümkün olmayan
bu haracı kaldırmak istemesi yüzünden öldürüldüğü ileri sürül-
ür Teksaslıların haracı boynu büyük yabancı ülkelere de öde-
tilmektedir!

Görüldüğü gibi Mr. Ely tasarısı, yerli teşebbüsleri ikinci
plana iterek, bize bir fayda sağlamadan maden zenginliklerimi-
zin talan edilmesini öngörmektedir. Tasarıya Türk devlet teş-
ebbüsü de, özel sektörü de hakkı olarak karşdır. Özel sektör-
den bir madenci civra, krom, manganez çinko-kurşun; bakır; an-
timuan gibi madenlere asla yabancı sermaye sokulmaması ve
bunların mutlaka yüzde 100 Türk sermayesi ve Türk şirketleri
tarafından işletilmesi gerektiğini söylemiştir. Meselâ civra, yerli
imalat bir ürünü mükemmel bir şekilde işletilmektedir. Krom-
da da Türk müteşebbis, gayet iyi yetmiştir. Oteki madenlerin
de yabancı sermayeye açılması, lüzumsuz yere zenginliklerimizin
yabancılar peşkes çekilmesinden başka anlam taşımayacaktır.

Artık yabancı sermaye kompleksinden kurtulmanın zamanı
gelmiştir.

PORTRE: I

KEMAL SATIR

Nimet Arzık

Amaç, gelecekteki tarihe yardım. «Hiçbir fark gözetmeden», ama gerçekten gözetmeden, idarecileri, dışardaki temsilcilerimizi ele alacağız. Protokolü gözeterek Kemal Satır'dan başladık.

Masum vatandaşın içi, hop hop diye hopluyordu endişeden: Niçiz kişiliğinden ötürü, kodamalar birbirlerine düşecekler. (Hani budala topun çıkardığı tabandan şişkin karınlı bebekler gibi «kiy» oyununda.)

Nitekim, Başbakan Yardımcısı Kemal Satır, CHP, merkez binasının temelini sökercesine bağırıyordu. (Aman abi, yapma, dağlarda fazla sesten çığ düşer ahırkırı, ağları, ağaçları sürükliye rek!...)

— «Amaaan... vaaay aayay... Ben onlara gösteririm... Vatandaşın işini nasıl ihmal ederlecek... aayay, vaaay, aaaa...»

Masum vatandaşın içi de hop hop diye hopluyordu işte, «ey, vaaah, kodamanları birbirlerine düşürdüm» diye...

Birkaç zaman önce işi düşmüşü Başbakan Yardımcısına. Başbakan Yardımcısı da, o kucakla madan kucaklıyıcı, duygulanmadan duygulu anlamadan anlayışlı haliyle, «her dakika vatandaşın hizmetindeyiz» sloganına uygun tutumuyla «olsun vatandaşın işi diye emir vermişti, ve, gevşekten mi vermişti ne, olmamıştı iş... Oun'ün, CHP'nin temelini sökercesine bağırıyordu: «Ben onlara söyledim... Nasıl yapmazlar... Nasıl vatandaşın isteği yerine getirilmez» diye...

«Keşke gelmeseydim... Keşke istemeseydim... Keşke büyüklük aralarının bozulmasına ben sebeb olmasaydım» diye için için düşünüyordu masum vatandaş.

Perişan çıktı huzurdan, perişan ve memnun, hiç olmazsa, şu cefalı dünyada vatandaşın derdine ortak bir tek adam vardı: Kemal Satır abi...

Masum vatandaşın benim... Hâlâ bunca masum vatandaşın, iyi mayalı, vatandaşın benim. Korkma, senin yüzünden kimse kimseyle ne küşür, ne barışır. Bu bir nevi profesyonel gösterebilir. Her iş olmaz. Senin işinin de olması da tabiidir. Olmaması da, Bunda Başbakan Yardımcısının suçu yoktur. Suçu, sonraki tutumunda... Kolay gönül fethetme yolunu seçmesinde. Bizim politikacılara «tam politikacı» dedir tocek tutumu seçmesinde... Biliyor musun?... Bazen emir «iş ka-tiye yapılmalı» diye verilir de aynı ağız tarafından, sonradan vatandaşın önünde aynı ağız, böyle «ağız yapar»... Genel olarak konuşuyorum... Çok şey şahit oldum çünkü!... Keşke olmasaydım!

Abili... Kemal abili... kızma!... Zaten senin en büyük kozun kızmaz görünmek!

Abili... Kemal abi... Bu vakayı hatırlamağa çalışma. Çünkü, hafiften revizyona tabii tutuldu, göklerden kimseciklere yıldırım, lar yağmasını diye, Göklerden yıldırımlar yağarsa n'aparınız?... Sana koşarsın, ve sen bizi «yağm-yacağına» inandırırısın. Sonra, işte sonrası kötü!...

Abili... Kemal abi... Bütün politikacılara da şöyle, kaldırımlar lögatların,Jan, edebiyatlarından

Başbakan Yardımcısı Dr. Kemal Satır
«Suya götürür, susuz getirir»

ve hayatlarından, duygunun göstermeliğini, saygının göstermeliğini, bilginin bilgisizliğini, politikanın göstermeliğini, devlet adamlığının göstermeliğini. Gerçekte büyük faydalar vardır hem vatandaş için, hem kendileri için! Ve hiçbirini düşünmesin «enayiye yutturduk» diye...

Enayi, halksa yutmuyor, yalnız hâlâ şıyrılamadığı munislik, nezaket, saygıdan ötürü, kendisini kör, sağır, dilsiz farzedelerin, yüzüne yüzüne vurmuyor gaffet, lerini!

Bu ufak revizyona tabii vakacağız, bütün başımıza gelmiş, gelen, gelecekle ilgili sebeplerini aydınlatıyor: «Anı kurtarma» zihniyeti... Geleceği düşünmeden!...

EVVEL ZAMAN İÇİNDE

Evvel zaman içinde, genç bir doktor varmış. Bugün bile, nice politikalaşmadan sonra, bulabilirsin politikacının yüzünde, genç doktorun şiraliğini, kopuk kopuk, Güneye giden yolda, büyük İskender'in güzergâhını bulabildiğini gibi, dağ, bayır, orman arasında... parça parça!...

Son derece güleçti genç doktor. Hele fakir hastaların evinde dünyayı pırıl pırıl, yanar dözer ederdi. Yer yatağının bir köşesine oturur, hastanın elini eline, içten gelen bir kardeşlikle «bacım» diye alır, ve odanın havasını hafiflerdi, hastanın yakınlığını eşleşir, hastanın da hastalığı. O kadar kendinden verer bir insandı ki, genç güleç doktor.

Üstüne üstlük, son derece müflük bir aile reisiydi de. Tasalarını evinin kapısında bırakır, ve Mustafaısıyla, Beriliyle, çocuk gibi oynardı!...

Gece yarısı aklına gelir kızına seslenirdi:

— «Sütünü içtin mi?» diye...

Bu vatandaşa sıcak bir sesleniş gibiydi. Kemal Satır Vatandaşa da seslenir eğer vatandaşın süt sevdiğini bilse, demi?...

Bugün dostları, kendisinden bahsederken, tıpkı bir yaşlıın gençlik çağlarından bahsettikleri gibi ederler:

— «Ah eskiden... ne iyidi... ah eskiden, ne cana yakındı... ah eskiden... ah bu politika, insanları ne kadar Jeğştiriyor...»

Yaaa Kemal Abi... ah bu politika... Kuzum o zamanlardaki

kendini özelemiş misin, içinde bir şeyler sızlıya sızlıya?...

1930 DEN ÖNCE

1930'den önce Ulaştırma Bakanlığı Kemal Satır. Kader onları Kasım Gülek'le hep halef selef yapmıştır. Bakanlıkta halef selef, genel sekreterlikte halef selef, ömürlerinin sonuna kadar halef selef... Görünmez rekabetleri çok erkenden başlamıştır, görünür hale sonraları gelmiştir.

İkisi de Adana'lıdır. Kemal Satır Adananın Karahallı kazasındadır. Gerçi dedeleri doğudan gelmedir ama, Adana'lıdır işte!...

Kasım Gülek zengin bir aileye mensuptur. Kemal Satır, maddi bakımdan oldukça mütevazı bir aileye...

İkisi de matumunuz CHP. İdirlere, ve edebiyatın dediği gibi «son nefeslerine» kadar CHP. cin neferi olarak kalmaya mecburdurlar. CHP. onları erse de, tepse de çığnesse de... E gördünüz Kasım Güleği!...

Kasım Gülek'e, nedense, Kemal Satır'ı bir gün, kendisine karşı olan akının başında bulmak pek ağır geldi. Halbuki ne kadar tabii bu. Oylesine ağır geldi ki, yoklamalarda onu ta Elazığlara kadar iteledi!... Ve Satır oradan aday gösterildi çar nâçarı!... Eh, revanşı da pek fena olmadı!...

Adana'lılara sorarsanız, ikisini de sevmeyiz. Sevmeyiz ama bir miktar tutarlar. Eh hemşerilik öldü mü, ne kadar ödürülse, gene bir taraftan canlı kalır... Adana'nın «Millî iradesinde» aile büyük rol oynar. Kasım Gülek ağı oğludur. Ondan tutarlar CHP'ye büyük hizmetleri olmuştur. Ondan tutarlar. Tutmadıkları taraf, huyuymuş, artık Adana'lılar hangi yönüne takılıyorlarsa...

Satır'ı doktor olarak hizmetleri, şiraliği için tutarlar tutmadıkları taraf, onun da huyuymuş, artık Adana'lılar huyunun hangi yönüne takılıyorlarsa...

1930'de dünya tersine dönünce (tabii şimdi düzeldi), bakanlık yapmış, fakat doktor olarak ihtisasını yapmamış bir adamdı Kemal Satır. «Ah vaha etmedi. Dışını sıktı. «Ben bakandım» da demedi. Sustu. İhtisasını yaptı. Zor

şartlarda yaptı. Mendili kadar bir arsasını sattı. Bir dosttan otuz bin lira ödünç aldı (iade etti de), ve muayehanesini açtı Adana'da. O seneler bütün ömrü övüneceği senelerdir. Çok haysiyetle çekti bütün zorlukları çünkü. Şimdi tekrar çekebilir mi?... Bir daha böyle sarplıklarda, başı bunca yüksek yürüyebilir mi?... Bilmem!... İçtenlikle bilmem!...

Genç eski taşları konuşuyorum: «İçkisi yoktur, kumarı yoktur. Evindeki evlâtlığa bile güler yüz gösterir ve çok iyi muamele eder. (İlk tahsil mecburiyeti aklına geldi de birdenbire!... Ben sosyal adaletin de tersinin de, evin içinden başladığına inançlıyım da?...)»

Midesindeki ülsere rağmen güleçliğini kaybetmemiştir.

CHP. DEKİ POZİSYONU:

Bugün için sağlam görünüyor. Kimin yarını sağlam ki?...

Falih Rifki Atay'ın, güzel bir yazısını okudum geçenlerde: CHP, diyordu. Falih Bey, tabana dayanan bir parti değildir, tavana asılı bir partidir.

Bu tavana, en iri, en kıvrak, en pırı pırı, çengelli, şimdilik Kemal Satır atmıştır... En nüfuz edilmeye, şiraliğiyle, HOŞÇIKÇILIGIYLA (Adana'lı değil midir, bilir anlamam kendisi) nüfuz etmesini bilmiştir.

Su anda, şu anda, şu anda, benim de kaderim onun elindedir.

CHP'nin «akademisyen» grubu, ihtisasını sonracağına yapmış doktora kuruldukları heyecansız akademik tepelerden bakarlar, ama ve lakin gerektiğinde, Kemal Satır akademisyenleri, suya götürür ve canı isterse susuz getirir.

Politikacı tipidir, habis olmayan politikacı tipi.

Üüü... habişi de vardır çün kılımlı...

Gelecek portrelerden bir kaç: Nureddin Ardıçoğlu, (CHP.), Süleyman Demirel (AP.), Fahrettin Kerim Gökay (gününe göre değişir) bazı genel müdürler, v.b.

NEZLE
VE BÜTÜN
AĞRILARA
KARŞI

KİMLİ
GRİPİN
4 saat ara ile günde
3 adet alınabilir

FAAL / 548

YÖN 29 OCAK 1965

1965 İKRAMIYE PLANI

3 ÇEKİLİŞTE:

6 APARTMAN DAİRESİ
400.000 LİRA TUTARINDA
Çeşitli para ikramiyeleri.

4 APARTMAN DAİRESİ
300.000 LİRA TUTARINDA
Çeşitli para ikramiyeleri.

8 APARTMAN DAİRESİ
400.000 LİRA TUTARINDA
Çeşitli para ikramiyeleri.

Vadeli hesaplarda her 50, vadesizlerde
her 100 liraya bir kura numarası.

Milyon

TÜRKİYE EMLAK & KREDİ BANKASI

POLİTİKACILARA SUNULUR : 7

Türkiyede hukuk hâkim sınıfların bir aracı mıdır? Hukuk Sosyalizasyonu

İdris Küçükömer

1 — Arpa Kamyonunu Göremeyenler

Bu, insanın olaylara bakışında sahip oldukları buut'lar meselesidir. Bu, insanın ayakları üstünde İleriye bakabilmek mi, yoksa karınca gibi yere paralel mi yürüdüğü meselesidir. Bazı insanlar İlerde giden arpa kamyonunu görecektir, sadece kamyondaki yarıktan çuvaldan yol boyunca döken arpaları ya da yoldaki lastik izlerini görebilirler. Bunları karınca örneğindeki buut'lara sahip sayabiliriz. Halbuki İlerde giden kamyonu görebilmek İlave bir buutu gerektirir. Türkiyenin için de bulunduğu çukurda belirten gerçeklere baktıkça, kendilerine politikacı İktisatçı, hukukçu denner kimselerin büyük kısmının ancak karıncanın buut'una sahip olduklarını görüyoruz. İktisatçılar için buut noksanlığı, İktisat ilminin sınırları meselesinin anlaşılması olmasından doğuyor. İktisat teorisi, politik ve sosyolojik kuramları analizde veri (belli) alınca, yani bu kuramları analiz etmeyece çok sınırlı, dar ve soysu model niteliğinde kalır. Halbuki gerçek hayatta bunlar İle İktisadi değişkenler arasında devamlı ve dinamik bir İlişki vardır, ki bu İlişki, sözü edilen sınırlamayı yapanların da İtiraf ettikleri bir gerçektir. Eğer İktisatçı bir İktisadi mesele üzerinde bir vatandaş olarak katgorik söz etmek, yargılarını söylemek cesaretini gösteriyorsa, ko-

2 — Demokrasi devamlı Referandumdur denilir.

Teknik — ekonomik İlişkiler, bizi devamlı olarak yenilenen bir dünyaya dahil etmektedir. Bu yenileşme yeni kurumlar, yeni yapıları modelleri getirmektedir. Ya şantiye, kurumları değiştiren yeni değerler hukukta da değişiklik, yenilik getirmelidir. Öyle ki, yeni değerler sistemine uygun kuramlarla hukuk, toplum yaşamında maksimum mutluluk sağlama fonksiyonuna yönelebilsin. Böyle İle hukuk anlayışına dayandığımızda denilecektir ki, «devlet kudreti halkın mutluluğunu maksimum yapıcı şartları gerçekleştirmek İstiyorsa, ancak o şartlar içinde meşru kılınabilecektir» Teknik — ekonomik değişimlerin getirdiği yeni değerler den doğan yeni İsteklere kayıtsız kalan hukuk ve bu hukuka dayanan devlet kudreti, sadece sosyal gerilimlerin, sosyal tansiyonun artmasına sebep olacak, dengesizliklerin bir kaynağı olarak kabul edilebilecektir. Halbuki, değişen dünyada «devamlı ve değerli» kendinden alan mutlak bir formül» ya da prensip kabul edilmiyorsa artık.

O halde insanları bağlayacak hukuk, o insanların tartışarak kabul ettikleri hukuk olacaktır. Böyle devlet, devamlı olarak oluşan referandum İle yönetilecektir ve devletin kanunları halkın bu şartlarla bağlayacaktır. Eğer o kanunların tözü (cevher, substance)ünü halk kendisi meydana getirmiş İse (Rousseau).

Takrarda söyleneceği mantık şudur İle tamamlarsak şöyle deyin edebiliriz. İnsanlar, kendi mutluluklarını sağlayacak kanunlar yapabilmek için gereken bütün bu İşlemlere (politik faaliyetler) katılabilirlerdir. Bu katılışta ki halk, taba olmaktan çıkarıp

nunun politik ve sosyolojik karışıklı bağlarını dikkate almazdır. Bu yapılamadığında parçalı ve bütün açısından kullanılmayan yarı teknik seviyede İktisat bilgisi İktisatçıyı bütün içinde çelişik ya hut spekülasyon yargılara getirebilir. Öyle ki, yargılı sorulara; hatta «gereken tedbirler alınca mesele kalmaz», «şu kanunlar çıkarırsa mesele halledilir» yolu İfadelele sürüklenilebilir. İktisatçı vatandaş, yargısız belirtmek İstiyorsa, konuyu bir bütün içinde yerine koymalı; söylenen tedbirlerin neden alınmadığı ve hattı İnsana da neden uygulanmadığını anlamalıdır artık. Ben İşin o kısmına karışmam dendi mi, sadece parçalı ve anlamsız mozayikli olu nur (çok defa İktisat tekniklerinin de yanlış kullanıldığı caba). Yalnız mozayik dedikçe bütünlüğü olan bizans mozayikli değil elbette. Böyle parçalı, mozayikli tutum aslında muhafazakar bir tutum olacaktır. Eğer mozayikli, tedbirlerin neden alınmadığı, çıkması bazı kanunların neden uygulanmadığını anlamak için politika teorisi ve sosyolojiyi yardımına çağırırsa çok muhtemeldir ki karışında kendisini ve kendisi gibi olanları bulacaktır. Yani tarih gelişme açısından karınca buut'ları!

Şimdi konuya politika ve hukuk açısından girelim.

3 — Türkiyede Halk Şartlanmış mıdır?

Başka bir deyişle halkın hür iradesi saptırılmış mıdır? Şimdi bunun delillerini vermeye çalışalım:

a) CHP, halktan korkmaktadır. Eğitilememiş halktan korkmak ve bir yandan da demokrasiden söz etmek çelişiktir. Bu çelişme, C. H.P. nin halkın hür irade beyanında bulunamayacağına İnanıldığı ni tesbit etmekle çözülebilir Nitekim CHP, getirdiği partiler kanunu İle, partilerin ocak bucağı teşkilatını İstememek suretile halkın alt katlarının şartlandırıldığı, ve bu yoldan kandırılabilceğini, dolayısıyla hür irade beyan edemeyeceğini İtirafından başka bir şey yapmamaktadır. Yine aynı halkın büyük yığılmasının Adalet Partisine rey vereceğini tahmin eden CHP, dar anlamda (1) anarşik nitelikteki yeni seçim kanunu (Müli Bakıye sistemi) İle aynı İtirafı yapmaktadır. Keza bileşik oy sistemi arkasında da bu İtiraf gizlidir. Esasen bu parti bir devrim hareketine bağlı olarak yukardan aşağı doğru bir kuruluştur. Ve bu İctelikle kemikleşmiştir. Halkla temas egra İle temas olmuştur. Ve zaman içinde İfillen prensipsiz Parti, ne devrimci olabilmiş ve ne de halk İle devlet arasında özdeşlik, beraberlik kurabilmıştır. Bu yapının doğal sonucu partinin politikasını tayin etmiştir. O da ayak oyuncululuğu, manipülasyonculuğudur. Bu oyun, halk dışında ve yapıcı İctelikle taşınmadığından sadece İktidar oyunudur. Bakınız Mustafa Kemal partisi nereye gelmiştir. Konumuz açısından sadece Toprak Reformu adı verilen kanun tasarısında olumlu küçük bir ışık vardır. Şöyle ki, bu kanun tarım kesiminde büyük mülkiyeti küçülttücekti, dolayısıyla bu kesim halkın politik kararlarını şartlayanların politik gücünü bir dereceye kadar azalacaktır. Bunun ne derece gerçekleşebileceğini zaman gösterecektir. Yalnız manipülasyoncu partinin nite İliği hemen belirlenmiştir; bunun İliki örneği: a) Yıllık 1 No.lu meselesi (toprak reformu) için bütçeye tahsisat konmamış; bb) Sayın Cemal Gürselin vetosuna rağmen Tapulama Kanunu halka karşı niteliği İle parlamentodan geçmiştir.

b) DP, nin yahut A. Partisinin aslında halka karşı politikasına rağmen, halk tarafından tutulması halkın şartlandırıldığına en kuvvetli delildir. Gerçi D. Parti geçici olsa da halkla bir beraberlik, özdeşlik kurmuştur; başka bir deyişle CHP, ye oranla kısmen aşağıdan yukarı bir kuruluş olarak halk İle bir uzlaşma yolu bulunmuştur. Fakat aslında bu uzlaşma, uzun dönemde halka karşı ve kendi kendini mağlup edici olduğundan dramatik sonuca varmıştır.

CHP'nin korkusu ve İktidar için halka rağmen manipülasyoncu politikası ve AP, nin çelişik, halkla halka karşı politikasını birlikte düşündüğümüzde ulusumuzun büyük kitlelerinin hür irade beyanında bulunma olanağı na sahip olup olmadığını kolayca anlayabiliriz. İki partinin politikasının ortak yanı «halk için olmamaları»dır. Halk için olmayan politika oligarşik politikadır. Uzun söze ne hacet, yukarıki-

diaların yep yeni, çok yalın değil Manisa Karakurt köyü ikinci Menemen olayıdır. Ve güzel kanı, Karakurt köyü niteliğinin binlerce köyün niteliği olduğudur. Bu potansiyelin maliyetinin (yani Türkiyede senelerdir nelerin feda edil-

miş olduğunun) altında sortunu hiç bir politikacı kalkamaz; ve bu, 40 yıllık Cumhuriyetin nereye kadar geldiğinin en açık belgesidir. Bu sonuç, mevcut katı sistemin ve onun sorumlularının İflâsını İlan etmektedir.

4 — Değişmeyen Hukuk Düzeni Kendi Canavarını Yaratır.

Bugün bizde yürüyen hukuk sistemin temelinde, Fransız İhtilâlinin tescil ettiği mülkiyeti koruyan hukuk vardır. Fransız İhtilâlinin yürütücü gücü, tarih sahnesine çıkan burjuva sınıfının gücüdür. İhtilâl İle yeni bir hukuk düzeni gelmiştir. Bu, kıralların, prenslerin fırsatı çıktıkça burjuvaların servetlerine el atmasını önleyen esasta mülkiyeti koruyan yeni bir düzendir Avrupa için. Robespier, yeni burjuva sınıfının gücü İle İktidara gelmiş, fakat burjuvaları fazletsiz, ahlâksız bu lüp da bu yeni ve güçlü sınıfa karşı mücadeleyle girişince gilyotine gitmiştir. Yani yürüyen hukuk burjuva hukuku olmuştur.

Avrupa burjuvası sanayi devrimini İle önce kendi İlkelerini sömürerek sermaye birikimine gitmiş; fakat sanayileşmenin yarattığı yeni İç güçlerin (İşçi sınıfının) mücadeleleri İle İçerde kısmi denge kurulmuş; sonra batı «endüstriyel sezarizm» İle dış İlkelerin sömürge haline getirilmesi İle sermaye birikimi daha da geliştirmiş İr. Ancak bu İç ve dış sömürme İle sağlanan birikim sayesinde bü yüyen gelir seviyesine ulaşılması İler ki, burjuvalardan taviz alınabilmiş, nispeten adil bir gelir bölüşümü İmkânı doğmuştur. Sözü edilen birikim olmadan Batıda kapitalist nisbi denge düşürülemezdi. Bu noktayı tespit edince tekrar Türkiyeye dönelim.

aa) Türkiye sanayileşme devriminde olmadığında İçerde, sermaye birikimi için yeterli sömürme olamaz. Kaldı ki, mevcut İç ve dış sömürücüleri sömürülebilirlerin bir kısmını dışarı kaçırdılar. bb) Kendisi sömürülen Türkiye dışarı sömürmez. O halde süratle artan nüfus İle Türkiye nasıl mutlu olur? Biraz yukarıda dedim ki, Türkiyede yürüyen hukuk esasta özel mülkiyeti savunan niteliktedir. Fakat hangi milliyettir bu!

Taviz verebilecek burjuvası yokken Türkiyede burjuva hukuku kime yaramaktadır: aa) Batı burjuvası İle İştirakli yapan yerli burjuvası (quasi - bourgeoisie) gruba; bb) Devlet topraklarına konmuş toprak ağalarına. İste bu grupların çıkarı, yürütülen hukuk İle Türk toplum hayatında önceki kazanmaktadır. Kısaca hukuk bu gruplar İhine işlemektedir. Yürüyen hukuk, Anayasaya rağmen, kamu yararına karşı mülkiyeti korumaktadır. Şimdi birkaç örnek vereyim.

Çeşitli kaçakçılık (döviz, vergi) işlemlerine çok defa hukuki örtü bulunmuştur. Önce yazdığım gibi 27 Mayıs'tan sonra tahkik edilen yolsuzluklara alt sayısız dosyalar sandıklara konup kapatılmış, millî emanete terk edilmiştir. Bunun sebebi nedir? Ereği!

5 — Hukukun Sosyalizasyonu

Yukarıki İki yol arasında bir üçüncü yol vardır. Bu insanlara ekonomik ve dolayısıyla politik özgürlüklerini vererek gerçek vatandaş olmalarına yardım edecek devrim yoludur. Eğer hukuk azın İlgili hukuku olmaktan çıkarılıp halkın hukuku; daha doğrusu devletin yönetimini sağlayan kanunlar hür halkın, devamlı tartışmasıyla oluşan halk kararları olabilsen hem hukuk ve hem de devlet halkın devleti olacaktır. Gelişmemiş Türkiyede bunun sosyalizmden başka aracı kaldı mı?

Demir Çelik kurumunun Anayasaya ve beğenilmeyen Yabancı Sermaye Teşvik Kanununa dahil açığa aykırılığını ve devletin de aracılığı İle Türkiyeye dışarı sistem empoze eden niteliğini açıkladığımız halde üzerinde durulmamaktadır. Fakat şirket adına konuşan D. Koper «anlaşmalar böyle yapılmış» diyebilecek cesarettedir. Halbuki biz anlaşmalar neden böyle yapılmıştır ye anlaşmaları yapanlar kimler adına hareket etmiştir diye soruyoruz. Dış İctaretin devletleştirilmesi ortaya atılınca iş İlemi adına konuşan kimsede, «suç İşlenmektedir» diyecek kadar yürüyen özel mülkiyet hukukunun etkisindedir. Tapulama kanununu yapanların, Türk hakiminin yetkilerini asgariye İndirdiği açığa gözlenebilir. Nihayet 141 — 142. ci maddeleri alınır.

Bunlar nasilsa eğermenliğil kurmuş grupların değişen şartlara rağmen oligarşik eğermenliğini koruyan maddelerden başka nedir ki? Örnekler artırılabilir. Bunlardan nasıl bir sonucu varacağı? Türkiyede, anayasadaki mülkiyet kamu yararı aleyhine olamaz prensibine rağmen, Türkiyedeki yürüyen çabı geçen hukuk, azınlığın çoğunluk üzerinde bir hakimiyetini yürüten hukuk olmuyor mu? Bu hukuk bir azınlık çıkarına kafaları bulandırıp, şartlamakla, insanın bütünlüğünü bölmüş olmuyor mu? Bölünmüş insan ne haysiyetli olabilir ve ne de hür, sadece alet ya İta taba olur. Bulunak şartlı kafaların sayılmasıyla belirdiği İddia edilen ulusal hakimiyetler ne adalet gerçekleştirebilir ne de sosyal devlet yaşantısı.

Bunlar bizi nereye götürür? Artan nüfus İle kalkınamayan, bunları Türkiyede devamlı referandum niteliğindeki demokrasinin yürümedigi İse Bu İse, eskiden hukukun desteğindeki ekonomik güç politik güç olunca, sosyal rasyonelliğin ve dengenin gerçekleşme olanağının bulunmadığına bizi getirir. Bu durumun sürükülmesi İse sosyal ayrıntıları besleyen toplum problemlerini derinleştirir. Ve eskiden hukukun canavarını yaratır. Yani eskiden hukuka sarılıp problemleri ağırlaştıran taviz vermeyen azınlığın tutumunu kendini tahrir edecek canavarı yaratır. Bu esas İhtimaldir. Diğer İhtimal şudur: Böyle bir İlike yarı koloni ya da tam koloni haline gelerek dış güçlere dayanarak dengeli sağlamayı deneyebilir. Bu arada endüstriyel sezarizmin vereceği taviz, dış yardım olarak gözükür. Fakat bu yardım genel niteliği yükünün taşınabilir olmaması biçiminde gözlenmiştir. Kazanımca Türkiyeye bugünkü yapısı İle yukarıki İki yol açıktır, yani, aa) eskiden tahrip edecek canavarını yaratmak; bb) yahut kolonileşmek.

Türkiyede bugüne değin derin derin dengersizlik (açık, gizli) esas olduğuna göre başlıca politikacılarımızın bugün bıraktığı miras şudur: Türkiye için artık neferi yapmamalıyız. Bu belli olunca alternatif yeni yön, yani neyi yapmamız gerektiği de belirlenmektedir. Fakat yazık ki, Laskinin dediği gibi insanlar rasyonel olamamaktadır!

(1) 18. yüzyıl boyunca kişisel hürriyeti savunan ve otoriteyi reddeden felsefe ve politika akımı anlamında değil.

YÖN'e ABONE OLUNUZ
ABONE YAZINIZ

KOYUN BABA

Cahit Tanyol

Sarıgözel caddesini Sultanselim'e bağlayan köyde Koyun Baba adlı bir zatın şerifin mezarı var. Eskiden orada bir mezar bulunduğunu, polislerin gözünden kaçmış ve gizlice oraya dikilmiş birkaç bir mum ışığı belli ederdi. Gece karanlığında, harap taş yığınları arasında dikilen bu titrek mum ışıkları, orada crenlerden birinin yattığını gelip geçenlere hatırlatırdı. Koyun Baba, İstanbul'un imarında, evsiz kalan vatandaşlardan daha kâhri çıkmış olacak ki, şimdi mezarı onarılmış, kitabesi yeşile boyanmış, neredeyse bir kubbesi eksik...

Koyun Baba'nın mezarı, Hırkalşerif Camii'nin eski Ali Paşa cümleden ayrıran soğaka baktadır. Kimdir, necidir, bilmiyorum. Evliyalara, erenlere ait kitapları karıştırdım Hazret hakkında bir bilgi rastlamadım. Hatemül Evliya (Evliyaların sonuncusu) Şeyh Kenan Rıfai hazretlerinin tilmizlerinden Nezihe Araz baccımız «Anadolu Evliyaları» adlı kitabında da yer yok. Belli ki bu hırkası düştük, rinta, fakir, başına konan devlet kuşuna şaşırması, «cennet» bir habbeye satmış bir âdemzadeyim» diye düşünen hanberduş erenlerden biri. Baş ucuna mum dikmek için uzun bir kuyruk olmuş çarşafı bölüğüne hilkatın bir alayı tavriyla bakıp duruyor.

Bir tanıdık, Sabahattin Kaya, Koyun Baba'ya mum dikmek için bekleyen uzun çarşafı kuyruğundan yana yakıla şikâyet etti: «Eskiden ümitsiz bir biçere bu tür beye bir mum dikse yaka paça götürürlerdi. Bu bir haksızlık. Şimdiki manzara ise, düpedüz rezalet» dedi. Gerçekten de şimsiyah bir gâflet ve cehalet duvarı Koyun Baba'nın mezarını çevre kâpatmış.

İçimden tuhat, birisine zit bir sürü düşünceler geçti. Önce bu zavallı halkı, bir ölümlü şefaatine muhtaç eden zalim kaderi düşündüm. Astralardır önüne çıkan taş yığınına sığınmış ondan medet ve şifa ummuş. Ayakları karanlık bir gece içinde dolanan insanlar görür gibi oldum. Düşüncemi başka tarafa çevirdim. Koyun Baba'nın hayatını, menâkıbını hayal ettim. İrtica ile, kara kuvvede mücadele eden sayısız Bektaşî fıkraları aklıma geldi. Güldüm, neşelendim. İnkılâp - İrtica kavgalarını düşündüm. Üzülüm. Düşüncem bir çıkmaz sokak içindeydi.

Akşam oldu, iftar topu atıldı, Koyun Baba'nın çevresindeki kalabalık dağıldı. Karanlık bastıkça mumların alevleri mezara uhrevî bir aydınlık dağıtıyordu. A-yak sesleriyle azaldığı tenha sokaklarda bir sessizlik dalgalanıyordu. Zihnim bir yığın çatışmalar ortasında şaşkın ve karsız bocalarken birden bir ses:

— Huuu... Erenler, diyerek beni daldığım düşünceden uyandırdı. Başımı çevirdim. Koyun Baba'nın türbesinde koyun postuna bürünmüş, çıplak ayaklı, saç sakal birbirine karışmış bir hayalet oturuyordu. «Huu erenler!» diyerek yanına yaklaştım. Bir parmağını tükürükleyerek taş üzerine konmuş tuz bardı, sonra diline sürdü ve yanındaki torbadan bir şişe çıkararak başına daktı. Bana dönerek alaylı bir sesle:

— İftara buyuramaz mısın? Korkma su değil, dem'dir, dedi. Ben korkarak:

— Aman efendi baba, aziz mübarek günde... diyecek oldum, derhal sözümlü kesti:

— Münafıklığın lüzumu yok. Şu mübarek ramazan ayı geldi gireli zaten münafıklarda baş alamyoruz... diye sözünü tamamladı. Başını sallıyarak gülümsemi ve kaşlarını çatır: «Eskiden münafık deyince iki yüzü adam hatıra gelirdi, şimdi üç yüzü çıktı». Aptal aptal yüzüne baktığıma görünce:

— Anlamadım, anlatayım. Münafık inanmadığı halde inanır görünmektir. Kurandaki münafıkun suresini hiç okumadın mı? Şimdiki üç yüzü münafıkların yanında onlar masum kahr. Üç yüzü münafık inanmaz, inanır görünür, inancınları sömürür. Gözleri karanlıklarda yanan mum ışıklarına takıldı. Koyun Baba derhal yerinden doğruldu:

— Yooo, bak, bu mumlarda benim kabahatim yok... Ben de bir münafık oyununa düştüm. Her derdi olan biçare beni mahkeme kapısı sanıyor işsiz bana geliyor, yoksulu bana geliyor Kimim, neyim bilmeden bana sığınıyor. Şu mumlardan her birinin bir hikâyesi var. Her el mumu yakarken bir dilek fıslıdır. Ama hepsinin davası Allah'tan başka her şeyle... Kimisi kocasının metresi vardır, bir ş-

— mısın için valvarir Kimisi üç se-

nedir mahkeme koridorunda sürünüyor. Kimisi alacaklıdan şikâyetçi, Kimisi koca derdinde, kimisi çocuğu hasta şifa ister.. Bak şu sönmek üzere olan lri mum yok mu, onu, beş vaktine beş katan eli tesbîhli, içi çift çarşısı ihtiyar bir kadın getirdi. Hikâyesini anlatsam donar kalırsın.. Haydi erenler akşam akşam bizi günaha sokma dedi. Şişeyi başına daktı ve sözlerine devam etti:

— Eskiden mümin camiye, zındık meyhaneye giderdi. Kimse kimsenin vicdanına karışmazdı, herkesin sevabı da günahı da kendisineydi. Gerçi şeriat yobazlarıyla, tarikat yobazları, arada sırada birbirlerine girer ve «can» lardan bir kısmının şeriat namına canına kıyarlardı. Ama gene de Seyhislâm Yahya Efendi:

Mescitte riya piseleriz sen ka duayı,
Meyhaneyi seyrete ne riya var ne müral

derdi de kimse ayaklanıp vay kâfir zındık, bir de müflül olacak, bak yediği balta demedi. Tarikatın hamı ervahı vardı, şeriatın da.. Ama şimdiki çok baskın çıktı. Sizler hep inkılâp - İrtica diye bağırıyorsunuz, neyse ki sen insafsız çıkın da şu mezarımı çevreleyen biçareler kalabalığını görünce «Yetişin, irtica hortlamış» diye bağırıp çağırmanın Çünkü bunda ne benim günahım var, ne de şu yoksullar alayınız. Bak karşında, sağında, solda bir yığın camı var. Hoca orda kadınları etrafına toplar «Zinhar saçınıza bir telini gösterirseniz kırk yıl cehennemde yanarsınız» diye korkutur. Sen hiç bir camide valzim kalp temizliği, fazilet, işte hakiki namaz da niyaz da budur dediğini duydun mu? Onların birçoku kabir zebanisi gibi size günah listeleri tanzim ederler. Namaz kılmayın şu kadar yıl, oruç tutmayın şu kadar yıl cehennemde yamacak der. Doğrusunu istersen ben yobazın tarif ettiği Allahı hiç sevmem. Bizim erenlerin fıkraları hep onların hayal ettikleri sahte, behümlü cennet asvirlerine karşdır. Yunus Emre hazretleri bile:

Surat kılan incedir
Kihçtan keskincedir
Varıp amin üstüne
Evler yapasını gelir

diyerek onlarla alay etmez mi?

Koyun Baba şişesinde kalan son dem'de çektiikten sonra yüzüne baktı. Ben hemen:

— Erenler dediğin doğru, doğru ama, şu aziz mübarek günde dem çekmek günah değil mi?

— Ha bak, bana bir hikâyeyi hatırlattın. Fakir canlardan biri fanî âlemi terketikten sonra, cennete gitmiş, bir Keyser ırmağının kenarına oturmuş, tas tas Keyser şarabını yudumlamış. O esnada bütün ömrünce kabir azabından bahsedene bir yobaz oradan geçirmiş. Keyser ırmağının görünce, çubbesini toparlayıp yüzü koyun kafasını ırmağa sokmuş, meleklerden biri derhal ensesinden yakalayarak:

— «Sen içemezsin» demiş. Yobaz hurs ve şaşkınlıkla «Şu karpıdaki zındık tas tas içiyor da ben ne diye içmiyeyim?» diye çıkışınca melek gülümsemiş, o can bunun tadını bilir. Onun mey derken fikri, aşk derken zikri Allah'tır. Senin ise Allah derken fikrin Keyser şarabı aşk derken zikrin huri kızlarıdır. Şimdi bundan önce melekleri huri sanırsın, ahretin nizamına bozarsın diye cevap vermiş.

İşte erenler dâva ne meydana, ne neydedir, göz ve gönül temizliğindedir. Sen, benim etrafında toplanan şu yoksullar ve çarşafı kalabalığını görünce ürktün. Onların kabahati yok. Sanma ki yalnız mumlara geceyi beraberinde taşıyan bu biçareler getiriyor. Kimler gelir bilmezsin. Sen ümitsizlik ve çaresizliğine ne olduğunu biliyor musun? Sen aç ve işsiz kaldın mı? Sen üç yüzü münafıkların halkın ahu terli sömürürken nasıl vicdan fışırta yaptığını gördün mü? İşte bunlar ortadan kalktığı gün, biz de mahkeme mübaşiri veya efsuncu baba gibi dert dinlemekten kurtulur, mezarımızda rahat ederiz. Yoksa, evet yoksa... bir gün sen de haklarını savunduğun insanların sopa, taş ve iftirasına uğrayarak kocaman bir mumla gelir, başına dikilir, keyfimi kaçırsın. Bu iftira ve soygun düzeni devam ettikçe ve bu çift pazarı işledikçe sakın kendine güvenme, dedi.

Çevrenin azgın kurtlarla sarıklığını hissettim. Gece gökmüştü. Koyun Baba, postuna bürünerek gözden kaybolmuş, ak koyun, kara koyun birbirine karışmıştı.

Köy öğretmenine mektuplar (x)

Lâfa geldi mi göklere çıkarır, işini «Tarrı sanatı» sayarız. Sıkıştık mı öğretmeni ararız. Biliriz kuşakları yağurduğunu, öne-mini; biliriz de, yaptığımız korkarcasına sorunlarına sağır kalırız... Hemen her gün gazetelerde birinin dövüldüğünü, ya da başına bir iş getirildiğini okumak olasıdır.

Güç istir öğretmenlik, hele köy öğretmenliği... Altı yüz yılın ihmâl ettiği çevrede devrinin sesi olmak... Atatürk'ün başlattığı iç kurtuluş savaşını sessiz sedasız sürdürmeğe çalışmak... Ortaçağ düzeninin «siyasî ve ekonomik paralarıyla» karşısında yapayalnızdır öğretmen. 27 Mayıs otuz köy öğretmenini Bakanlık emrinde bulmuştur, sürülecek, izleneler çabası... Siyasî ününü öğretmenlere saldırmakla yapmış, öğretmenlere saldırmakla mevki kazanmış «yaman kişiler» vardır bizde...

Evet, Anayasalarına karşı vatandaşları kırkbir yılda ilköğrenim hakkına kavuşturmuş, vatandaş paralarıyla kurulan okul ların halkın zararına işlemesine göz yumulan Özel Yüksek Okul adı altında diploma ticaretine girişilen; bugünkü eğitim düzeyiyle plânlı kalkınma olacağına inananın ülkede zorun bir iştir köy öğretmenliği...

Tam onbeş yıl köyde çalışan Atatürk'ün ülkeleri düşünüyör:

«Köy Enstitüsünde geçirdiğim iş sevgisi, yurt sevgisi yıllarımdan ne kaldı geriye? Kendimi vokluyorum: Anılar ve yaz güneşinin sıcaklığında pişen yanık ve güzel ülkü! Çalıştığım ve yaşadığım köve baktıkça il-kimli gerçekleştiremediğimi açıkça, çekin-cesiz söylüyorum kendime... Neden yenidim?»

Evet onbeş yıl, alan savaşın ıleri karkolunda dayanarak halk aydınını karamsarlığı bu... Niçin «Millet olma- insan olma» savaşını kazanamadık? Neden köylerimizi canlandıramadık?

Her namuslu aydının vani, bilimi bir aldatmaca saymayan profesörün bu köy sağlığından apartman kurmaya kalkmayan doktorun, adaletle inanan hukukunun, yurduna sömürge güdüyle bakmayan politikacının beynini zoklatması gereken sorular değil mi bunlar?

Halk ozanı, halk dokтору Ceyhan Atuf Kansu «Köy Öğretmenine Mektuplar» adlı betünlü biraz da bunun için yazmış. Öğretmen ve köyün, yurdun sorunları üzerinde konuşurken, on'ara çözüm yolları ararken okuyanın da beyni zoklasın istemiş. Öğretmenle eşyalızlığını paylaşmak, ülküsünde, derterinde ona ortak olmak için» yazmış. Arı dili, aydınlık düşüncesive «ülküvü, derterini» iyi de dile getirmiş. Bu mektupları okuyan öğretmenlerin inançları tazeleneccek, karamsarlıkları dağılacak, güçleri artacak... Bir öğretmenlere mi, bütün avdrolara sesleniyor mektupları... Güzel bir iş görmüş ozanımız, kafasına, vüreceğine sağlıklı.

Seyran Kız'ın derdi üzerine başlıyor mektuplaşma. Köy sağılığına sorumuna giriyor buradan. Yirmibir Enstitünün bulunduğu yerde birer Halk Hekimliği okulu açılmasını öge sürüyor yazar. Köy sağılığıyla uğraşacakların Anadolu'nun derterine pişe pişe yetişmelerini istiyor. Kurulması gereken köy sağılık merkezleriyle, buradaki çalışmaların sürekli desteklenmesi konusunda düşüncelerini açıklıyor. Köy Enstitüleriyle, köy eğitimine getirilen gerçekçi çözümlü köy sağılığı konusuna uyguluyor.

Bencilik çarkının bir parçası olan kaba baskı köy sağılığına yararlı olamaz. «çünkü o hekimliği bir kazanç kaynağı, bir altın kaynağı olarak görmüş». Bu anlayış bilime de, insanlığa da aykırıdır. Bencilik çarkının yerine, «insanlık ve yurttaşlık çarkını koyarsanız» toplumumuzun derterini iyileştirilemez. Evet «pilot bölge» anlayışı bu konuda diğer konularda da uygulanabilir maktan öte gidemez.

Böyle o'masına böyle ama, Atatürkçülüğü iyi anlamamız, kafamızla, işimizle onun gösterdiği doğrultuya yönelmemiz gerek ilkin. Bir, kara tahta başında yeni yazı öğretmeğe çalışan resmine bakmak bile Atatürk'ün ülkelerini anlamamıza, açıklamamıza yeter. Bir resimde onun düşüncelerini, anlayışını, uyandırılmış, insan haklarını, vatandaşlık haklarına kavuşturulmuş bir toplum iste-diği laikliği, halkçılığı, devletçiliği, cumhuriyetçiliği apaçık görülür. Evet amaç: bu ulusu bilimin yo! göstericiliği ile çağdaş uygarlık düzeyine ulaştırmaaktır.

Bu anlayışla yöreye bakınca toplumda ki tüm çelişkiler sırtacaktır. Bir lâmba ışığında görevini sürdürmeğe çalışan öğretmen sırtını geleceğe, görüneğe, eskile yazılmış güçlerle karşı karşıya. Öğretmen zorluk'or, sıkıntılar içindedir ama bir ülküdür. Uygarlığın bazı rahatlıklarına kavuşmuş olmak uygar olmak demek değildir. «İşinde, bir ulusun mutluluğunu düşünürsün, bir ulusun özgürlüğünü besliyorsun, bu ulusun yaratıcı gücünü eğitiyorsun, sö-

nün gaz lambası, ne kutsal, ne uygar bir lambadır. «Biz bu lambayı bütün köylerde yakamadığımız, cumhuriyetin ilkelerinin ilk öğretim yolu ile, halka aşlayamadığımız için, bireyleri insan olma, vatandaş olma bilincine erdiremedik, cumhuriyet öncesi düzeni, eskilyi yakamadık. Başka ülke'erde de eğitim yolu ile kazanılmış bu savaş. Orneğün Escondido filmi Meksika'daki ağalık düzeni ile cumhuriyetin savaşını işlemektedir. Bizim öğretmen de bu savaş içindedir işte.

Gelgelelim bizde iki çeşit öğretmen vardı. Dört duvar okulunun yetiştirdiği ülküsüz, kişisel derterinin üstüne çıkmamış öğretmen, bir de kişisel derterinin aşığı yaşamasına ha kça bir anlam verenler. Ne yazık ki, Türk milli eğitiminin başında bulunanlar yirmi yıldır birinci tipi çoğaltma yolunu tutmuşlardır. Yazar mektuplarını «Yaşamının anlamını yitirmişlere, yaşamının anlamını halk ve yurt sevgisinde bulanlara, gelecek'ere köprü kurmak için çalışanlara» yazıyor. Onların Ortaçağın karanlığı içinde Erasmus'a benzemelerini «İnsan bilmeğe, uyandırmakta- insan sevgisi aşlamakta» onun yolunu tutmalarını istiyor.

Köylümüz çiftçilikle geçinir. Bu kesimdeki güzel işsizlik korkunçtur. Özellikle köy ayar köylünün dininin kolunun bağlandığı aylardır. Bir de yaşama çerkini söndüren, «ölüm öğretisinin» kafaları, gönülleri sardığı köylerde köy görünümü daha da acıklı olur. Oysa bizim özlemimiz ne: «Tembelğin anası ölüm öğretisinden, ölümcül beşikten kurtulmak. Yaşayan, çalışan, yaz günlerinin de köy günlerinin de tadını çıkaran bir ulus olmak...» İnsanlarımızın gözlerini, kafalarını bu dünyaya çevirmek, onlara yeni bir dünya görüşü vermek. Laik eğitimle, ağalık düzeninin yaslandığı din sömürçülüğünü yıkmakla olur bu da. «Ölüm öğretisinden yaşama öğretisine! Yepyeni bir uygarlık yaratmanın ilkesi budur.»

Atatürk'ün ilkeeri öğretmen bir çaresizlik, bir bunaltı içindedir. Boş inançlara bağlı köy insanı özgür değildir. İlkokul onların maddi yaşayışlarını düzeltmez. Çabaları boşu gidirmiş gibi gelir öğretmene Köy ortamı içinde kendikendine yetmediğini duyar. «İnsan kendikendine yetmesi; hem kendini hem de toplumu taşıyabilmesi... kolay mı? «Evreni gözlemek, evreni kendi gözlerimizle görmek, kendi duygularımızla yoklamak, sonra bütün algılarımız çevreden aldıklarımızı, bilincimize işlemek, bilincimizle evrenin bir parçası olmak, kişileşmek...» Yazara göre kendi kendimize yetmenin i kesi bu.

Peki, köy eğitiminin ülküsü ne olabilir? Toprağımızın özlediği insan tipi nedir? Köy insanını etkin hale getirmek, öğrendiklerini uygulayan, hayatı değiştiren, insanı değil, doğayı sömüren insanlar yaratmak. Ekonominin de bu temele yaslanması gerek. «İnsan düşünülmeden, bir ulusun geniyi yapısı düşünülmeden yapılan yatırımlar bir işe yaramıyor, tersine insanın insanı sömürmesine yararır.»

Özlediğimiz insan tipini iş içinde, doğa içinde yetiştirme amacını güden Köy Enstitüleri bu yurdun gerçeklerinden doğmuştu, eğitimde en olumlu çözüm yolu oldu. Bu çözümün bize getiren büyük eğitimi Hakkı Tonguç'tu. Tonguç gerçekçi bize bütün öbür sorunlarımızın çözümlerinin Tongucunu bulmasına bağlı olduğunu öğretti. «Karanlığa karşı savaş verilen vatan topraklarında Köy Enstitüsü kavramı bir kurtuluş, bir uyanış destanı gibi yaşayacaktır.»

Ne yapıp yapıp toprağımızın insan gibi sevmeli coğrafyamızın, tarihimizin Anadolu'nun kendi kaynaklarından bize sunduğu uygarlık kavramına sarılmamız, yüzünde ulus olarak varlığımızın anlamına bilince ermeliyiz. «İnsanın kendisine yatırım, ulusal ekonomimizin özüdür ve yoksulluğa karşı en iyi yatırımdır...»

Seyran Kız'ın hastalığı üzerine başlıyan mektuplaşma Seyran Kız'ın ölümlü üzerine bir ağlama, bir çığlık sona ermektedir. Acı gerçek sürüp gitmekte, Seyran Kızlar ölmektedir. Hem bu ölümler «Ölüm gerçeğinden değil, toplum gerçeğinden» olmaktadır. Oysa ki: «Sağlam bir toplum hayatına inanan, varlığa inanan, yokluğa, hiç'liğe, yenen, ölüm ilgisizliğini yumuşatan, öyle kolay kolay ucuz ucuz ölüme vermeyen toplumdur.»

İşte biz böyle bir toplum olmak zorundayız.

Yazarını yürekten kutlar «Köy Öğretmenine Mektuplar» i bütün okuyuculara sağlıklı veririz.

M. Başaran

(*) Köy Öğretmenine Mektuplar. Ceyhan Atuf Kansu. Toplum Yayınları, 3 lira.

DÖRDÜNCÜ ÇALIŞMA MECLİSİ

Adil Aşcıoğlu

Dördüncü Çalışma Meclisine katılanlardan bir grup

İşçi ve işveren sendikaları ile, Hükümetin önem verdiği Dördüncü Çalışma Meclisi, 25 Ocak Pazartesi günü Ankara İşçi Sigortaları Kurumu binasında, Başbakanın ve Çalışma Bakanının konuşmalarıyla açıldı. Çalışma Meclisinin gündemi sadece 274 ve 275 sayılı kanunların uygulanmasında görülen aksaklıklar ve noksanlıklardan ibaret. Bu iki kanunun 1963 yılı Temmuz ayından beri uygulanması sonunda memleketimizde işçi haklarının uygulanmasında görülen aksaklıklar ve noksanlıklardan ibaret. Bu iki kanunun 1963 yılı Temmuz ayından beri uygulanması sonunda memleketimizde işçi haklarının uygulanmasında görülen aksaklıklar ve noksanlıklardan ibaret. Bu iki kanunun 1963 yılı Temmuz ayından beri uygulanması sonunda memleketimizde işçi haklarının uygulanmasında görülen aksaklıklar ve noksanlıklardan ibaret.

İşveren sendikalarının sözü geçen kanunların işçilere ve işçi sendikalarına tanıdığı sınırlı hakları daha da daraltmak için sarfettikleri çabalar, bu hoşnutsuzluğu haklı çıkaracak niteliktedir. İşverenler grevlerin ulusal ekonomiye zararını, ücret zamlarının

enflasyon yaratıldığını, yeni yatırımlara engel olduğunu haksız olarak etrafa yaymak için durmadan çalışıyorlar.

İşçi sendikaları ise, bu iki kanunla işçilere ve işçi sendikalarına tanınan hakların son derece dar olduğunu bildikleri halde, işçilerin temsil edilmediği bir meclisten seçmelerin yakın olduğu bir devrede bu hakları genişletecek kanunların çıkmasını düşünmüşlerdir. İşçilerin temsil edilmediği bir meclisten seçmelerin yakın olduğu bir devrede bu hakları genişletecek kanunların çıkmasını düşünmüşlerdir.

Aslında işverenlerin ileri sürdükleri iddiaların yerleştiği toplantının daha ilk saatlerinde ortaya çıkmıştır. 1963 Temmuzundan bu yana işçi ücretlerinde ortalama % 9 bir artış olduğu halde fiyatlarda sadece % 4 bir artış olmuştur. Bu resmi rakamlar karşısında işverenler toplu sözleşme düzenini işçi isteklerini yüzünden enflasyon getireceğini iddia etmişlerdir. Yine yapılan grevlerin çalışma günlerinin yüzde 1 i oranında kayba sebep olduğu resmi kayıtlarla anlaşılınca, işçi sendikalarının gelgei güzel grevlere gitmedikleri, yapılan grevlerin de memleketin ekonomik hayatını felce uğratmadığı açıkça görülmüştür.

İşverenlerin ulusal gelirdeki paylarının da bu süre içinde azalmadığı, düşünülecek olursa, sözü edilen iki kanundaki noksanlık ve aksaklıklardan şikâyet hakları olmadıkları anlaşılır.

Bu gerekçeleri Başbakanla Çalışma Bakanı da belirtmişler ve yapılan şikâyetlerin sendika hürriyetini ve grev hürriyetini daraltmağa sebep olamayacağını söylemişlerdir.

Çalışma Meclisinin açılışında Başbakan ve Çalışma Bakanından sonra söz alan Türk İş Başkanı Seyfi Demirsoy, sendika ve grev hürriyetlerinin kısılmaması yolunda alınacak tedbirlere karşı grevlere başvurarak bu gibi haksızlıklara karşı koyacaklarını açıkça bildirmiştir.

Bu şartlar altında işverenlerin Dördüncü Çalışma Meclisini 274 ve 275 sayılı kanunlarda kendi yararlarına yapılımasını istedikleri değişiklikler için bir basamak yapmaları bir hayli güçleşmiştir. Aslında kanunlar, bir takım çıkarıları koruyan kurallardır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, bu iki kanun bir yıldan fazla bir uygulama süresi içinde işçilerin çalışma ve yaşama şartlarında bir değişiklik meydana getirmemiş, işverenler de bu kanunlardan zarar görmemişlerdir. Bu şartlar altında işverenlerin bu iki kanuna karşı cephe almaları ancak ulusal gelirdeki paylarını işçilerin zararına olarak daha da arttırmak, çalışma hayatındaki üstünlüklerini daha da kuvvetlendirmek gibi sosyal adalet ve demokrasinin ilkelere aykırı isteklere dayanmaktadır.

İşçi, işveren ve hükümet temsilcilerinden yeterince kişi olmak üzere 21 temsilciden meydana gelen bir komisyon Sendikalar Kanununa, 21 kişilik diğer bir komisyon toplu sözleşme kanununu incelemeye başlamıştır. Bilindiği gibi Sendikalar Kanununun uygulanmasında beliren ilk uyumsuzluklar özellikle devlet kesiminde çalışan işçiler yönünde çıkmıştır.

Bazı devlet kesimi işletmelerini yönetenler çalıştırdıkları işçilerin Emekçi Sendikası Kanununa bağlı olduklarını ve bu yüzden memur sayılarak işçi sendikalarına giremeyeceklerini ileri sürmüşlerdir. 274 sayılı kanunun ikinci maddesindeki bir ifade bozukluğundan çıkan bu uyumsuzluklar, sonunda mahkeme kararları ve Yargıtay Dokuzuncu Hukuk Dairesinin yerinde bir iktidarı ile çözülmüş ve bu işçilerin sendika kurma ve sendikalara üye olma hakları açıkça tanınmıştır.

Bununla beraber Çalışma Meclisinin Sendikalar Kanununu inceleyen komisyonu, ilk iş olarak ele aldığı 274 sayılı kanunun ikinci maddesindeki devlet kesiminde çalışan işçilerin sendikal haklarına ait fıkrasını, yeniden kaleme alarak açıklığa kavuşturmuştur.

Sendikalar Kanununun Komitesi, işveren temsilcilerinin kanunun üçüncü maddesinde değişiklik yapılarak işyerinde çalışan kısmı şefi, usta, postabasi gibi işçilerin de işveren vekili sayılması, ve bunların böylece toplu sözleşmesinin kapsamı dışında tutulmasını sağlamak yolundaki istekleri kabul edilmemiştir. Bilindiği gibi işverenler toplu sözleşme görüşmeleri sırasında daima bir kısım işçiyi bunların kendilerine yakınlığı, dolayısıyla toplu sözleşme dışında bırakmak istemişlerdir. Bunun için de postabasi, ustabaşı gibi işçilerin bile,

işveren adına hareket eden işveren vekilli durumunda olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Gerçekten toplu sözleşme görüşmeleri sırasında birçok sendikalar, bu düzenin başlangıcında uyumsuzlukları imkân ölçüsünde azaltmak amacıyla, aslında işveren vekilli durumunda olmayan bazı işçilerin toplu sözleşme kapsamı dışında bırakılmasını kabul etmişlerdir. İşverenler bu fiil durumdan da memnun olmayarak 274 sayılı kanunun üçüncü maddesinde yapılacak değişikliklerle bu fiil durumu kanunlaştırmak istemişlerdir.

Toplu Sözleşme Grev ve Lokavt Kanununu inceleyen komisyonunda ilk ele alınan konu bu kanunun altıncı maddesinin böyle bir isteği karşılamaya imkân vermediğini söylemişlerdir. Şimdi komisyon, sendikadan istifa eden işçilerin toplu sözleşme hükümlerinden ancak dayanışma siddeti demek suretiyle faydalanmakta devam edebileceklerini esasın kabul etmiştir.

Böylece toplu sözleşme görüşmelerinde uzun tartışmalara yol açmış bulunan bir madde açıklığa kavuşmuş olmaktadır.

Üç gün sürecek olan Çalışma Meclisi çalışmalarının ilk gününde iki kanunun birer maddesi birer maddesi bağlanabilmiştir. Bu karar süre içinde 274 ve 275 sayılı kanunların bütün aksaklıklarının ele alınıp çözümlere bağlanmasına elbette imkân yoktur.

Fakat Çalışma Meclisi çalışmalarını işçi sendikaları bakımından başarılı olacaktır. Çünkü sendika ve grev hürriyetlerinin daraltılması yolunda yaratılmak istenen eğilim bir yandan dayandığı haksız ve yersiz gerekçeler, diğer yandan sendika liderlerinin savunmaları karşısında, yenilgiye uğramıştır.

Masa Başı Gerçekçiliği

(Başarılı 15'inci Sayfada)

«Ahtapotun Kolları»nda, Çolpan Palay ile Alişık-Eray çiftleri başta olmak, bunların katıldıkları sahneler başta olmak üzere bu çeşit sıralanmış filmin başından sonuna kadar gidiliyor. Seyirciyi kendi kadar anlayışlı bulmayan sinemacılarımızın başvurdukları bir başka yol olayları şişirerek, seyircinin gözüne sokacak şekilde pertavsız la büyütmüşlerine vermektedir. Avruntuların, bir filmi ne kadar zenginleştirdiğini bugüne kadar hemen hiçbir sinemacıımız anlamış değildir. Bunu anlatan sinemacı çıksa bile, o da ayrıntının usul kullanılması gerektiğini düşünmemiştir. «Ahtapotun Kolları»nda birkaç kere kullanılan telefon konuşmaları sahnesi bunun en açık örneğidir. Üzerine basmadan uzakta, belli belirsiz bir ses ve görüntü «fon» u olarak kullanılsaydı sahneye büyük bir zenginlik verecek olan bu telefon konuşmaları, her biri üzerinde basılı basılı, ayrı ayrı tablolar olarak verince, aksine bütün gerçek duygusunu silip süpürmekte, kaba gerçekçilik yalın gerçeği öldürmektedir.

GERÇEK SAYGISIZLIĞI

Yalın gerçeğin gücüne inanma, yitmiş böylece giderek bir gerçek saygisizliğine varmaktadır. «Artist olmak için evinden kaçan genç kızın başına gelenler», sanki yeteri kadar zengin malzeme ve remiormuş gibi süslemelerle, hikâyeyi dallanıp budaklandırmalar

la, ticari öğeler katmakla işe girişen sinemacı, sonunda bunları bile kâr etmediğini görerek bu kez uzatmalardan medet ummağa başlamaktadır. «Ahtapotun Kolları»ndaki dans salonu sahnesi, kovalamaca sahneleri, telefon konuşmaları sahneleri... yalın gerçeğe uzaklaşan yönetmenin sonunda nasıl bir çıkmaza saplandığını açıkça ortaya koyuyor. Fakat yalın gerçeğe uzaklaşma yalnız bu çıkmaza kalsa yine iyi. Oyuna, «film hikâyesi», bu hikâyeyi düzenli sonunda öyle bir noktaya getiriyor ki, sinemacı ister istemez, eski Yunan oyun yazarlarının, içinden çıkılmaz durumları çözmek için makineyle sahneye indirdikleri Tanrı'lar (deus ex machina) cesidinden işlemlere baş vurmak zorunda kalıyor. Hem de bu işle, eski Yunan oyun yazarlarının çok gerilerde bırakarak: Eski Yunan oyun yazarları «deus ex machina» yı hemen her vakit oyunun sonunda kullanırlardı. «Ahtapotun Kolları»nda bu filmin başında ortaya çıkıyor bütün film boyunca devam ediyor Eski Yunan oyun yazarları bir oyunda hemen her vakit ancak bir Tanrı'ya ve Ja Tanrı gücü tasvan bir canlıya bas vururlardı. «Ahtapotun Kolları»nda bunlardan üç tane (ik' pilot bir hostes) var... Sinemacılarımız, gerçeğe saygı göstererek ona oyun oynamağa kalktıncası asıl oyna selenin kendileri olduklarını acaba ne vakit öğrenecekler?...

FILİZ FILİZ FILİZ FILİZ FILİZ FILİZ

Filiz
USTUN
ÇAYI

USTUN VASIFLI ÇAYLARIN HARMANI İLE HAZIRLANMIŞTIR

T. C. TEKEL İDARESİ

Sanatın dost görünen Düşmanları

Memet Fuat

Refik Erduvanın gelişmelerini anlamaya değerlendirmeye çalışılan bir süredir bazı şeylere içten içe bakıyorlardı. Konuşulan, ama söylenmeyen, ortaya vurulmuş pek de kolay olmayan bazı ince duymalar vardı. Haldun Taner'in toplumsalcılığı sulandıran, cansız «Kıyamet» kılın, san'atsızlaştırılan «Kıyamet Ali Destanı» gibi, «Gözlemci Kaparım Vazifemi Yaparım» gibi oyunları başka bir söylemde: yoplumculuğun «istismar»ıydı; Yıldız Kneten'in, hele Şükran Güngör'ün Brecht'i anlamadığı (sevmeden), yanlış yorum yaparak oynayıtları, hep üzücü, acı durumlardı. Ama fazla derinleşmeden, şöyle bir bakınca, Haldun Taner'in oyunlarını olumlu görmek, hiç değilse «yararlı» saymak, «Üç Kuruluşuk Opera» nun yüksek düzeydeki oynanışına kapılıp gitmek mümkündür. Gülriz Sururi-Engin Cezzar topluluğunun şu günlerde oynamakta olduğu «Direkler Arasında» nun durumu ise bambaşka. İnsan bu topluluğu yönetenlerin o oyunu nasıl seçtiklerine, bu toplulukta yer alan «sanatçıların» o oyunda oynamaya nasıl katılan diklarına akıl erdiremiyor. Arif Erkin (müzik), Mehmet Akan (danslar), Tuncay Çavdar (dekor) Sevin Çavdar (kostüm), sonra da Genco Erkal (sahneye koyan): bütün bu seçme sanatçıları o oyun la günlerce içli dışlı oluyordular da yaptıkları işten tiksiniyorlar, sanatçılıklarını sattıklarını «kışkırtıcı» sezmiyorlar. Hele bir Ükür Tamer, bir Arif Erkin profesyonel tiyatrosu seyircisinin önüne ilk oyunla çıkmaktan çekinmiyorlar. «Biz üstümüze düşeni iyi yapmakla görevliyiz» gibi bir anlayışa sığınıp bütün suçları Refik Erduran'a, ya da tiyatrosu yönetenlere, Gülriz Sururi ile Engin Cezzar'a yüklemek soylu, dürüst bir davranış değil. Genco Erkal'dan en küçük oyuncuya kadar herkes bu «bütün» den, «Direkler Arasında» dan kendine düşeni alıp taşıyacak ister istemez.

REFİK ERDURAN'IN YAZISI

Gazetelerin ısmarlama eleştirmenleri bu oyunu da övcekler -gerçekten beğenecekler belki de-, magazinler boy boy resimler basacak; müziğin, danslarının, dekorunun kostümlerinin, sahneye konuşunun, oynanışının başarısına Gülriz Sururi'nin güzelliği de eklence sürüp gidecek. Oyuncuları, seyircileri harcamakla yetinmeyen, «zekâ» sını daha ilerlere de ulaştırmak isteyen Refik Erduran ise oyununa karşı çıkanları salt «toplumcu eleştiri» adına konuşan, «sanat» değerlerini tanımayan kişiler olarak gösterecek. 23 Ocak 1965 tarihli Milliyet'de çıkan «Sol Tiyatro Üstüne» başlıklı yazısı şöyle başlıyor:

«27 Mayıs sonrasının getirdiği uyumaşa belbağlayan bütün aydınlarımızın ilk ökevi (...) sosyalist düşünce adıyla kamu oyu'na sunulan fikirler arasında terslikler, sakathıklar ve özenti belirtileri gördükçe gereken uyarıyı yapmaktadır.»

Demek ki, Refik Erduran «Sol Tiyatro Üstüne» yazarken sağdan bakıyor. «27 Mayıs sonrasını getirdiği uyumaşa belbağlayan» bir aydın Okuyalım:

«Arasra şu ya da bu grup milliyetçiliği çekilene alır, aynı kendi gibi düşünmeyen herkesi içli yetici olmamakla suçlamağa kalır. Son zamanlarda bu davranış sosyalizm konusuna da buluşmak eğilimindedir.»

Yerinde bir uyarı. Gene okuyalım:

«Bugün Türkiye'de terör yok. Hatta toplumumuzun ufak bir kesiminde, soyut tabir olunan zümre ile yarı aydınların kaynaştırma çevrelerinde sol düşüncenin özentili ve sulandırılması şekilleri bir çeşit moda konusu bile oluyor. (...) Sırf efenlemek için efenlemek her zaman çocukça bir davranıştır ama, kabadayılık gösterilerinin hiçbir tehlike getirmedikleri sokaklarda atılan nâralar bütünü gülünç oluyor. Unutulma-

«Direkler Arasında»nın bir sahnesi
İhraç malı..

malıdır ki, bir fikir akımını sulandırmama bir yolu pisirikça davranmak ise, bir başka yolu da bu akımı bir ucuz kahramanlık haline getirmektir. (...) Bu bakımdan san'at ile ideolojinin ilişkisi gibi çok çapraşık bir konunun her çeşit gösteriş çabasından uzak bir soğukkanlılıkla ele alınması gerekir.»

Bunlar da çok doğru sözler. Arkasından birtakım sorular geliyor. Gene uyarıcı, «toplumcu eleştiri» adına çok yüzyeide düşünenleri daha derine inmiye çağırın sorular:

«İnsan yaşayışını bütün yönleriyle gösterirken sol değerlere dayanacak, o arada gerekirse sol kişilerin yanlış davranışlarını da belirtmek kadar esnek bir anlayışa sol tiyatrodan yer olmalı mıdır? Yoksa sol tiyatro sahneye ancak, Ey ahali, kendiniz kimseye soydurmayın, gibisinden seslenişlerin kahn çizgileriyle mi çıkmalıdır?»

Sorular böylece sürüyor. Sonunda, en kati «toplumcu eleştiri» nin görüşü şöyle özetlenmiş:

«Deneyebilir ki: Uzunboylu san'at kavgalarını strası değildir; tiyatro bir propaganda aracı olmayı göze alsın, kendini gazete fıtracılığı ile bir tutsun, söyleyeceğini hep kelimelerin altına çize çize söylesin, seyirciyi aksiyona çağırmanın temsilere yer vermesiz.»

Refik Erduran'ın cevabı şöyle: «Bu da bir görüştür; üstünde durulabilir. Ancak o zaman da karşınıza yeni sorular çıkar. Bugüne kadar dünyanın çeşitli yerlerinde tiyatrosu o seviyede bir araç olarak kullanma denemelerinin hiç-biri umulan sonucu vermemiştir. (...) Başka yerlerdeki denemeleri otuz beş yıl geriden izlemenin ve bu arada oralarındaki yanlışları tekrarlanmasını kimseye yaraşmaz. Sovyetler Birliği'nde tiyatrosun birçok zikzaklardan sonra geldiği nokta ve günümüzde bütün sosyalist kampın bu alanda ki çalışmalarının aldığı yön çok ibret vericidir. Bu da ayrı bir inceleme konusu olabilir.»

Yazar çok önemli bir noktaya daha dokunuyor:

«O denemelerin doğurduğu sahne metod ve üsluplarının hep tuhaf bir kaderi olmakta, bunlar üst sınıflar tarafından tutulup alt sınıflardan ilgi görmemektedir. Kendisine saldıran bir kimse bu saldırıyı alkışlarsa, camının yandığı pek şüphelidir. Bu yönde ısrar edilecekse bambaşka çok daha açık, çok daha kahn çizgili üsluplar bulunması gerektiği ortadadır. Diyelim ki, o da oldu Ortaya çıkacak eserler nerede oynanacak? Büyük şehirlerin eğlence semtlerinde yüksek fiatlarla gösterilen eserler kitlelerden uzak kalacağına göre, öyle bir tiyatrosun icra bölümünün gereken yerlerde ve gereken çapta daha önce kurulması şarttır.»

Bu sözlerin kapitalist ülkeler için, o arada bizim memleketimiz için söylendiği açık. Burada şöyle bir yanılma var, bence: Büyük şehirlerin eğlence yerlerinde yüksek fiatlarla oynanan oyunları gör miye gelenler bütünüyle halktan kopmuş kişiler değildir. Halk sözcüğü onların çoğunu kapsar. Memleketimizdeki sosyalist eğilimler aydınları «halk dışı» sayıyor. İkkel Marxizm açısından bakılırsa,

Refik Erduran haklı görünür; ama Türkiye'nin durumuna o açıdan bakmak bir yanılma en başta. Onun için de, «Bizde tiyatrosun hiç, bir toplumsal etkisi olamaz, tiyatrodan bir yarar beklememeliyiz», gibi bir yargıya gitmemek gerekir. Ayrıca, san'atçı karşındakilere göre konuşan, herkeşe anlayacağı sözü eden bir kimse olarak da görülmemeli. Neyse, bütün bunların ötesinde, Refik Erduran, sonunda, ne diyor, onu okuyalım:

«Gerçek olan şudur ki, görülen durumda tiyatrosun toplumların uyanışına yapabileceği asil yardım san'at seviyesindedir.»

San'at sevdesi! Bu da doğru bir düşünce ya, «Direkler Arasında» yazarından gelince, bir sarıslıyor insan. Ayrıca, «toplumcu eleştiri» nin yanlışlarını belirtirken söyledikleri de, birdenbire düşünürler. Şu günlerde, bir çok sevilen san'atçıyı bozuk para gibi harcıyan «Direkler Arasında» kepezelliği kapalı gışe giderken Refik Erduran'ın böyle sözler etmesi «sanat» adına çıkış yapması çok kötü birşey. Bence, bu davranış «zekâ» yı fillân da aşılıyor artık...

DİREKLER ARASINDA

Doğrudan doğruya yazılı oyun düşünülürse, sanat değeri niteliğine ulaşan nesil var. «Direkler Arasında» nun? Konu mu, tema mı, kuruluş mu, dil mi, kişiler mi, bütünü bildirisi mi, tek tek bildiren mi? Cinsel çözümlemeler mi yapıyor? Nerde? Bütün kişiler, en bayağısından, bir iki kaba çizgiyle çizilmiş, orta malı tipler. Bu bilinen tiplere dayanıp o günleri havası mu verilme isteniyor? Hayır, o da yok. Turistlere eski İstanbul kartpostalları: Tu lumbacılar, modernize (!) edilmiş hamam aienleri. Bir de Ermeni komitacı. Amerika için çok iyi düşünülmüş... İşini biliyor Refik Erduran. Ama nedense kendini olduğu gibi göstermek istemiyor, bütün bu dolapları «sanat» diye savunabiliyor sanıyor. Oysa yazılı oyun bakımından hiçbir sanat değeri olmayan bir parça bohça «Direkler Arasında». Ama iyi oynanıyor Beylerin akillarından

geçenleri bilmek gibi, nasıl jurnal yazdığını anlatmak gibi, koca karmalı espriler gibi, yarı çıplak danslar gibi türlü tuzaklara bayağılaştırma işlerine karşı direniş ayakta durmayı başarıyor oyuncular. Müzik, danslar, dekor, kostüm, hepsi belli bir düzeyin üstünde. Bu başarıları gene de oyunu «bütün» olarak kurtaramıyor, yalnızca köklü bir «düşüncü» yaratıyor insanda, o başarıları sağlıyorlar adına.

DÜŞÜNÜLMESİ GEREKEN

BİR İKİ NOKTA

Sanatta dürüst kalmak diye bir şey var. Yaş «stüdyo» vermemek. Sanat yolunda inanmadığı, doğru bulmadığı hiçbir şeyi yapmamak. Başkalarıyla çekişirken olmasa da, kendi kendine kaldığımda her sanatçıya durup düşünmesi gerekir. Doğru bulmadığım şeyler yapıyor muyum? Yapıyor, sam, ne için? Bir Engin Cezzar lıyce düşünmeli bunu. Bu harcaması «çaresiz» bir durum mu yaratıyor? Yoksa ucuz bir yenilme mi? Tiyatrosun kadrosunda olduklarından kendilerine verilen görevleri yapmak zorunda kaldıkları söylenenler, örnekte bir Mehmet Akan düşünmeli: Ne için? Bir Tuncay Çavdar... Hele o, ne çabuk!

Gençlikte, işin başında «sanat» a bağlı kalmak çok kolay. Teklifler gelmeden önce... Dudak bükme, gülümseme, sanattan kayıp glendelere küçüksemeyle bakmak... Oysa onlar da başta güçlüydüler, onlar da sanata bağlıydılar belki de «en az sizler kadar» kabiliyetliydi. Sonra teklifler geldi, kadrolara girdiler. Önemli gibi görünen ilk kaymaları arkası kesilmedi. Örnekte bir Genco Erkal durup düşünmeli bunu... «Genç Oyuncular» dan «Direkler Arasında» ya doğru bir çizgi çizilen durup düşünmeli...

Gülriz Sururi-Engin Cezzar topluluğu ya üstten gelen bir anlayışla, ya da alttan gelen bir işle şu günlerde bu kötü durumdaki kurtulmanın yollarını aramassa, sonra hiç aramaz sanırım. Akşır, benimserler de, beğenmeyenlere kızıya başlarlar

ATEŞE DÖNÜK

Gecede ayaklarım ağır kurşun mafsallarım
Yürüyorum bir dağ yolunda ateşe dönük
Biraz yaklaşır mısın kur çiçeğim öksüz papatyam
Sülfürsüzüm çevrilmişim yalnız sana anlatacağım
İşte ateşledim cigaramı bir soluk aldım
Tütün bastım yarama tuz koydum çaresiz
Oysa damarlarım vuruyor dağ başlarına
Eritiyor karanlığı ilkin gözlerin sonra dudakların
Yanan sigaramın dumanında görüyorum seni
Hep onsekiz Ağustos hep kızgın bir bakır
Sonra bir Akdeniz sabahı aydınlık yüzün

Rüzgârı bir denizle kolkola kıyada sen
Kırık bir aynanın parçalarında sen
İlkin saçlarını görüyorum tanıyamıyorum
Sonra yüzünü dönüyorsun biraz Temmuz güneşi
Öyle bir silüetin olmalı rüzgârda biraz sarı
Tek tek ufak ufak çizgiler kâğıtta
Eğilirim suya yaprakların arasından bakarım
Yüzünü bir yanı başlar konuşmağa
Omuzumu sarsıyor anılar yürüyelim biraz
Kolay mı çığlıklara yürek tutmak
Biraz zehir sert içki sonra bir yudum soda
Bir soluk bir soluk daha tut beni düşeceğim
Yaklaşıyor uzaklardan gelen bir türkü
Önce seni sonra bir kenar mahalleyi
İki saatdir karamsarım ayakta duramıyorum
Doğrulacağım sabaha yaklaşıırken dağ başında
Mavi bir demir kadar sert olacağım.

Ömer Faruk Toprak

YEDİTEPE

SON YAYINLAR

Orhan Kemal
ÇAMASIRCININ KIZI

Hikâyeler 300 Kuruş

Mehmet Seyda
OYUNCAKÇI DÜKKANI

Hikâyeler 200 Kuruş

Halikarnas Balıkcısı
YAŞASIN DENİZ

Hikâyeler 500 Kuruş

Posta Kutusu No. 77 İSTANBUL
(YON - 005)

Kurtuluş Savaşı Destanından

ÜÇÜNCÜ BAB

YIL 1920

Düşman ordusu başladı
Yürümeğe.
Ateşi ve ihaneti gördük,
Düşman ordusu yine başladı yürümeğe
Akhisar

Karacabey,
Bursa ve Bursanın şarkında Aksu
Çarpışarak çekildik...

920'nin
29 Ağustos
Uşak düştü.

Yaralı
Ve dehşetli kızgın
Fakat toprağımızdan emin
Dumlupınar sırtlarındayız.
Nazilli düştü...

920 senesi
Şubat,
Nisan
Mayıs
Ayları.

Ateşi ve ihaneti gördük.
Dayandık

Dayanmaktayız..
1920 Şubat, Nisan, Mayıs
Bolu, Düzce Geyve, Adapazarı
İçimizde hilafet ordusu
Anzavur isyanları.

Ve aynı sıradan
3 tegrini evvel Konya.
Sabah.

Beyaz asker kaçağı ve yeşil bayrağıyla Delibaş
Girdi şehre.
Alaeddin tepesinde üç gün üç gece hüküm sürdüler.
Ve Manavgat istikametlerinde kaçıp
Ölümlerine giderken
Terkilerinde kesilmiş kafalar götürdüler...

Ve 29 Kanûnevvel, Kütahya
Dört top

Ve 1800 atlı bir ihanet
Yani Çerkes Ethem.

Bir gece vakti
Kilim ve halı yüklü katırları
Koyun ve sığır sürülerini önüne katıp
Düşmana geçti.

Yüreklere karanlık
Kemerleri ve kamçuları gümüşlüydü
Atlari ve kendileri semizdiler...
Ateşi ve ihaneti gördük.
Ruhumuz fırtınalı, etimiz mütehammil,
Sevgisiz ve ihtirassız çıplak devler değil
İnanılmaz zaafı, korkunç kuvvetleriyle
Silâhları ve beygirleriyle

İnsanlardı dayanan..

Beygirler çirkindiler

Bakımsızdılar

Hasta bir fundalıktan yüksek değillerdi.

Fakat bozkırda kişneyip köpürmeden

Sabırlı ve dolu dizgin koşmayı bilirlerdi.

İnsanlar uzun asker kaputluydu

Yalnayaktı insanlar...

İnsanların başında kalpak

Yüzlerinde keder

Yüreklerinde müthiş bir keder vardı...

İnsanlar devrilmiştiler, kederli ve ümitsizdiler.

İnsanlar etlerinde kurşun yaralarıyla

Köy odalarında unutulmuşlar.

Ve orda sargı

Deri

Ve asker postalları halinde

Yan yana, sırt üstü yatıyorlardı.

Koparılmış gibiydi parmakları saplandığı yerden

Eğrilip bükülmüştü

Ve avuçlarında toprak ve kan vardı...

Ve asker kaçakları

Korkuları, mavzerleri, çıplak ölü ayaklarıyla

Karanlıkta köylerin içinden geçiyorlardı,

Acıkmışlar,

Merhametsizdiler,

Bedbahtlılar.

Şoşenin ıssız beyazlığına inip

Nal sesleri ve yıldızlarla gelen atlıyı çevirip

Ve Bolu dağında ekme bulamadıkları için

Deviriyorlardı uçurumlara

Şayak, cigara kâğıdı tuz ve sabun yüklü yaylıları...

Ve çok uzak

Çok uzaktaki İstanbul limanında

Geceğin genç vakitlerinde

Kaçak silâh ve asker ceketi yükleyen lâz takaları,

Hürriyet ve ümit

Su ve rüzgârlar.

Onlar suda ve rüzgârda ilk deniz yolculuğundan beri vardılar

Tekneleri kestane ağacından

Uç tondan on tona kadardılar

Ve lâkin yelkenlerin altında

Fındık ve tütün getirip

Şeker ve zeytinyağı götürüyorlardı.

Şimdi büyük surlarını götürüyorlardı.

Şimdi, denizde bir insan sesinin

Ve demirli şileplerin kederlerini

Ve Kabataş açığında sallanan

Saman kayıklarının fenerlerini

Peşlerinde bırakıp

Ve karanlık suda düşman kuvvetlerinin önünden akıp

Küçük,

Kurnaz

Ve mağrur

Gidiyorlardı Karadenize.

Dümende ve başaltında insanlar vardı ki

Sırtı lâcivert hamsilerin ve mısır ekmeğinin

Zaferi için

Hiç kimseden hiçbir şey beklemeksizin

Bir şarkı söyler gibi ölebilirlerdi...

Nâzım HİKMET

MASA BAŞI
GERÇEKÇİLİĞİ

Nijat Özön

TİPİK ÖRNEK

Sinemacılarımızın gerçek karşı-
sındaki tutumlarını, gerçekçilik
söylüşlerini «Ahtapotun Kolları»
kader açıklıkla ortaya koyabilen
bir örnek güç bulunur. «Ahtapo-
tun Kolları» nı bu konuda niye
bu kadar örnek diye gösteriyor-
muş? Çünkü bu film herşeyden ön-
ce sinemacılarımızın hepsinin çok
çok önemli özellikleri bir konuyu,
aynı konuyu olmak hayaline
kaynak genç kızların başına ge-
lenleri anlatıyor. Manisa'daki
okullarda bu konuda kaçıp İstan-
bul'a gelen film kahramanının
aynı konuyu, gerçekçilikle kızın
aynı konuyu... Filmde yapımcı, yönet-
men, senaryocu da, oyuncuları
da, tekniklerini de buna benzer
bir olayla karşılaşıyorlar.
Her şeyde buna benzer olayla-
rı, sonunda gösterilerin yaban-

dar, sinemacılarımızın gerçek kar-
sındaki tutumunu konusunda bizi
hangi film aydınlatabilir? Filmin
yönetmeni Nevzat Pesen, son za-
manlarda «İkimize Bir Dünya»,
«Hızlı Yaşayanlar» gibi filmleriyle
sinemamızdaki gerçekçi akıma
katılan, bu yolda birşeyler yap-
maya çalışan bir sinemacı oldu-
ğundan, «Ahtapotun Kolları» bir
«istisna» da sayılamaz. Pesen'in
hem yapımcı hem yönetmen hem
de senaryocu olarak çalışması,
yani tasarladığını istediği gibi
gerçekleştirebilecek durumda ol-
ması üstelik bu «örnek» e da-
ha da önem kazandırmaktadır.
Kısaca, «Ahtapotun Kolları» her
şönde «tipik» bir örnektir.

ZURNANIN ZİRT
DEDİĞİ YER

Bu biraz uzun ama gerekli gi-
rişten sonra, sinemacılarımızın
gerçek karşısındaki tutumlarını
incelliyebiliriz. Filmin daha ilk
ayrımında (sequence) ortaya çı-
kar temel yanlış şu: Sinemamız,
gözünün önündeki gerçeği, ele al-
dığımız örneğe göre üstelik her-
kesten daha iyi bildiği gerçeği, söy-
le elkin tersiyle bir yana itiyor,
onun yerine bir «film hikâyesi» ne
dayanan gerçeği, film gerçeğini
koyuyor. Film hikâyesine dayanan
film gerçeği ise gücünü günlük
yaşayıştaki, sokaktaki yavaş ger-
çekten değil, ancak masa başı
gerçekliğinden alır. Nedir masa

baş gerçeği? Sinemacıya ya-
şadığı, gözlediği, denediği gerçe-
leri bir yana bırakıp, kafasında
belli kalıplara, önyargılara, «el-
bise patronu» işi gören daha ön-
ceki örneklerle göre belirlediği bir
gerçekçilik... Bir adam düşünün
ki Anadolu'yu hiç görmemiş, de-
laşmamış ya da şöyle bir transit
geçmiş, kafasında Anadolu üzerin-
de sıradan buradan okunup işli-
miş şeylerden meydana gelen belli
belirsiz izlenim yığını var. Bu iz-
lenim dağarcığıyla masanın başına
geçip «Adım adım Anadolu'yu
yaşıyor. Ya da Anadolu'yu gerçek-
ten adım adım dolaşmış» ama, gö-
rüp örneklerini yazıya dökmeye
kalkınca kafasındaki «resmî Ana-
dolu eJebiyatı» nı bir türlü ata-
mıyor. «Ahtapotun Kolları» ndaki
gerçekçilik de bu çeşitten. Bu alış-
kanlık sinemacılarımızın öylesine
ilklerine ilmiş ki, bir çeşit şart
h refleksiye yol açıyor, senaryosu-
nu tasarlamağa başlayınca aynı
anda bu şartlı refleks hiç şaşma-
dan işlemeye başlıyor, bir «film
hikâyesi» nin bütün öğeleri birbi-
ri ardından sökün ediyor: «Artist
olmak için kaçan kız uçağa bine-
cek de, uçakta evine mektup ya-
zacak da, mektubu düşürecek de,
mektubu düşürecek de, mektubu
düşürdüğünü farketmeden uçak-
tan inecek de, düşen mektubu
hostes bulacak da, genç kızın kaç-
tığını anlayacak da, kız felâket

ten kurtarmak için çırpınacak
da, yardım istemek için gidip pi-
lotları bulacak da, iki pilota hos-
tes İstanbul kazan onlar kepece
genç kıza arayacaklar da, birkaç
kere birbirlerini farketmeksizin
teğet geçecekler de, v.s., v.s... Bütün
lelikle «Ahtapotun Kolları» nın
yönetmeni her seferinde yahn ger-
çekten ne kadar uzaklaştığını
düşünmeden ihtimaller hesabının
bütün basamaklarında oynamakta-
dır. Ama bir «film hikâyesi» bu
kadarla kalmaz, başka özellikleri
de vardır. Bunlardan biri yahn
gerçeği fazla yavan bulan sinema-
cının bunu işlemeye, süslemeğe
kalkmasıdır. Bunun sonucu ola-
rak film hikâyesi gittikçe dallanıp
budaklanır, sağa sola kol ver-
meye başlar, ana konunun yanın-
da yan hikâyeler baş gösterir.
Nitekim «Ahtapotun Kolları» nda
asıl konuyla hiç mi hiç ilişkisi ol-
mayan, gösterim odasında bile ke-
silse eksikliği farkedilmeyecek
bir düşmüş kadın, dostu, kız iyil-
kalbli doktor-hikâyesi var. Bu hi-
kâye, aynı zamanda «film hikâye»
lerinin kaçınılmaz «ticari» öğeleri
sınıfına girer. Sinemacı, yahn ger-
çeğin seyirciyi çekecek güçte ol-
duğuna inanmadığı için bu çeşit
«ticari» öğeleri ilmin ötesine be-
risine serpiştirir. Acıklı-gülmeye
olaylar, ağırbaşlı-komik kişiler
birbirini izler, birbirine kenetlenir.
(Devri 13 ücü Sayfada)

Türk - İş Genel Sekreteri sayın Halil Tunç'un ortaya attığı dış ticaretin devletleştirilmesi meselesi, bu hayati konunun aydınlatılmasına bakımdan son derece faydalı oldu. Biz bu yazıda dış ticaretin devletleştirilmesi lehinde ve aleyhinde ileri sürülen bütün delilleri toplamaya ve bir sonuca varmaya çalışacağız:

1 DİŞ TİCARET, GENİŞ ÇAPTA DOVİZ VE SERMAYE KAÇAKÇILIĞINA YOL AÇMAKTADIR: İleri sürülen rakamlara itiraz olmuştur da, hiç kimse geniş çapta bir sermaye ve döviz kaçakçılığının mevcudiyetini inkâr etmemiştir. Söylenen dış ticaret devletleştirilse de, kaçakçılığın tamamen önlenemeyeceğidir. Yurt dışındaki işçilerin ve yabancı turistlerin karaborsadan Türk parası sağlamları yoluyla, kaçakçılık beslenecektir. Diğer taraftan, kaçırılan dövizin bir kısmı, lüks ithalat şeklinde de olsa, yurda dönmektedir.

Bu iddialar döviz ve sermaye kaçakçılığını önlemek amacıyla dış ticaretin devletleştirilmesi tezini fazla zayıflatmamaktadır. Zira devletleştirmeyle, kaçakçılık belki tamamen kalkmayacak, ama hiç değilse azalacaktır. Sonra yurt dışındaki işçilerin dövizlerini yurda çekmek, turistlerin dövizlerini Türkiye'de bozdurmalarını sağlamak amacıyla alınacak başka tedbirlerle de, kaçakçılığı besleyen kaynaklar bir dereceye kadar kurutulabilir. Diğer taraftan kaçırılan dövizin bir kısmının, lüks ithalat yoluyla yurda dönmeye de tasarrufları tüketime kaydırılan bir cins sermaye israfı sayılabilir.

Acaba herkesçe kabul edilen geniş çaptaki sermaye ve döviz kaçakçılığı, devletleştirilmenin dışında başka tedbirlerle önenebilir mi? Devletleştirilmeye karşı olanlar, bu konuda tedbir göstermekten kaçınmışlardır. Bu kimseler, kaçakçılığın nedenleri üzerinde de durmamışlardır. Oyle görürler ki, kaçakçılığın belli başlı nedenleri, geniş çapta dış ticaret ve ödeme açığı dolayısıyla Türk parasına karşı duyulan güvensizliğin yanı sıra siyasi bakımdan durumu emniyetsiz bulmayan bir kısım yatırımcı zihniyetten voksun iş adamlarının kendilerinin ve ailelerinin geleceğini dışarda servet biriktirerek ve mülk edinerek sağlama bağlama endişesidir. Nitekim Türk gazetelerine idân veren yabancı bankalar ve emlak firmaları, «Paranızın emniyetini bankamız sağlar. En değerli villaları biz satıyoruz» sloganlarıyla, bu memleketin kazanılan paraları dışarda yan gelip yatmak isteyenlerin emniyet hissine hitap etmektedirler. Prof. Ustünel, bu bakımdan her yıl 30-40 milyon dolar, net sermaye kaybına uğradığımızı hesaplamaktadır.

Kalkınma yolundaki bütün az gelişmiş ülkelerde durum budur. Siyasi istikrarsızlığı, sosyal çalkantıları, köklü reformları göze almadıkça ölemeye imkân yoktur. Köklü reform ihtimalleri ise, servet sahiplerinin çoğunu, dışarda emniyet aramaya sevk etmektedir. Bu temel çelişmenin çözülmesi, yarım tedbirler yerine, dış ticaretin devletleştirilmesi gibi köklü tedbirleri zorunlu kılmaktadır. Diğer taraftan, az gelişmiş bir ülke, kalkınma hızından büyük fedakârlıklar yapmadıkça Dolar ve Mark ile boy ölçüşebilecek sağlamlıkta bir paraya sahip olamaz. Kalkınma hızının geniş ölçüde yavaşlatılması göze alınmayacağına göre, az gelişmiş ülke parasına olan güvensizlik sürüp gidecektir. Demek oluyor ki, döviz ve sermaye kaçakçılığının temel nedenlerini uzunca bir süre alınılmış tedbirlerle önlemeye imkân yoktur. Bu sebeple kaçakçılığın belli başlı kanalı olan dış ticaretin devletleştirilmesi suretiyle, kaçakçılığın temel yolunu kapama ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Dış ticaretin devletleştirilmesi, tek başına derde çare değilse bile, yine de etkili bir tedbirdir.

2 DİŞ TİCARETİN DEVLETLEŞTİRİLMESİ TİCARET HADLERİNİ DÜZELTEBİLİR: Türkiye gibi az gelişmiş ülkeler, muhtaç oldukları makina, teçhizat v.s. gibi malları, sattıkları tarım mallarına nazaran gittikçe daha pahalı alma durumundadırlar. Başka bir deyişle, ticaret hadleri az gelişmiş ülkelerin aleyhine işlemektedir. Bu durum, ancak ticaretin dünya çapında organizasyonu ile düzeltilebilir. Türkiye de, devletleştirme yoluyla, özel ellerde donmuş ticari münasebetlerini çeşitlendirerek ve büyük satıcı durumunun sağladığı pazarlık gücünden faydalanarak ticaret hadlerini bir dereceye kadar iyileştirebilir. Nitekim Halil Tunç'un Sıyasal Bilgiler Fakültesinde yapılan «Dış ticaretin devletleştirilmesi» konusundaki açık oturumunda verdiği rakamlar, eğer bir kaçakçılığın delili sayılmazsa, devlet ithalat ve ihracatının,

Dış Ticarete Devletleştirme Tartışmaları

ticaret hadlerini lehimize çevirdiğini gösteren örneklerdir. Tunç'a göre gübre ithalinin devlet eliyle yapılması, gübre satıcısı yabancı firmaların Türkiye'deki temsilcilerine verilen komisyon da dahil, ton başına 2 dolar ucuzluk sağlamıştır. 1964 yılında, devletin bütün ihrac fiyatı 1 dolar 65 santim, özel sektörün ise 1 dolar 30 santimdir. Ham kaput bez ihracında Sümerbank'ın elde ettiği fiyat 12.75 santim, özel sektörün ise 11.81 santimdir.

Devletleştirme yoluyla ticaret hadlerimizin düzeltilebileceği görüşü, devletçilikten yana olmayan bir iktisatçı tarafından ortaya atılmıştır. Sayın Prof. Dr. Besim Ustünel'in bu görüşü, en ufak itirazla karşılanmamıştır.

3 DİŞ TİCARETİN DEVLETLEŞTİRİLMESİ KALKINMAYI HIZLANDIRABİLİR: Sermaye kaçakçılığının azaltılması, yatırımların ve istihdamın artmasına imkân verecektir. Kaçakçılığın dışında, ithalat ve ihracat çok kârlı alanlardır. Bu alanda sağlanan yüksek kârlar, ithalatçı ve ihracatçının yatırımcı olması dolayısıyla, lüks ve israfa gitmektedir. Bu kazançlardan normal vergi bile alınmamaktadır. Devletleştirme yoluyla bu fonların yatırımlara yönlendirilmesi sağlanabilir. Diğer taraftan, ithalatçıları, menfaatleri icabı memleketin sanayileşmesine karşı olan bir zümredir. Bu zümre, yerli imalat başlarken ithalatın durdurulması esasını kabul edilmiş bulunmasına rağmen, meşru ve gayrimeşru çeşitli yollardan sanayileşmemizi baltalayacak şekilde ithalat yapabilmektedir. İthalatın devletleştirilmesi, sanayileşmeye karşı bir zümrenin imkânlarını ve baskılarını ortadan kaldıracaktır. Esasen ithalatçı ve ihracatçının, mevcut dış ticaret sistemimizde bir fonksiyonu kalmamıştır. Nelerin ne miktarda ithal edileceği bakanlıkca tesbit olunmaktadır. Getirilen mallar da kolaylıkla satılabilmektedir. İthalatçının fonksiyonu kendine ayrılan kota çerçevesinde, basit formaliteleri yerine getirmekten ibarettir. İhracatçının durumu biraz farklıysa da, sattığımız mallar, birkaç tarım ürününe inhisar etmektedir. İhracat ise, belli memleketlerdeki belli firmalara yapılmaktadır. İhracatçı birçok halde, yabancı ithalatçı firmasının komisyoncusu durumundadır. Bu alanda da bir ihracatçı fonksiyonundan söz açmak güçtür. Bugünkü halıyla ticari bilgi ve ehliyetle pek ihtiyaç göstermeyen, fonksiyonunu yitirmiş rizikosuz bir faaliyet alanının özel ellerde tutulması, yukarıda sayılan çeşitli mahzurlara lüzumsuz yere göz yumulması anlamına gelecektir.

4 DİŞ TİCARETİN DEVLETLEŞTİRİLMESİ GELİR DAĞILIMINI DÜZELTEBİLİR: Dış ticaret, çok az sayıda firmamız elinde, üretici ve tüketicinin sömürülmesi pahasına, büyük kârlar toplanmasına yol açmaktadır. Tütün, fındık, v.s. ürünleri, çeşitli nedenlerle düşük fiyatla yapılan veya yapılmış gösterilen ihracatın yükünü, mahsullerini düşük fiyatla satmak zorunda bırakılarak taşımaktadır. Nitekim devlet, üreticinin gelirini korumak amacıyla bu alanlarda mübaya yapmakta ve ihracata gitmektedir.

Gelir dağılımını düzeltmek amacıyla devletleştirme görüşü Prof. Ustünel tarafından ortaya atılmış, fakat Ustünel, ih-

racatçı ve ithalatçı gelirlerinin vergilendirilmesinde başarı sağlanamadığı takdirde, devletleştirilmeye başvurulmasını ileri sürmüştür.

5 KALKINMAMIZ DEVLETÇİ BİR POLİTİKA İLE MUMKUNDUR. DİŞ TİCARETİN DEVLETLEŞTİRİLMESİ İSE, DEVLETÇİ BİR POLİTİKANIN TEMEL ARAÇLARINDAN BİRİDİR: Bu görüş, şimdiye kadar ileri sürülenlerden farklı plandadır ve ekonomi politikasında önemli bir yön değişikliğini ifade etmektedir. Tamamen vuzubuz kalan bir karma ekonomi iddiasına rağmen, Türkiye'de uygulanan ekonomi politikası dün olduğu gibi bugün de özel teşebbüsçülüğü ön planda tutmaktadır. Devletçi görüş ise, ağırlık noktası özel teşebbüs olan bir ekonomi politikasının dün olduğu gibi bugün de kalkınmamızı gerçekleştiremeyeceğini ileri sürmektedir. Bu görüşe göre, sosyal adalet içinde hızlı kalkınma ve gerçek bir planlama, ancak ağırlık merkezini devlet teşebbüsü teşkil eden devletçi bir ekonomi politikasıyla mümkündür. Devletçi bir politikayı uygulayabilmemizin önde gelen şartları ise, dış ticaret ile bankacılığın derhal devletleştirilmesidir. Dış ticaretin devletleştirilmesi, ekonomik bağımsızlığın gerçekleştirilmesi, kalkınmaya karşı bir zümrenin ekonomik ve politik bakımdan etkisiz hale getirilmesi ve kalkınma planının yatırımlara yön verecek güçlü bir araca kavuşturulması gibi çeşitli bakımlardan devletçi bir kalkınma politikasının ayrılmaz parçasıdır.

Karşı tezler

Dış ticaretin devletleştirilmesine karşı olan çevrelere gelince, bunlar hiç bir ciddi ekonomik görüş ileri sürmemişler, hukuki ve ideolojik iddialarla yetinmişlerdir. Ne var ki bu iddialar da gerçeklere uymamaktadır.

Devletleştirilmeye karşı olanların iddialarını şöyle sıralayabiliriz:

1 DİŞ TİCARETİN DEVLETLEŞTİRİLMESİ ANAYASAYA AYKIRIDIR: Bu iddia hukukçular tarafından kolayca çürütülmüştür. Anayasa, kamu yararıyla devletleştirilmeyi tanımlamaktadır. Ticaret serbestisi, kamu yararı gerekçesiyle her zaman sınırlandırılabilir.

2 DİŞ TİCARETİN DEVLETLEŞTİRİLMESİ KARMA EKONOMİYE AYKIRIDIR: Bu iddia da vârid değildir. «Karma ekonomide dış ticaret özel ellerde olur» diye bir karma ekonomi kuralı yoktur. Dış ticaretin devletleştirilmesiyle, karma ekonomi ortadan kalkmaz. Prof. Ustünel'in dediği gibi, «karma ekonomi, karma-karışık bir ekonomi demek değildir.»

3 DİŞ TİCARETİN DEVLETLEŞTİRİLMESİ ORTAK PAZARA KATILMA POLİTİKAMIZA AYKIRIDIR: Ortak Pazar, uzun vâdelli bir meseledir. Önümüzde 9-10 yıl sürebilecek bir hazırlık devresi vardır. Bu sebeple iddia, Ustünel'in dediği gibi, «geçici bir süre için devletleştirilmenin faydalı olabileceği tezini açıkta bırakmaktadır.» Ortak Pazar katılmamızın, yararlı olup olmayacağı ise ayrıca tartışılması gereken bir konudur.

4 MEMUR TİCARETİ BECEREMEZ: Gerçekler bu iddiayı tezkir etmektedir. Devlet, geniş çapta ithalat ve ihracat yapmaktadır ve bunu özel teşebbüsten iyi yapmaktadır. Devlet ithalatı, daha ucuz ve kaliteli. İthalattan daha zor bir iş sayılan ihracatta da, Çukobirlik, Fiskobirlik, Tarış gibi kamu kurumları özel sektörden yüksek fiyatla daha kaliteli mal satmaktadır. Bu teşekküllerin mallarından dış piyasalarda en ufak şikâyet yoktur. Özel ihracatçılar ise, devamlı şikâyet konusudur.

5 DİŞ TİCARETİN DEVLETLEŞTİRİLMESİ BÜROKRASIYI ARTTIRACAKTIR: Tam aksine bugünkü dış ticaret rejimi tam bir bürokrasi örneğidir. Halen her şey devlet tanzim etmektedir. Özellikle gümrüklerden çok şikâyet vardır. İthalatın devlet eliyle yapılmasıyla ağır ve karışık gümrük kontrolleri, diğer bir sürü formalite gibi ortadan kalkacaktır. İncik boncuk alın satımının devletleştirilmesine gidilmediği takdirde de, ithalat ve ihracat yapan kamu kuruluşlarının bürokrasi içinde boğulması kolaylıkla önlenebilir.

6 DİŞ TİCARETİN DEVLETLEŞTİRİLMESİ SUİİSTİMALERE YOL AÇACAKTIR: İthalat ve ihracatın devlet kontrolünde olması dolayısıyla suiistimal ihtimali bugün de geniş şekilde mevcuttur. Aksine dış ticaretin devletleştirilmesiyle, ithalatçı ve ihracatçının, «dârü'l müsaade» sağlamak amacıyla «memur elde etme» çabaları ortadan kalkacağından suiistimaller azalacaktır. Suiistimaller daha çok dış firmalarla münasebetlerde görülebilir. Sıkı bir denetim ve fiyat kontrolü mekanizması, suiistimalleri azaltabilir. Her halükârda, bugünkü büyük çaptaki döviz ve sermaye kaçakçılığı ile mukayese edilince, muhtemel suiistimaller önemsiz kalacaktır.

7 SERMAYE GUVENSİZLİKTEN KAÇMAKTADIR: Devletleştirilmeye karşı bazı özel teşebbüs temsilcileri, «memleketin iktisadi ve siyasi istikrar yoktur. Rejime karşı güven tam olarak teessüs etmemiştir. Sermayenin bu durumda kaçması normaldir» görüşünü ileri sürmüşlerdir. Bu devletleştirme aleyhine değil lehine bir iddîdir. Prof. Ustünel'in dediği gibi, «bu argümana karşı, aksi tezi savunular çıkıp diyebilirler ki, tek başına bu sebep bile dış ticaretin derhal, hiç olmazsa bir süre için yani güven ve istikrar teessüsü edinceye kadar devletleştirilmesini zorunlu kılar.»

Görüldüğü gibi, dış ticaretin devletleştirilmesine karşı ileri sürülen iddialar son derece zayıftır. Devletleştirme tezleri ise güçlüdür. Esasen olayların zoruyla, devlet ithalat ve ihracatı gittikçe genişletmektedir. Odalar Birliği uzmanlarından Mustafa Renksizbulut'un açıkladığına göre, ihracat ve ithalatın yarısı devlet eliyle yapılmaktadır. Madem ki olayların zoruyla devlet bu yola itilmektedir, o halde dış ticarete devletçiliği gelişi güzel ve anarşik bir şekilde yapmak yerine rasyonelleştirmek gereklidir. Devlet ticaretini, her ihtiyaç duyan kurum değil ihtisaslaşmış birkaç kurum yapmalı ve faaliyetlerini ihtiyaçlara göre genişletmelidir.

Diğer taraftan serbest dövizle ticaret yapılmayan anlaşmalı ülkelerle olan ticaretimiz gittikçe gelişmektedir. Önümüzdeki yıllarda daha da genişleyecektir. Anlaşmalı ülkelerle ticaret ise dünya fiyatlarının üstünde mal alıp satmak demektir. İhracatçı yüksek fiyatla mal satacağı için anlaşmalı ülkelerle ticareti tercih edebilir. Fakat pahalı mal alma durumunda kalan ithalatçı anlaşmalı ülkelerden kaçır. Bu sebeple sistem özel ellerde tatminkâr işleyemez çabucak tikanır. Anlaşmalı ülkelerle ticaret, ancak ihracat ve ithalattaki fiyat farklarını telâfi edici müdahalelerde bulunan tek bir organ elinde tatminkâr işleyebilir. Bu tek organ tabiatı ile bir kamu kuruluşu olacaktır.

O halde dış ticarete, 1) Anlaşmalı ülkelerle ticareti devlet eliyle yürütmek, 2) Kamu kuruluşlarının ihtiyacını devlet eliyle karşılamak 3) Ve yukarıda sayılan nedenlerle, hiç değilse önemli malların ithalat ve ihracatını devletleştirmek yararlı gözükmektedir.